

Прорахована шкода: Атаки на рятувальників в Україні

**ПРИСВЯЧЕНО
УКРАЇНСЬКИМ
РЯТУВАЛЬНИКАМ,
ЯКІ ЖИЛИ
ПОРЯТУНКОМ
І ЗАГИНУЛИ,
ДОПОМАГАЮЧИ
ІНШИМ**

ПОДЯКИ

Автор(к)и:

Ангеліна Грицей, дослідниця Truth Hounds; Роман Коваль, аспірант кафедри історії НаУКМА, керівник департаменту досліджень Truth Hounds; Лілія Лахнеш, молодша юридична радниця Truth Hounds

Моніторинг:

Ангеліна Розумна, Анна Межанська, Гаєчка, Дмитро Холод, Катерина Пилипенко, Кирило Самоздра, Михайло С., Ольга Вовк, за координації Олі Кулик

Документування:

Олексій Старинець, Максим Полішко, Оксана Орел, Метін, Жанна Оганесян за координації Ярослава Сусоєва

Внутрішнє рецензування:

Дмитро Коваль, PhD у галузі міжнародного права, співвиконавчий директор Truth Hounds

Зовнішнє рецензування:

Project Expedite Justice (PEJ); Сара Ліндберг Бромлі, PhD, старша викладачка, доцентка кафедри досліджень миру та конфліктів Уппсальського університету (розділ 2.2 та 3)

Редагування українського тексту: Олеся Скорик

Переклад англійською мовою:

Наталія Сліпенко, Лара Таунзен

Редагування англійського тексту:

Лара Таунзен

Редагування приміток і архівування джерел: Василина Полянська

Загальна візуальна концепція і дизайн:

Лера Резанова

Фото обкладинки: Павло Петров

Автор(к)и дослідження висловлюють подяку

Віталію Побережному, досліднику Truth Hounds; Еліс Мі, старшій дослідниці Truth Hounds; Кензі Пармауї, старшій дослідниці Truth Hounds; Зері Козлиєвій, юридичній директорці Truth Hounds; Катерині Голобородько, проектній координаторці Truth Hounds; Дзвениславі Щербі, аспірантці кафедри соціології НаУКМА; Міхаю Кройку, PhD з досліджень миру і конфліктів, досліднику кафедри досліджень миру та конфліктів Уппсальського університету, постдокторському науковому співробітнику в IAE-CSIC у Барселоні; Мирославі Марковій, розслідувачці PEJ Ukraine; The White Helmets

**Truth Hounds
підготували цей звіт за
підтримки донорів**

THE HOWARD G.
BUFFETT
FOUNDATION

Цю публікацію підготовлено за щедрої підтримки фонду Говарда Г. Баффета. Виняткову відповідальність за її зміст несуть Project Expedite Justice та Truth Hounds.

КОРОТКИЙ ВИКЛАД РЕКОМЕНДАЦІЇ

22
30

7	МЕТОДОЛОГІЯ	18
15	Межі дослідження та ключова термінологія	18
	Моніторинг відкритих джерел	19
	Обмеження	21
	Набори даних	21
	РОЗДІЛ 1.	
	ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АТАК НА РЯТУВАЛЬНИКІВ	
	1.1. Динаміка в часі	24
	1.2. Географія	26
	1.3. Зброя	27
	1.4. Висновок	28
	РОЗДІЛ 2.	
	ФОРМИ АТАК НА РЯТУВАЛЬНИКІВ	
	2.1. Вступ	31
	2.2. Повторні атаки	34
	2.2.1. Примітка щодо методології розділу	34
	2.2.2. Географія, закономірності та наслідки	35
	2.2.3. Логіка застосування тактики повторних атак в Україні	40
	2.2.4. Висновок	42
	2.3. Атаки на рятувальні будівлі	44
	2.3.1. Примітка щодо методології розділу	44
	2.3.2. Географія, закономірності та наслідки	46
	2.3.3. Логіка та вплив атак	49
	2.3.4. Висновок	51
	2.4. Атаки на рятувальників з погляду міжнародного гуманітарного права	54
	2.4.1. Повторні атаки	54
	2.4.2. Атаки на пожежно- рятувальні частини	55
	2.4.3. Атаки на рятувальників як можливий злочин терору проти цивільного населення	56

58

68

77

РОЗДІЛ 3.

РОСІЙСЬКІ НАРАТИВИ ЩОДО РЯТУВАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

3.1. Від визнання до підбурення до насильства	59
3.2. Кореляція з закономірностями атак	64
3.3. Висновок	66

РОЗДІЛ 4.

НАСЛІДКИ АТАК НА РЯТУВАЛЬНИКІВ В УКРАЇНІ

4.1. Вплив на рятувальні операції	71
4.2. Вплив на фізичне здоров'я	74
4.3. Вплив на ментальне здоров'я	75
4.4. Висновок	76

ВИСНОВОК

Додаток 1. Тактика повторних атак: історичний огляд з міжнародної перспективи	79
---	----

Джерела та примітки	81
---------------------	----

Абревіатури

ОРГАНІЗАЦІЇ ТА СТРУКТУРИ

ГУ	Головне управління
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ДПО	державна пожежна охорона
ЗСУ	Збройні сили України
МВС	Міністерство внутрішніх справ України
МНС	Міністерство Російської Федерації у справах цивільної оборони, надзвичайних ситуацій та ліквідації наслідків стихійних лих
МПО	місцева пожежна охорона
ОБСЕ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОВА	обласна військова адміністрація
ОРС ЦЗ	Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту України
ООН	Організація Об'єднаних Націй
СОУ	Сили оборони України
ТЧХУ	Товариство Червоного Хреста України

ОБ'ЄКТИ

АЗС	автозаправна станція
ГЕС	гідроелектростанція
ДПРЧ	державна пожежно-рятувальна частина
ТЦК	територіальний центр комплектування та соціальної підтримки
ІНШЕ	
OSINT	розвідка відкритих даних (open-source intelligence)
ДНР	«Донецька народна республіка»
ДП І	Додатковий протокол І до Женевських конвенцій
ЛБЗ	лінія бойового зіткнення
МГП	міжнародне гуманітарне право
НУО	неурядова організація
ОМДК	«От Мариуполя до Карпат»
ПТСР	посттравматичний стресовий розлад

ЗБРОЯ ТА ЗАХИСНІ ЗАСОБИ

БпЛА	безпілотний літальний апарат
FPV	керування з «видом від першої особи» (first-person view)
ЗІЗ	засоби індивідуального захисту
КАБ	керована авіабомба
ПМД	протимінна діяльність
РЕБ	радіоелектронна боротьба
РЕР	радіоелектронна розвідка
РСЗО	реактивна система залпового вогню
ФАБ	фугасна авіабомба

КОРОТКИЙ ВИКЛАД

З початку повномасштабного вторгнення українські рятувальники неодноразово зазнавали збройних нападів з боку російських сил під час виконання професійних обов'язків. Зібрані та проаналізовані Truth Hounds дані свідчать, що ці напади системні, мають внутрішню логіку, а отже у своїй сукупності не можуть вважатися побічною шкодою бойових дій. Під найбільший удар потрапили прифронтові громади, проте непоодинокі випадки атак також зафіксовано в населених пунктах, відносно віддалених від зони бойових дій. Відповідно, такі атаки зачепили систему цивільного захисту в значній частині країни.

Цей звіт Truth Hounds аналізує атаки на рятувальників в Україні з 24 лютого 2022 року до 31 жовтня 2025 року. Зокрема, він окреслює закономірності нападів у просторі, часі та за типом зброї, пропонує можливі пояснення їхньої стратегічної логіки й оцінює їхній вплив на сферу цивільного захисту в Україні. Звіт також розглядає можливі правові кваліфікації таких атак відповідно до міжнародного гуманітарного права та, в окремих випадках, Римського статуту.

Висновки цього звіту ґрунтуються на систематичному моніторингу відкритих джерел, 21

напівструктурованому інтерв'ю та офіційних даних Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС). Задля прозорості та сприяння подальшим дослідженням цієї теми ми публікуємо зібрану з відкритих джерел інформацію про окремі інциденти у форматі чотирьох наборів даних.

За період дослідження Truth Hounds виявили 401 випадок, коли атаки призвели до загибелі або поранення рятувальників, пошкодження чи знищення пожежно-рятувальних частин або спеціальної техніки чи змусили рятувальників призупинити роботу через повторні удари. Ці інциденти спричинили загибель щонайменше 42 та поранення щонайменше 258 рятувальників, а також пошкодження або знищення щонайменше 248 одиниць спеціальної техніки та 138 пожежних частин.

Офіційні дані ДСНС за той самий період суттєво вищі: 111 загиблих, 550 поранених, 617 пошкоджених або знищених одиниць техніки та 449 постраждалих пожежних частин та інших об'єктів. Розбіжності між даними нашого моніторингу та офіційними показниками ДСНС свідчать, що реальний масштаб атак, імовірно, перевищує те, що вдається зафіксувати у відкритих джерелах.

Фото:
Павло Петров

Ми маємо підстави вважати, що реальний масштаб наслідків атак на рятувальників наближений до цифр, повідомлених ДСНС, або навіть перевищує їх. Дані Truth Hounds ґрунтуються переважно на відкритих джерелах.

2022

24

2023

59

2024

103

2025

215

ПЕРШИЙ РОЗДІЛ ЗВІТУ демонструє, що кількість атак на рятувальників зростала з часом і досягла найвищого зафіксованого рівня у 2025 році. Більшість інцидентів сталася поблизу фронту: насамперед у Донецькій, Харківській, Дніпропетровській і Херсонській областях. Водночас атаки не обмежилися цими територіями, поширившись на населені пункти, що знаходяться відносно далеко від лінії зіткнення.

Звіт також фіксує суттєву зміну в тенденціях застосовуваної зброї. Дрони стали основним інструментом атак на рятувальників, а їхнє використання різко зросло у 2024–2025 роках. За даними моніторингу, у 2025 році було зафіксовано 138 атак із застосуванням дронів, що майже втричі більше, ніж у 2024 році, і в понад 15 разів більше, ніж у 2023-му.

Цей факт важливий, оскільки певні види дронів дозволяють операторам спостерігати за місцем атак у режимі реального часу. Враховуючи, що рятувальники послуговуються яскравими та широко впізнаваними розпізнавальними знаками, характерними для служб цивільного захисту, не помітити їх чи помилково ідентифікувати як комбатантів надзвичайно складно.

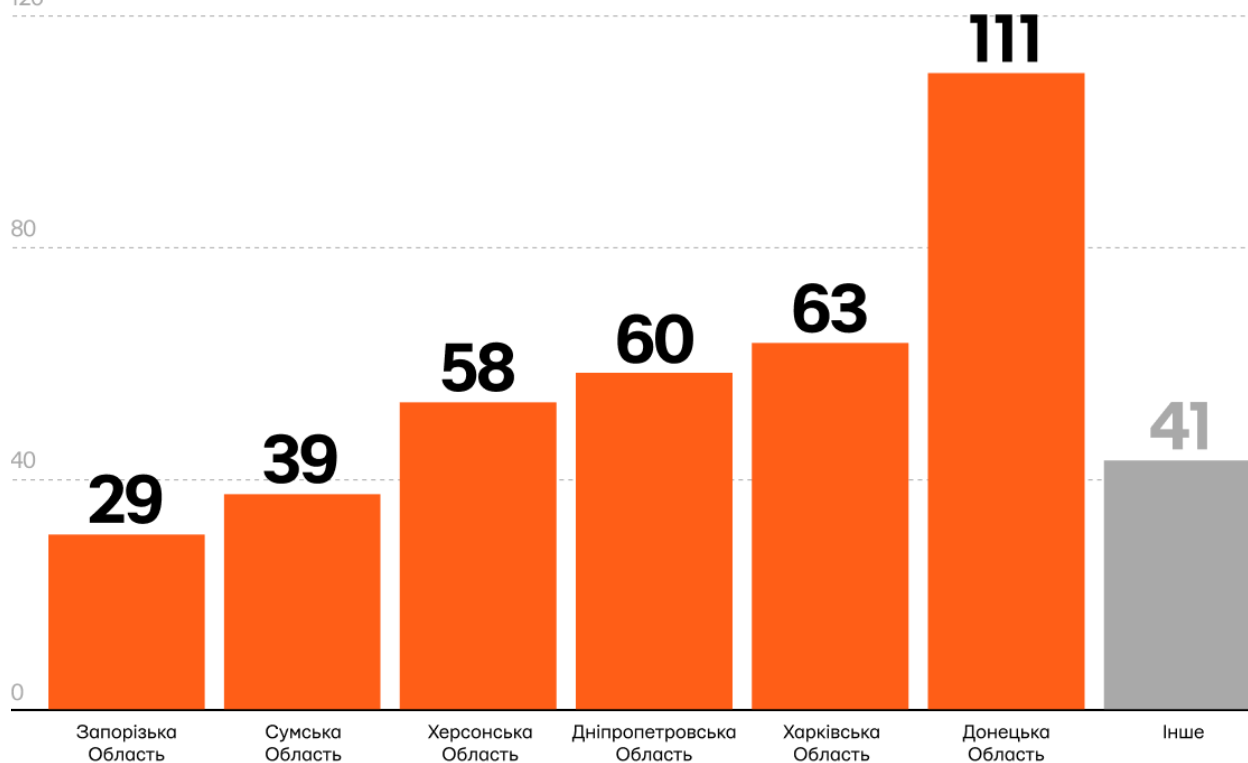
Відповідно, використання нападниками дронів із відеотрансляцією дає переконливі підстави вважати, що рятувальники, принаймні в частині випадків, ставали цілями навмисних атак.

«На початку війни уражень було значно менше, а зараз майже щодня спостерігаються пошкодження техніки FPV-дронами, тобто відбувається цілеспрямоване знищення пожежної техніки. Практично щодня надходять повідомлення про повторні обстріли або ураження FPV-дроном під час гасіння пожежі. Ідентична тенденція простежується і щодо об'єктів: кількість повторних атак на них також зросла», — розповів Truth Hounds **Віктор Ліканов**, заступник директора департаменту ресурсного забезпечення та начальник управління будівництва й експлуатації рухомого майна ДСНС.

ДРУГИЙ РОЗДІЛ ЗВІТУ виокремлює конкретні форми нападів на рятувальників, із яких найпоширеніші — це повторні атаки й атаки на по-

120

Розподіл інцидентів за областями. Джерело: Truth Hounds.

жежно-рятувальні частини. Їх ми розглядаємо поглиблено. Водночас ми виявили й інші — менш часті, але не менш важливі — приклади атак, серед яких “полювання” на спецтранспорт за допомогою дронів, напади на евакуаційні та піротехнічні групи та перешкоджання рятувальним операціям під час масштабних шоків, пов’язаних з довкіллям.

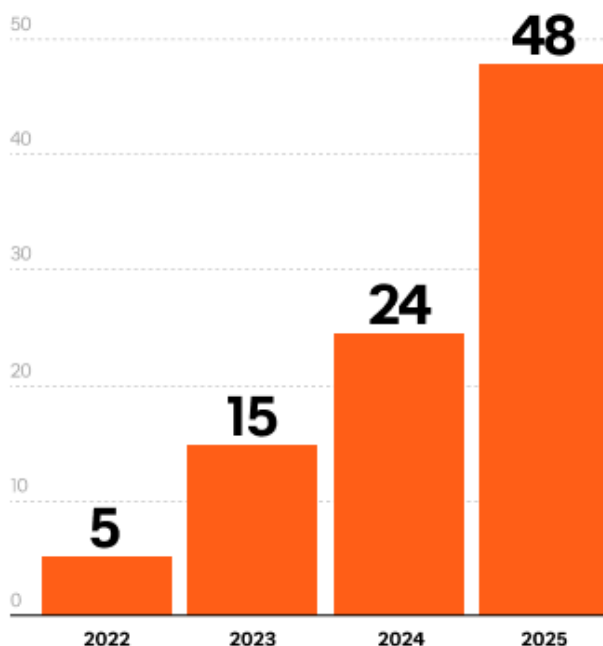
Повторні атаки — це військова тактика, що передбачає завдання двох або більше ударів у межах однієї чітко визначеної локації з часовим проміжком від щонайменше десяти хвилин до декількох годин. Truth Hounds виявили 200 інцидентів за участю рятувальників, що містять ознаки застосування цієї тактики, та верифікували 92 з них: переважно за допомогою відкритих джерел.

Верифіковані випадки призвели до загибелі щонайменше 20 та поранення 108 рятувальників, а також до пошкодження чи знищення 76 одиниць спеціального транспорту та трьох споруд сфери цивільного захисту. У більшості випадків перший удар, найімовірніше, відбувався поблизу цивільних об’єктів. Коли рятувальники прибували ліквідовувати наслідки, вони зазнавали повторних атак. Ці напади не просто руйнівні: вони створюють суттєві перешкоди для порятунку постраждалих і розбору завалів після обстрілів, поглиблюють страх се-

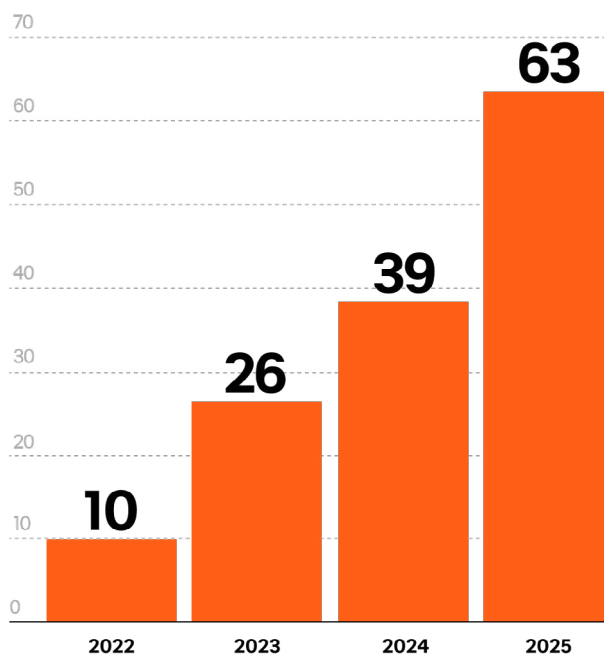
ред цивільного населення та змушують рятувальників працювати під постійною загрозою знову опинитися під вогнем. У сукупності такі атаки можуть слугувати інструментом терору, породжуючи атмосферу страху, пов’язану з тим, що у найкритичніший момент допомога може не надійти.

Цей самий розділ розглядає атаки на пожежно-рятувальні частини як другу за поширеністю практику. Truth Hounds виявили 138 інцидентів, що призвели до пошкодження або знищення об’єктів цивільного захисту. Водночас дані ДСНС свідчать про значно більші масштаби втрат. Більшість атак відбувалася поблизу фронту. До того ж багато частин зазнавали уражень два та більше разів. Лише в Нікополі Дніпропетровської області ми зафіксували понад 10 таких інцидентів. У більшості випадків, проаналізованих за допомогою відкритих джерел, ми не виявили військових об’єктів або об’єктів подвійного призначення у радіусі 300 метрів від пошкоджених будівель. Це дає підстави припускати, що саме пожежно-рятувальні частини могли бути цілями атак.

Такі атаки заслуговують на особливу увагу, оскільки пожежно-рятувальні частини — це не просто будівлі, а критично важливі осередки рятувальної діяльності та цивільного життя в умовах збройного конфлікту, особливо поблизу

Розподіл кількості верифікованих повторних атак за роками. Джерело: Truth Hounds.

Розподіл інцидентів, що призвели до пошкодження чи руйнування рятувальних будівель. Джерело: Truth Hounds.

фронту. Їх пошкодження чи знищення можуть суттєво підірвати місцеву спроможність реагувати на надзвичайні ситуації та послаблювати стійкість громад, роблячи цивільне населення ще більш вразливим як до воєнних, так і до побутових загроз.

Атаки на рятувальників можуть кваліфікуватися як воєнні злочини, зокрема як напади на цивільних осіб або, в певних випадках, як напади на цивільні об'єкти відповідно до Римського статуту. У звіті також зазначається, що окремі атаки можуть складати злочин тероризування цивільного населення за статтею 51(2) Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій. Остаточна кримінально-правова кваліфікація залежить від доказової бази в кожному конкретному випадку.

ТРЕТІЙ РОЗДІЛ аналізує, як російські та проросійські джерела висвітлюють українських рятувальників. Truth Hounds виявила 169 релевантних дописів у 26 проросійських телеграм-каналах. Багато з них містили прямі погрози рятувальникам, тоді як частина натякала на нібито військове призначення ДСНС, її персоналу та об'єктів. У низці дописів ДСНС звинувачували у співпраці з «іноземними найманцями» та НАТО. Також зафіксовано обмежену кількість дописів із дегуманізаційною риторикою щодо рятувальників або прямими закликами до атак на них. Офіційні російські джерела не коментували проаналізовані нами атаки та втрати серед українських рятувальників. У цьому контексті телеграм-канали, що висвітлюють перебіг бойових дій, надають унікальну можливість опосередковано дослідити цей аспект воєнного дискурсу та пояснити або підтвердити виявлені нами практики атак.

ОСТАННІЙ РОЗДІЛ ЗВІТУ демонструє, як атаки змінили рятувальну діяльність України. У деяких прифронтових громадах виклики, пов'язані з війною, тепер домінують у щоденній роботі. Рятувальники змушені змінювати маршрути, призупиняти роботу, переходити в укриття під час виконання завдань і дедалі більше покладатися на засоби радіоелектронної боротьби, детектори дронів, броньовану техніку та роботизовані комплекси, щоб убезпечити себе та тих, хто поряд. Ці обмеження можуть затримувати проведення рятувальних операцій,

ускладнювати гасіння пожеж і призводити до того, що цивільні довше залишаються під завадами. Атаки та їх загроза також спричиняють серйозні фізичні та психологічні наслідки. Деякі рятувальники зазнали невиліковних травм або втратили можливість продовжувати службу, тоді як багато інших живуть у стані постійного стресу та тривожності, що пов'язаний як із характером їхньої роботи під час війни, так і з ризиком цілеспрямованих атак.

Дані Truth Hounds чітко демонструють, що російські атаки на рятувальників формують сталу модель поведінки, що шкодить рятувальним зусиллям і послаблює захищеність цивільного населення, особливо у вразливих прифронтових громадах. Удосконалені протоколи реагування та засоби самозахисту допомагають рятувальникам зменшувати руйнівний вплив окремих атак. Проте, потреба постійно адаптуватися до нових загроз може уповільнювати реагування та збільшувати і без того значне навантаження на рятувальників, що виконують надзвичайно фізично й емоційно складну роботу. Передусім зростання частоти нападів свідчить про тривожну тенденцію розвитку війни та про потребу негайного реагування з боку міжнародної спільноти, зокрема у сфері правосуддя та підтримки потерпілих.

**ВІКТОРІЯ
КРИВОЛАПЧУК**

співзасновниця проекту психологічної допомоги рятувальникам ДСНС Brave Minds.

“
Кожен день відчуття, що це може бути останній день. [...] Стикаються рятувальники з цим щодня.

Фото:
Павло Петров

РЕКОМЕН ДАЦІЇ

Уряду України

- Заохочувати та підтримувати розвиток технологічних рішень, спрямованих на підвищення безпеки роботи рятувальників.
- Забезпечити сталу й ефективну міжвідомчу координацію щодо документування атак на рятувальників та використання відповідних даних у кримінальних провадженнях.
- Посилювати державні програми фінансування лікування, реабілітації та психосоціальної підтримки рятувальників, страхування їхнього здоров'я, а також забезпечувати належні та своєчасні виплати сім'ям загиблих рятувальників.
- Створити сталі механізми залучення поранених рятувальників і ветеранів цивільного захисту до інструкторських, аналітичних і управлінських посад в межах служб цивільного захисту.
- Збільшити квоти на бронювання персоналу місцевих і добровільних пожежно-рятувальних підрозділів з метою збереження кадрового потенціалу та залучення нового персоналу в умовах критичної важливості їхньої роботи.
- Розглянути питання забезпечення працівників гуманітарного розмінування належним соціальним захистом з урахуванням високого рівня ризику та суспільної значущості їхньої роботи.

Верховній Раді України

- Застосовувати інструменти парламентського нагляду, зокрема комітетські слухання, для систематичного відстеження нападів на рятувальників, моніторингу державної підтримки постраждалих служб і персоналу, а також виявлення прогалин у сфері захисту, кадрового забезпечення, оснащення та реабілітації.
- Переглянути, чи діючі правові та бюджетні рамки забезпечують належний захист рятувальників, працівників гуманітарного розмінування та сімей загиблих або поранених під час виконання службових обов'язків, і за потреби внести до них необхідні зміни.

Українським правоохоронним органам

- Врахувати висновки цього дослідження в матеріалах кримінальних проваджень, що стосуються нападів на рятувальників і рятувальні будівлі.
- Залежно від конкретних обставин і зібраних доказів розглянути можливість кваліфікації нападів на рятувальників як воєнних злочинів, зокрема у вигляді нападу на цивільних осіб за статтею 8(2)(b)(i) Римського статуту або нападу на цивільні об'єкти за статтею 8(2)(b)(ii) Римського статуту.

- На основі зібраних доказів про конкретні напади на рятувальників оцінити, чи порушують ці дії заборону, передбачену статтею 51(2) ДП І, щодо актів насильства чи погроз насильством, основною метою яких є поширення терору серед цивільного населення. Також розглянути чи можуть такі напади, залежно від фактичних обставин, становити воєнні злочини або інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права.
- У межах кримінальних проваджень, пов'язаних з російськими нападами на рятувальників в Україні, щодо конкретних підозрюваних або обвинувачених, які перебувають на території України, звернути увагу на доцільність перевірки їхньої потенційної причетності до аналогічних нападів у Сирії. У випадку наявності відповідних доказів розглянути можливість притягнення таких осіб до відповідальності згідно зі статтею 8 Кримінального кодексу України¹.

Акторам кримінальної юстиції інших держав

- Розглянути напади на рятувальників як воєнні злочини або інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, що можуть слугувати підставою для відкриття кримінального провадження за принципом універсальної юрисдикції, незалежно від громадянства потерпілих чи місця вчинення таких злочинів. Зокрема, вивчити можливість відкриття кримінальних проваджень щодо таких нападів, вчинених російськими силами в Україні.
- Надавати технічну й експертну підтримку українським правоохоронним органам у розслідуваннях нападів на рятувальників.

¹ Відповідно до статті 8 Кримінального кодексу України, українські правоохоронні органи можуть розпочинати кримінальні провадження на підставі принципу універсальної юрисдикції. Це застосовується у випадках, передбачених міжнародними договорами, або коли особа вчинила тяжкі чи особливо тяжкі злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів України.

Урядам іноземних держав та міжнародним міжурядовим організаціям

- Поглиблювати співпрацю з ДСНС України у сфері розробки та впровадження технологічних рішень, спрямованих на підвищення безпеки та операційної стійкості пошуково-рятувальних операцій, гуманітарного розмінування та інших заходів реагування в умовах збройного конфлікту.
- Сприяти системному обміну досвідом між українськими рятувальниками та службами цивільного захисту інших держав щодо роботи в умовах сучасних збройних конфліктів та інших безпекових викликів.
- Підтримувати програми лікування та реабілітації поранених рятувальників, зокрема шляхом розширення можливостей для спеціалізованого лікування та відновлення за кордоном.
- Надавати фінансову та матеріально-технічну допомогу у відновленні та заміщенні техніки й обладнання, знищених або пошкоджених унаслідок збройних атак, першочергово для рятувальних підрозділів у прифронтових регіонах. Пріоритет слід надавати техніці й обладнанню, придатним до швидкого обслуговування й ремонту на території України.
- Використовувати висновки цього звіту для розгляду питання про ініціювання або доповнення персональних санкційних досьє (у межах застосовних механізмів) щодо осіб, причетних до планування, віддання наказів або здійснення нападів на рятувальників.

Міжнародним та національним організаціям цивільного захисту

- Посилювати міжнародну професійну солідарність шляхом публічного засудження нападів на працівників цивільного захисту в Україні, адвокації їхніх професійних потреб, надання цільової допомоги, а

також розвитку структурної співпраці зі службами цивільного захисту в Україні.

Приватним донорам

- Сприяти закупівлям безпілотних систем та роботизованих комплексів для пожежогасіння та проведення рятувальних операцій, а також броньованих транспортних засобів для здійснення евакуації цивільного населення з прифронтових населених пунктів.
- Надавати фінансову підтримку українським виробникам, що розробляють технологічні рішення для пожежно-рятувальної справи, включно з технологіями для проведення аварійно-рятувальних робіт, ліквідації наслідків руйнувань та гуманітарного розмінування.

Технологічним компаніям

- За можливості надавати доступ на пільгових умовах до критично важливих технологій, що підвищують безпеку, стійкість та операційну спроможність рятувальників, включно із засобами зв'язку, системами ситуаційної обізнаності та оцінки руйнувань.
- Передбачати чіткі безпекові запобіжники у межах будь-якої підтримки, що надається в умовах збройного конфлікту. Зокрема дбати про надійний захист даних, контроль доступу, журнали аудиту та протоколи, що знижують ризик того, що чутлива оперативна інформація може створити додаткову загрозу для рятувальників або постраждалого цивільного населення.
- Підтримувати українських розробників і виробників, які створюють практичні рішення для гасіння пожеж, рятувальних робіт та розмінування, шляхом технічного партнерства, менторства, забезпечення сумісності рішень і відповідальних механізмів закупівель.
- Співпрацювати з українськими екстреними службами, акторами цивільного захисту та надійними неурядовими партне-

рами для адаптації наявних комерційних технологій до потреб реагування у прифронтових районах, включно із засобами раннього оповіщення, захищеними комунікаційними системами, системами ситуаційної обізнаності та технологіями для безпечного дистанційного обстеження.

Академічній, дослідницькій та правозахисній спільнотам

- Посилити систематичний збір дезагрегованих кількісних даних та польове документування нападів на рятувальників у різних збройних конфліктах з метою забезпечення порівняльного аналізу, виявлення повторюваних патернів, а також оцінки безпосереднього, довгострокового та структурного впливу таких нападів на функціонування екстрених служб, стійкість цивільного населення, гуманітарне реагування та постконфліктне відновлення.
- Досліджувати мотиви, логіку та патерни збройних атак на працівників цивільного захисту з метою пошуку ефективних механізмів підвищення їхньої безпеки й мінімізації ризиків.

МЕТОДОЛОГІЯ

ПРИМІТКА:

Задля зручності окремі методологічні рішення, що стосуються повторних атак і атак на пожежно-рятувальні частини, описано в [Розділі 2](#).

Межі дослідження та основні терміни

У цьому дослідженні ми зосереджуємося на російських атаках на рятувальників в Україні з 24 лютого 2022 року до 31 жовтня 2025 року. Наш аналіз спрямований на виявлення закономірностей нападів, їхніх можливих причин та основних наслідків.

За нашим визначенням **«рятувальник»** — це особа, яка бере безпосередню участь у цивільному захисті населення під час надзвичайних ситуацій, включно зі збройними конфліктами, ліквідовуючи їхні негайні наслідки та рятуючи життя потерпілих. Ідеться про виконання функцій цивільного захисту, окреслених у статті 61(а) Додаткового протоколу (ДП) I до Женевських конвенцій², до яких належать порятунк і евакуація осіб, гасіння пожеж, розбір завалів тощо.

Відповідно, **«атака на рятувальника»** — це цілеспрямований, переважно збройний напад, який має на меті ускладнити або унеможливити виконання рятувальником своїх функцій відповідно до ДП I³.

Оскільки в Україні ключову роль у забезпеченні цивільного захисту відіграє **Державна служба з надзвичайних ситуацій (ДСНС)**⁴, атаки саме на її працівників перебувають у фокусі аналізу.

Водночас до категорії рятувальників ми також відносимо співробітників місцевої пожежної охорони (МПО)⁵ та волонтерів добровільної пожежної охорони (ДПО),⁶ які тісно співпрацюють із ДСНС, виконують тотожні функції та користуються відповідними розпізнавальними знаками⁷. Цей звіт зосереджений на аналізі російських атак на рятувальників в Україні. Водночас Truth Hounds відомо про наявність повідомлень щодо таких інцидентів за участі українських сил. Ці випадки не включені до аналізу з огляду на асиметрію доступних даних, брак можливостей для їхньої верифікації, а також відмінні кількісні й географічні патерни таких нападів з українського та російського боку.

² Additional Protocol I to the Geneva Conventions (1977).

³ У межах дослідження ми послуговуємося двома визначеннями атаки на рятувальників: теоретичним, представленим у цьому тексті, та операційним, яке застосовували під час моніторингу й кодування окремих інцидентів. Детальніше кожне з визначень і причини їхнього розрізнення роз'яснені в довіднику з кодування, що в [Додатку 1](#) до цього звіту.

⁴ ДСНС — це цивільна структура, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра внутрішніх справ України.

⁵ Добровільна пожежна охорона — це пожежно-рятувальні підрозділи в населених пунктах, де відсутні підрозділи ДСНС, створені ОМС, громадськими організаціями або бізнесом за погодженням із ДСНС. Члени ДПО не зобов'язані мати певний освітньо-кваліфікаційний рівень, не отримують заробітної плати, проте можуть отримувати винагороду.

⁶ Місцева пожежна охорона — це пожежно-рятувальні підрозділи в населених пунктах, де відсутні підрозділи ДСНС, створені органами місцевого самоврядування (ОМС) за погодженням із ДСНС. Співробітники МПО отримують заробітну плату та зобов'язані мати відповідний освітньо-кваліфікаційний рівень.

Щодо інформації про можливі атаки з боку українських сил Truth Hounds окремо комунікуватиме з представниками Міністерства оборони України з метою уточнення та перевірки.

Моніторинг відкритих джерел

Збір даних

Збір даних здійснювала команда з восьми моніторів(-ок), кожен(-на) з яких довгостроково закріплені за певними областями та мають глибоке розуміння місцевого контексту. Використовуючи ключові слова українською та російською мовами, вони щоденно здійснювали пошук релевантних дописів на офіційних сайтах центральних і місцевих органів влади, в онлайн-медіа, соціальних мережах, некрологах та інших джерелах⁸.

У результаті було ідентифіковано понад 400 інцидентів, унаслідок яких постраждали рятувальники⁹, пожежно-рятувальні частини чи рятувальна техніка, а також випадки, коли рятувальники були змушені призупиняти роботу через повторні обстріли¹⁰. Крім того, українські правоохоронні органи надали інформацію про 14 інцидентів атак дронами, які також було включено до переліку.

Усі інциденти містять щонайменше одне, а здебільшого два чи більше заархівовані посилання на релевантні джерела. Крім того, у базі моніторингу Truth Hounds збережені всі знайдені цифрові докази, зокрема фото й відео, що стосуються перебігу атак і їхніх наслідків.

⁸ До переліку ключових слів увійшли, наприклад, «ДСНС», «рятувальник», «надзвичайник», «вогнеборець», «ДПРЧ», «повторна атака», «подвійний удар» тощо. Список ключових термінів не вичерпний і міг змінюватися залежно від специфіки джерела.

⁹ З огляду на доступні дані, наш моніторинг насамперед зосереджувався на рятувальників ДСНС. Водночас обмежена кількість випадків могла стосуватися рятувальників МПО та ДПО.

¹⁰ Інформація про 14 інцидентів, що увійшли до переліку, була отримана від українських правоохоронних органів на умовах конфіденційності.

¹¹ З міркувань безпеки ми не публікуємо у відкритому доступі дані про точні геолокації інцидентів. Водночас за потреби ми готові розглянути індивідуальні запити на таку інформацію та після відповідної перевірки надати її для використання в цілях правосуддя, академічних досліджень тощо.

¹² Детальніше про такі характеристики йдеться у [розділі 2.1](#) цього звіту.

¹³ У цих наборах даних ми враховували наслідки лише для рятувальників. Це означає, що кількість постраждалих серед інших категорій населення та об'єктів, зокрема цивільних і цивільної інфраструктури, а також інших категорій екстрених працівників (медиків, поліцейських тощо) не включена до аналізу. Водночас така інформація може бути згадана в текстових описах інцидентів.

¹⁴ Детальніший опис кожної змінної, за якою ми кодували дані, а також можливих значень цих змінних поданий у довіднику з кодування. Див. Додаток 2.

Для всіх інцидентів з ознаками повторних атак ми прагнули якомога точніше встановити геолокацію та часовий проміжок між першим і повторними ударами. Однак, з огляду на обмежену кількість інформації у відкритому доступі, це не завжди було можливо. У результаті рівень точності даних різниться. Це зумовлює поділ інцидентів на верифіковані та можливі відповідно до критеріїв нашої методології, описаних у [розділі 2.1](#). Процес верифікації передбачав поглиблений аналіз публікацій та інших джерел, які виходять за межі стандартного моніторингу, зокрема онлайн-карт (Google Maps, Google Earth, Wikimapia, NASA FIRMS тощо) та локальних чатів у соціальних мережах. Геолокації пошкоджених або зруйнованих пожежно-рятувальних частин також визначили з максимально можливою точністю¹¹.

Аналіз даних

Після завершення етапу збору даних інциденти ми закодували інциденти за спеціально розробленою схемою. Це дало змогу спростити кількісний аналіз і виявити динаміку інцидентів, їхні закономірності та масштаб наслідків. Так, кожен інцидент, що увійшов до фінального переліку, містить стандартизовану інформацію про:

- дату та місце події (область, населений пункт);
- статус населеного пункту з огляду на те, чи тривають у ньому або в безпосередній близькості до нього бойові дії¹²;
- імовірний вид використаної зброї;
- наявність ознак застосування тактики повторних атак¹³;
- наслідки події¹⁴ (кількість поранених і загиблих рятувальників, пошкодженої чи зруйнованої спеціальної техніки та пожежно-рятувальних частин)¹⁵;
- обставини події (у форматі короткого текстового опису).

Перевірку даних на коректність на різних етапах дослідження здійснювали щонайменше троє членів команди. Водночас інциденти з ознаками повторних атак, а також ті, що призвели до пошкодження чи руйнування пожежно-рятувальних частин, проходили окремий погли-

блений процес верифікації, детально описаний у [розділі 2.2](#). Попри докладені зусилля, повністю виключити ймовірність людської помилки неможливо з огляду на значний обсяг даних.

Напівструктуровані інтерв'ю

Збір даних

У цьому дослідженні ми спираємося на 21 напівструктуроване інтерв'ю, проведене в Харківській, Херсонській, Миколаївській, Київській і Хмельницькій областях, а також у Києві у 2025 році¹⁶. Зокрема ми опитали:

- 6 рятувальників МПО та 2 рятувальників ДПО;
- 4 співробітників ТЧХУ;
- 4 очевидців повторних атак на рятувальників;
- 3 експертів у сфері цивільного захисту;
- 2 рятувальників ДСНС.

Документатор(к)и провели всі інтерв'ю в офлайн-режимі українською або російською мовами за письмової поінформованої згоди респондентів(-ок) та відповідно до етичного кодексу Truth Hounds¹⁷. Зважаючи на близькість певних населених пунктів, де відбувалися інтерв'ю, до лінії фронту, документатор(к)и часто були змушені працювати під високим ризиком обстрілів. Це демонструє складність умов інтерв'ювання та пов'язані з ними загрози для життя і здоров'я як документаторів(-ок), так і респондентів(-ок). Крім того, такі стресові чинники могли, хоча й не обов'язково, вплинути на якість і надійність отриманої інформації.

Інтерв'ю передусім мали на меті пролити світло на якісний вимір впливу збройних атак на рятувальну роботу, в саме на здатність рятувальників вчасно надавати допомогу, їхній фізичний і психологічний добробут, способи самозахисту й адаптації до нових воєнних викликів.

Оскільки інтерв'ю були напівструктурованими, їх проводили за заздалегідь визначеним переліком відкритих запитань, який міг змінюватися залежно від ходу розмови. Запитання формували відповідно до цілей дослідження та з ура-

хуванням результатів моніторингу. Такий підхід дав змогу документатор(к)ам зібрати необхідні дані, водночас зберігаючи значну гнучкість.

Опрацювання й аналіз даних

З міркувань безпеки всі інтерв'ю були анонізовані відповідно до внутрішніх протоколів Truth Hounds. Це передбачало приховування імен респондентів(-ок), а в окремих випадках – будь-яких інших ідентифікаторів, як-от населені пункти та дати атак.

Цитати з інтерв'ю, використані в дослідженні, максимально наближені до оригіналу, проте з міркувань мовної коректності могли зазнавати незначних змін, що не вплинули на їхній зміст.

Дані ДСНС України

У відповідь на офіційні запити Truth Hounds ДСНС надала статистичні дані щодо наслідків збройних атак для рятувальної роботи, зокрема щодо кількості:

- поранених і загиблих рятувальників;
- пошкодженої або знищеної російськими військовими спеціальної техніки;
- пошкоджених або знищених російськими військовими пожежно-рятувальних частин, адміністративних і господарських будівель.

Ми зіставили цю інформацію з результатами моніторингу відкритих джерел, щоб оцінити розбіжності в кількісних показниках. Дані ДСНС, очікувано, виявилися вищими, адже Служба безпосередньо комунікує з рятувальниками на місцях і офіційно документує шкоду, завдану персоналу та майну. Попри надійність даних ДСНС і їхню більшу наближеність до реальних показників, у цьому дослідженні ми насамперед спираємося на результати власного моніторингу. Це зумовлено тим, що вони містять інформацію про конкретні інциденти, що дозволяє

¹⁶ За винятком Хмельницької області, де інтерв'ю було проведене у 2023 році. У цьому контексті важливо зазначити, що наше розуміння тактики повторних атак значною мірою ґрунтується на інтерв'ю з різними категоріями респондентів(-ок) (працівниками екстрених служб, цивільними, експертами з питань російського ракетного озброєння тощо), проведеними в межах дослідження 2024 року [Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні](#).

глибше дослідити контекст і виявити закономірності. Натомість отримані нами дані ДСНС мають переважно статистичний характер.

Обмеження

За початковим задумом інтерв'ю з рятувальниками ДСНС мали стати основою цього дослідження. Ми прагнули встановити, за яких обставин вони потрапляють під атаки, як це впливає на їхні протоколи безпеки, фізичне та психічне здоров'я, а також якої додаткової підтримки вони потребують з боку українського уряду й міжнародної спільноти.

Утім, Truth Hounds не вдалося отримати широкий доступ до рятувальників ДСНС.¹⁸

Зважаючи на це, ми зосередилися на інтерв'ю з іншими категоріями рятувальників, зокрема з представниками МПО і ДПО. Водночас попри те, що вони виконують схожі функції та стикалися зі співмірними викликами в умовах повномасштабної війни, ми визнаємо, що брак інформації безпосередньо від рятувальників ДСНС як основної категорії, що зазнала впливу атак, є обмеженням цього дослідження.

Спираючись на дані у відкритих джерелах, ми спробували опосередковано проаналізувати та зрозуміти вплив збройних атак і їхньої загрози на рятувальні зусилля ДСНС. Утім, ці джерела навряд чи можуть забезпечити настільки повне й цілісне розуміння, як це зробили б інтерв'ю, проведені спеціально для цього дослідження.

Друге обмеження нашого дослідження полягає в тому, що верифікацію повторних атак і атак на пожежно-рятувальні частини переважно здійснювали на основі відкритих джерел. Це передусім зумовлено значною кількістю виявлених інцидентів і обмеженим доступом до окремих територій у зв'язку з бойовими діями або окупацією.

Попри те, що ми доклали значних зусиль для аналізу широкого спектра джерел, такий підхід усе одно залишає простір для інтерпретації дослідника та людської помилки. Це не знецінює висновків, які можна зробити на основі

цих даних, а лише спонукає ставитися до них обережно та враховувати обмеження застосованих методів збору й аналізу інформації.

Набори даних

У межах цього дослідження ми оприлюднюємо чотири набори даних у форматі, адаптованому для подальших кількісного аналізу та реплікації, зокрема:

- набір даних з інцидентами, у яких постраждали рятувальники, спеціальна техніка або пожежно-рятувальні частини, чи в яких рятувальники були змушені призупинити свою роботу через обстріли;
- набір даних з інцидентами, що містять ознаки повторних атак;
- набір даних з інцидентами, що призвели до пошкодження або руйнування пожежно-рятувальних частин чи інших будівель ДСНС;
- набір даних із повідомленнями з російських Telegram-каналів, що містять згадки про українських рятувальників або атаки на них.

Усі набори даних доступні в Додатку 3 до цього звіту. Крім того, окремим документом у Додатку 2 надано довідник із кодуванням, що містить детальне пояснення кожної змінної, її можливих значень і наших підходів до кодування¹⁹.

¹⁸ У відповіді на офіційний запит Truth Hounds це пояснили «залучення[м] особового складу до невідкладних завдань з ліквідації наслідків обстрілів [і] пожеж», а також ротацією особового складу підрозділів ДСНС. Разом зі складною процедурою погоджень таких інтерв'ю з керівництвом ДСНС це істотно звузило можливості безпосереднього збору свідчень від рятувальників.

¹⁹ З міркувань безпеки публічні версії наборів даних не містять точних геолокацій, визначених нами для більшості інцидентів повторних атак і атак на пожежно-рятувальні частини. Утім, ми готові розглянути індивідуальні запити на ці дані від правоохоронних органів, правозахисників, науковців, журналістів та інших зацікавлених осіб, для яких ця інформація може бути корисною для подальших досліджень і висвітлення проблеми атак на рятувальників в Україні та за її межами.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА- ПАДІВ НА РЯТУВАЛЬНИКІВ

Цей розділ простежує еволюцію атак на рятувальників з початку повномасштабного вторгнення. У фокусі — зміни в частоті, інтенсивності, географії та характері інцидентів на різних етапах війни. Аналіз цих тенденцій показує, що станом на вихід дослідження напади на українських рятувальників стали характерною рисою конфлікту.

Загалом з 24 лютого 2022 року до 31 жовтня 2025 року ми зафіксували 401 інцидент, що призвів до:

- загибелі щонайменше 42 рятувальників і поранення щонайменше 258;
- пошкодження або знищення щонайменше 248 одиниць спеціальної техніки;
- пошкодження або знищення щонайменше 138 пожежно-рятувальних частин та інших об'єктів ДСНС;
- призупинення або припинення рятувальних операцій через повторні атаки.

Водночас за інформацією, наданою ДСНС у відповідь на офіційний запит Truth Hounds, відомо про 111 загиблих та 550 поранених рятувальників²¹, 617²² одиниць пошкодженої або знищеної спеціальної техніки, а також 449²³ пошкоджених або знищених пожежно-рятувальних частин та інших об'єктів.

Як зазначено в попередньому розділі, ми маємо підстави вважати, що реальний масштаб наслідків атак на рятувальників наближений до цифр, повідомлених ДСНС, або навіть перевищує їх. Утім, у цьому розділі ми спираємося передусім на власний моніторинг, оскільки він містить не лише статистичну інформацію, а й дані про конкретні інциденти²⁴.

²⁰ Відповідь ДСНС.

²¹ 507 та 110 відповідно.

²² 415 та 34 відповідно; 5 листопада 2025 року очільник МВС України Ігор Клименко у своєму Telegram-каналі зазначив, що за попередні три місяці російські військові здійснили понад 60 атак на підрозділи ДСНС, унаслідок яких загинуло п'ятеро та було поранено понад 30 рятувальників.

²³ Імовірні причини відмінностей у показниках моніторингу Truth Hounds і даних ДСНС детально роз'яснені в розділі про Методологію.

Перший відомий Truth Hounds випадок загибелі рятувальника під час виконання службових обов'язків з 24 лютого 2022 року

Перший відомий нам випадок загибелі рятувальника під час виконання професійних обов'язків стався 10 березня 2022 року в Маріуполі. Тоді внаслідок авіаудару по будівлі Головного управління (ГУ) ДСНС України в Донецькій області на робочому місці загинув 39-річний майор служби цивільного захисту, головний інспектор відділу техногенної безпеки управління запобігання надзвичайним ситуаціям **Олексій Панков**²⁵. Сама будівля ГУ зазнала істотних руйнувань, що підтверджують, зокрема, фото та відео з місця події²⁶, супутникові знімки з Google Earth за 14 березня 2022 року та інтерв'ю з очевидцями, опубліковані у відкритих джерелах.

«Я був у гаражному боксі, коли відчув потужну вибухову хвилю. Одразу зрозумів, що влучання було десь поруч, але не знав точно, куди саме. Одягнув бойовий одяг і вибіг. На задньому дворі побачив, що з одного боку будівля [ГУ] зруйнована з [четвертого] по [перший] поверхи. Перше, що впало в очі, — поранений пожежник, який лежав біля польової кухні. Ми поклали його на носі [та] віднесли до медпункту», — розповів про день атаки рятувальник Олександр Гуров, який надавав допомогу Олексію одразу після атаки²⁷.

Рятувальник ДСНС Олексій Панков (праворуч) з колегами. Джерело: Книга пам'яті Міністерства внутрішніх справ (МВС) України²⁰.

Олексій був родом із Костянтинівки Донецької області і присвятив рятувальній роботі понад 15 років.

«Чесність і принциповість, мужність та професіоналізм, вміння своєчасно і грамотно [ухвалювати] рішення у різних складних небезпечних ситуаціях [...] завжди буде зразком для особового складу ДСНС», — згадують про загиблого в Книзі пам'яті органів системи МВС України²⁹.

1.1. Динаміка інцидентів у часі

Перші інциденти, що стали на заваді рятувальним зусиллям і призвели до втрат особового складу та майна, були зафіксовані ще в лютому та березні 2022 року — одразу після початку повномасштабного російського вторгнення.

У 2023 році кількість повідомлень про атаки зросла більш ніж удвічі: з 24 до 59. Це може свідчити про посилення цілеспрямованої загрози для рятувальних зусиль з боку російської армії. Того самого року фіксується збільшення кількості інцидентів з ознаками повторних атак: з 10 до 25.

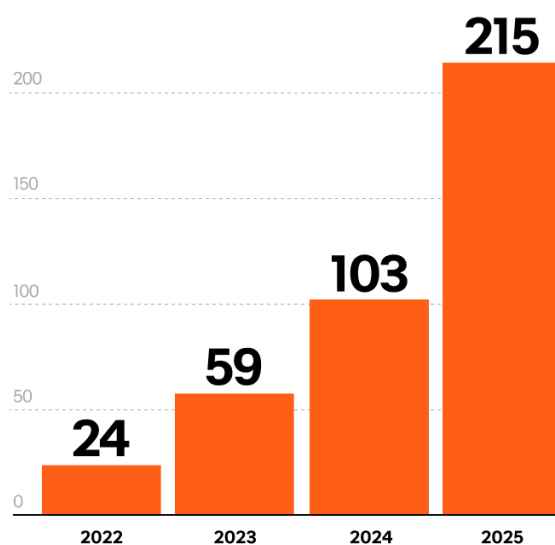
У 2024 загальна кількість інцидентів зросла орієнтовно на 75% у порівнянні з попереднім роком (з 59 до 103). Водночас приблизно на 170% зросла кількість повідомлень про пошкодження або руйнування спецтехніки та на 50% — про шкоду пожежно-рятувальним будівлям.

У 2025-му зафіксовано найбільшу за період спостереження кількість інцидентів у межах одного року — 215. Як і в попередньому році, простежується істотне зростання кількості пошкоджень або руйнувань спеціальної техніки та пожежно-рятувальних будівель: на понад 90% і 60% відповідно.

«З початку повномасштабного вторгнення відбулися певні зміни в характері атак. На початку війни уражень було значно менше, а зараз майже щодня спостерігаються

пошкодження техніки FPV-дронами, тобто відбувається цілеспрямоване знищення пожежної техніки. Практично щодня надходять повідомлення про повторні обстріли або ураження FPV-дроном під час гасіння пожежі. Ідентична тенденція простежується і щодо об'єктів: кількість повторних атак на них також зросла», — в інтерв'ю Truth Hounds розповів **Віктор Ліканов**, заступник директора департаменту ресурсного забезпечення та начальник управління будівництва й експлуатації рухомого майна ДСНС²⁸.

Розподіл інцидентів за роками. Джерело: Truth Hounds.

Водночас, попри значне зростання кількості атак, їхня летальність знизилася: у 2025 році приблизно 3% атак призводили до загибелі рятувальника порівняно з близько 15% у 2023 році. Схожа тенденція спостерігається щодо поранень: 20% інцидентів спричиняли поранення у 2025 році проти майже 35% у 2023 році. Це може свідчити, зокрема, про ефективність оновлених протоколів безпеки для рятувальників та їхню кращу адаптацію до умов війни порівняно з попередніми роками.

Протоколи безпеки ДСНС на випадок загрози повторних атак

На запит Truth Hounds ДСНС надала інформацію про зміни в протоколах безпеки рятувальників, пов'язані з загрозою повторних атак, станом на січень 2026 року. Нововведення ДСНС можуть бути однією з причин зниження летальності атак і

потенційно стати корисними для рятувальників в інших збройних конфліктах, де здійснюються повторні удари.

«Відповідно до Статуту дій у надзвичайних ситуаціях [...] ДСНС здійснює постійний моніторинг повітряного простору на території України для встановлення ймовірної кількості та часу підльоту засобів повітряного нападу, а також негайне інформування органів управління та підрозділів щодо загрози застосування засобів повітряного нападу для відведення особового складу в безпечне місце. Після прибуття підрозділу [...] на місце виникнення [надзвичайної ситуації] визначається особа, яка здійснює спостереження повітряного простору щодо загрози застосування засобів повітряного нападу з метою оповіщення особового складу про небезпеку та підтримує постійний зв'язок з оперативно-координаційним центром територіального органу ДСНС. Для оповіщення особового складу про небезпеку та негайного відходу з місць ліквідації [надзвичайної ситуації] подається спеціальний сигнал. Керівник підрозділу [...] під час виконання завдань за призначенням, потрапляючи під обстріл, вживає заходів щодо негайного виїзду підрозділу із зони обстрілу в безпечне місце. Про обстановку, що склалася, керівник підрозділу [...] доповідає до оперативно-координаційного центру територіального органу ДСНС та діє з урахуванням його інформації про загрозу застосування засобів повітряного нападу»³⁰.

³⁰ З відповіді ДСНС на офіційне звернення Truth Hounds (7 січня 2026).

1.2. Географія інцидентів

Абсолютну більшість інцидентів (88%) зафіксовано у прифронтових населених пунктах: переважно у Донецькій, Харківській, Херсонській, Дніпропетровській, Сумській і Запорізькій областях. До переліку міст, що зазнали найбільшого впливу атак, увійшли Херсон (30 інцидентів), Нікополь (23 інциденти) і Харків (16 інцидентів). Крім того, понад 10 інцидентів за-

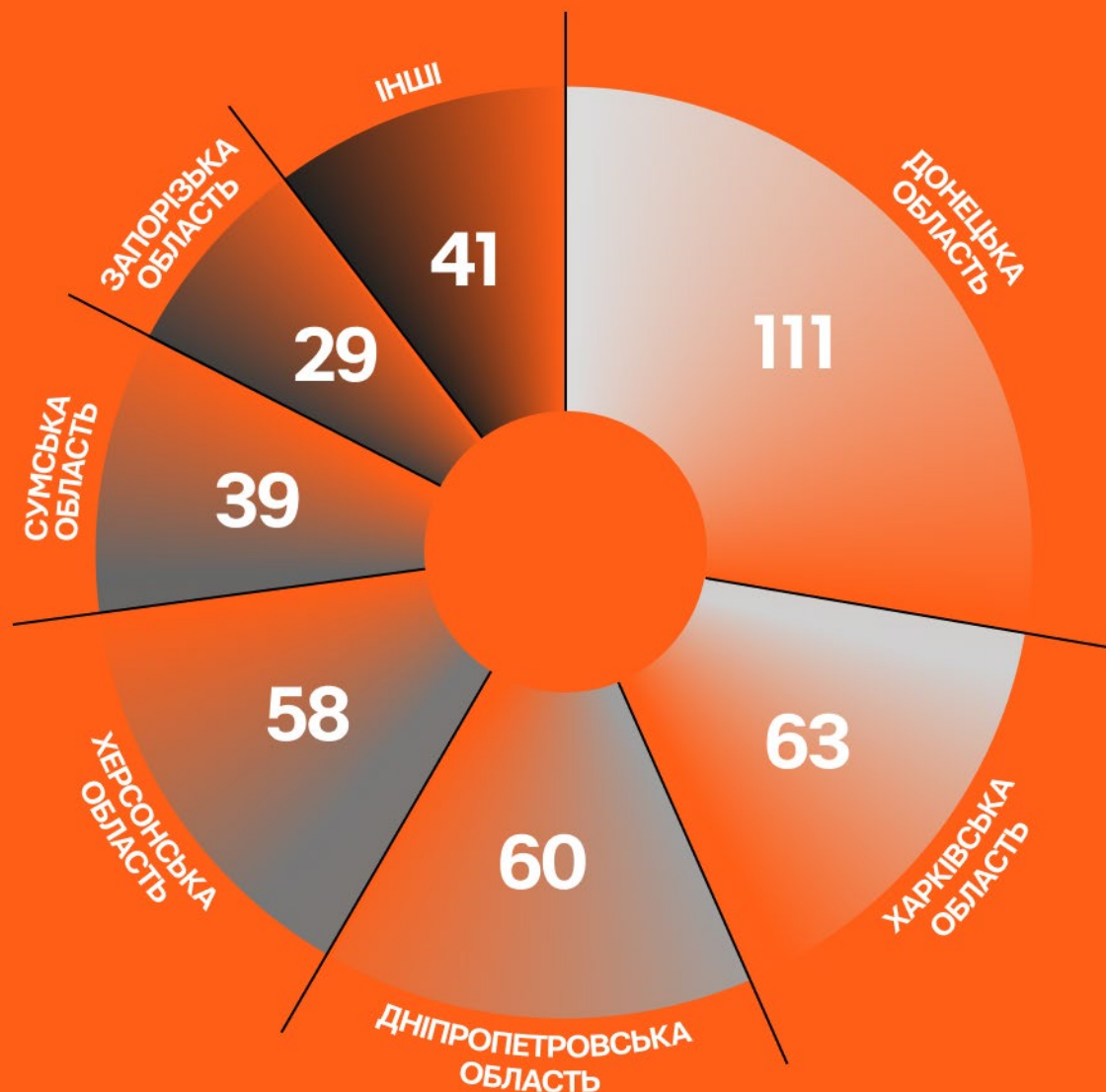
фіксовано в Добропіллі, Костянтинівці та Лимані Донецької області.

45 інцидентів відбулися в населених пунктах, відносно віддалених від передової, зокрема в Одесі, Дніпрі і Кривому Розі (5 випадків у кожному місті). Станом на 22 грудня 2025 року найкоротша відстань на карті DeepState від кожного з цих населених пунктів до найближчої лінії фронту перевищувала 70 кілометрів. Це вказує на те, що, попри очевидну географічну концентрацію, атаки не обмежуються прифронтовими територіями, а поширюються на масштаби всієї країни, за винятком західних областей³¹.

³¹ Детальні можливі пояснення географічної концентрації атак на прифронтових територіях запропоновані в Розділі 2.

РОЗПОДІЛ ІНЦИДЕНТІВ ЗА ОБЛАСТЯМИ

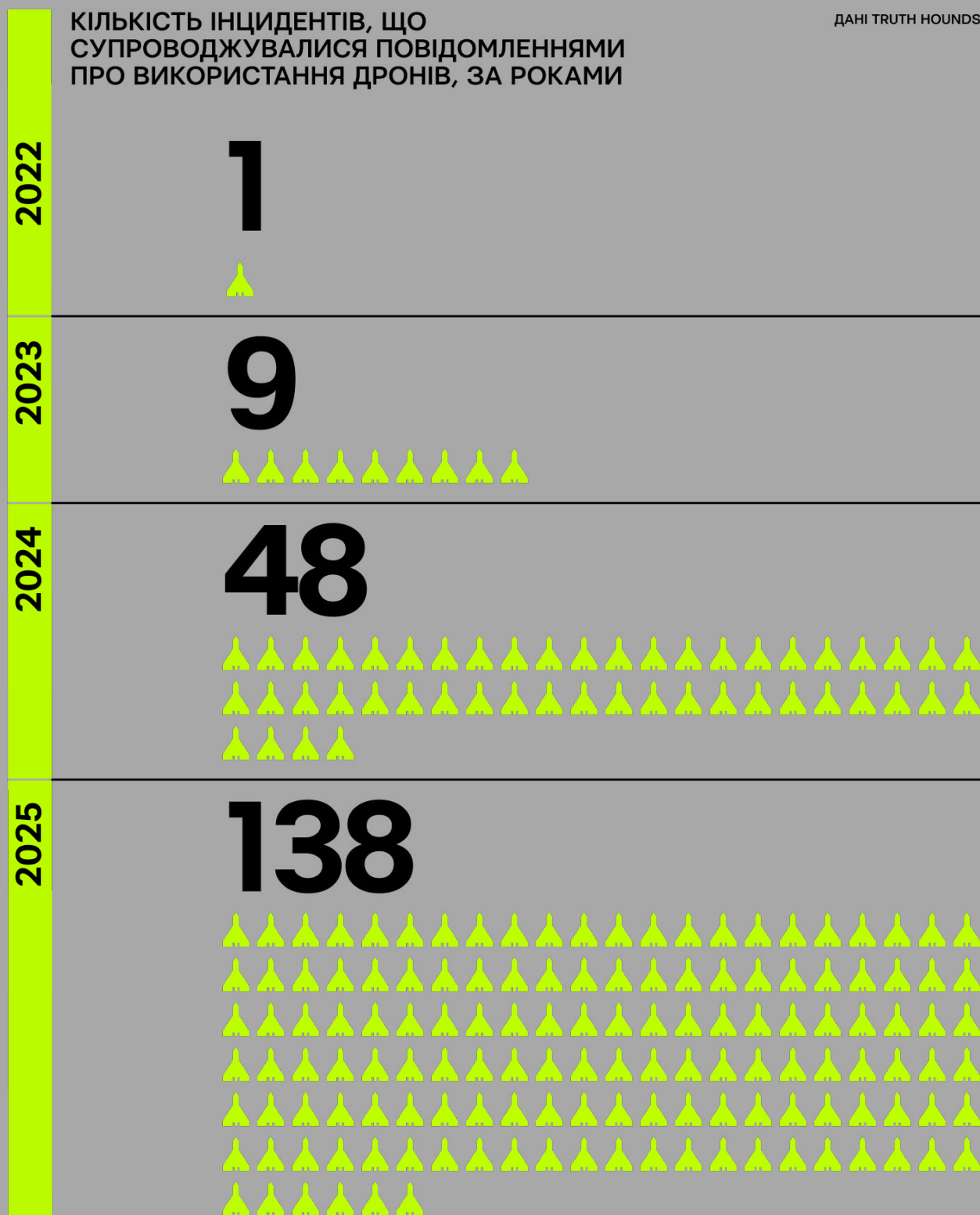
ДАНІ TRUTH HOUNDS

1.3. Зброя, використана в інцидентах

За даними з відкритих джерел, дрони малого та великого радіусу дії стали найпоширенішою

зброєю, що зривала рятувальні операції або призводила до втрат серед особового складу і майна. Застосовувані як самостійно, так і в поєднанні з іншими видами зброї, вони фігурували майже в половині інцидентів³².

Ці результати відповідають загальній тенденції до зростання активності дронів у ході війни³³.

Різкий стрибок частоти використання дронів відбувся у 2024 році, коли кількість таких інцидентів порівняно з попереднім роком зросла в понад п'ять разів. Водночас визначальним став 2025 рік, коли кількість повідомлень про атаки з використанням дронів сягнула 138, збільшившись у майже 3 рази порівняно з 2024 і в понад 15 разів порівняно з 2023 роком.

У 17% інцидентів атаки, імовірно, здійснювали із застосуванням ствольної або реактивної артилерії. Найчастіше про її використання повідомляли у 2023 році. Водночас у 2024–2025 роках фіксується зменшення кількості таких повідомлень, особливо в пропорційному співвідношенні до повідомлень про атаки з використанням дронів. Ілюстрацією цього можуть слугувати дані з Нікополя Дніпропетровської області, де частка дронівих атак у загальній кількості обстрілів протягом одного місяця коливалася від 0% до 23% у 2023 році, від 13% до 63% у 2024 році, а впродовж квітня – червня 2025 року вже стабільно перевищувала половину всіх атак на місто³⁴.

В орієнтовно 10% інцидентів ішлося про застосування різних типів ракет.

«У 2022 році, коли виїжджали, “сусіди” (евфемізм до “росіяни” — ред.) використовували міномети та РСЗО (реактивні системи залпового вогню — ред.). Потім сталися з'являтися КАБи (керовані авіабомби — ред.), а зараз — FPV. FPV — це страшно, бо це зненацька: розрахувати та відстежити майже неможливо, тому стараємося уникати маршрутів з їх скупченням. [...] Зараз ті, що на оптиці літають, є особливо загрозливими, навіть попри можливі [способи] убезпечення», — розповів у інтерв'ю Truth Hounds волонтер загону швидкого реагування ТЧХУ в Харкові.³⁵

1.4. Висновок

Кількість зафіксованих атак на рятувальників, спецтранспорт і пожежно-рятувальні частини зростала від початку повномасштабного вторгнення, сягнувши піка в 2025 році. Такі атаки відбувалися передусім у прифронтових громадах, де рятувальні служби відіграють критично важливу роль через безпосередню близькість до активних бойових дій. Однак схожі інциденти помічені й у віддалених від лінії фронту населених пунктах, що свідчить про широку географію явища.

Більшість атак здійснювалася за допомогою різних типів дронів. Ця тенденція, безпрецедентна для інших збройних конфліктів, набула особливо вираженого характеру у 2024–2025 роках. Застосування дронів — зброї, що часто вирізняється високою точністю, — може додатково свідчити про навмисний характер атак або про недостатність заходів для убезпечення рятувальників від шкоди.

Фото:
Павло Петров

РОЗДІЛ 2

ФОРМИ НАПАДІВ НА РЯТУВАЛЬНИКІВ

2.1. Вступ

У цьому розділі розглядаються дві найпоширеніші форми збройних нападів на рятувальників, які трапляються в ході повномасштабної російсько-української війни на підконтрольних українському уряду територіях. До таких належать повторні удари та напади на рятувальні будівлі (насамперед пожежно-рятувальні частини).

Розповсюдженість саме цих практик може бути зумовлена високим рівнем передбачуваності перебування там рятувальних підрозділів. Пожежно-рятувальні частини є стаціонарними об'єктами, де розміщений персонал і спеціальна техніка й обладнання. Отже, їхнє таргетування з високою ймовірністю веде до бажаного ураження рятувальників та їхньої інфраструктури. У випадку повторних ударів такий ефект досягають іншим шляхом: сторона, що атакує, робить навмисну паузу між першим і наступними атаками в межах однієї локації. Довжина паузи може, з-поміж інших чинників, враховувати час, необхідний рятувальним службам, щоб приїхати на місце атаки та розпочати роботу. Кількість таких нападів, їхня широка географія та переважна достатність даних про такі інциденти зумовили наш фокус саме на цих практиках. Їхньому поглибленому огляду й аналізу будуть присвячені наступні два підрозділи цього дослідження.

Водночас атаки на рятувальників, можуть мати й інші форми. Ми зафіксували приблизно 70 інцидентів, що відмінні за обставинами. Зокрема, йдеться про цілеспрямовані удари проти евакуаційних груп і піротехнічних команд, полювання на пожежно-рятувальний транспорт³⁶, а також атаки під час складних, широкомасштабних екологічних потрясінь. Попри те, що це дослідження не розглядає ці практики поглиблено через брак даних, нижче ми надаємо їх короткий опис, а також закликаємо інших до їх подальшого вивчення.

Атаки на евакуаційні групи

Окрему категорію становлять напади на евакуаційні групи ДСНС, інших спеціальних служб і волонтерів, що здійснюють евакуацію цивільного населення з прифронтових насе-

них пунктів. Станом на серпень 2025 року в Україні функціонували 27 таких команд ДСНС («Фенікс») та 24 підрозділи Національної поліції («Білі янголи»)³⁷. За словами заступника міністра внутрішніх справ Олексія Сергєєва, ці групи забезпечені бронеавтомобілями, засобами РЕБ, супутниковим зв'язком, медикаментами, продуктами харчування та іншими ресурсами, необхідними для здійснення евакуації місцевих мешканців³⁸. Ба більше, виконання рішень українського уряду щодо примусової евакуації цивільного населення з небезпечних районів також забезпечують згадані підрозділи ДСНС і Нацполіції у взаємодії з місцевою владою та волонтерами³⁹.

Окрім евакуації, на них покладена функція постачання гуманітарної допомоги мешканцям, які продовжують проживати на прифронтових територіях⁴⁰. Отже, напади на евакуаційні групи не лише ставляться під загрозу життя рятувальників і цивільних, які перебувають в автомобілях, але й дестабілізують постачання критично важливої допомоги місцевому населенню. З відкритих джерел відомо, наприклад, щонайменше про три атаки на підрозділи ДСНС «Фенікс» на Донеччині. У кожному з випадків рятувальники використовували транспорт з відповідним маркуванням про належність до служби цивільного захисту⁴¹.

Атаки на піротехнічні команди

У 2025 році в Україні налічували понад 130 ліцензованих операторів протимінної діяльності (ПМД)⁴². Серед них — українські державні структури, як-от аварійно-рятувальні загони ДСНС, військові частини Державної спеціальної служби транспорту та ЗСУ, представництва іноземних організацій та українські громадські та приватні організації⁴³. Згадані актори здійснюють, зокрема, гуманітарне розмінування. Спеціальну роль у цьому процесі відіграють саме державні організації, оскільки деякі з них

³⁶ Існують також практики дистанційного мінування автомобільних доріг, що ведуть до населених пунктів, які зазнають регулярних обстрілів, а також встановлення мін-пасток під час ручного мінування територій і вдавання до інших технік, що ускладнюють зусилля з розмінування. Сумнівно, що ці практики спрямовані виключно проти рятувальників, однак, найімовірніше, впливають на їхню здатність реагувати на надзвичайні ситуації у прифронтових населених пунктах і проводити гуманітарне розмінування на деокупованих територіях.

мають виключне право здійснювати сертифікацію операторів ПМД, водночас лише урядові оператори можуть бути допущені до гуманітарного розмінування на територіях, що ближче ніж за 20 кілометрів до лінії бойового зіткнення⁴⁴. Наслідки нападів на демінерів виходять далеко за межі можливої фізичної та психологічної шкоди персоналу, але й стосуються темпів і масштабів очищення територій від вибухонебезпечних предметів, що безпосередньо впливає на можливість відновлення цивільного життя та використання земель.

За нашими спостереженнями, прямі атаки проти розмінувальників не є поширеним явищем, однак окремі інциденти з ознаками умисності траплялися впродовж останніх років. Наприклад, 11 червня 2025 року під час робіт з розмінування на Харківщині російський безпілотник атакував саперів ДСНС. У результаті нападу загинув рятувальник Василь Белінський⁴⁵, а двоє його колег зазнали серйозних травм⁴⁶.

«Полювання» на пожежно-рятувальний транспорт

Транспорт рятувальників стає мішенню на прифронтових територіях у різних областях України. Його пошкодження або знищення фігурує серед цілей усіх згаданих вище способів атак. Водночас у низці зафіксованих епізодів ураження пожежно-рятувального транспорту відбувається за обставин, що не зводяться до жодного з перелічених сценаріїв. Ідеться про цілеспрямовані напади, у межах яких транспорт рятувальників стає самостійною мішенню незалежно від того, чи передував цьому обстріл, де саме перебував підрозділ і яке завдання він виконував.

Такі атаки здебільшого відбувалися в період з 2024 року, коли обладнані камерами ударні дрони ближнього радіуса дії почали широко застосовувати в конфлікті. У радіусі дії таких дронів атакувальник може виявляти пожежно-рятувальний транспорт, переслідувати його та завдавати ударів у будь-який момент, водночас істотно скорочуючи дистанцію між виявленням та ураженням. Серед інцидентів, що розвивалися за таким сценарієм, можна пригадати, наприклад, атаку безпілотником на автоцистерну ДСНС під час підвезення во-

ди населенню міста Гуляйполе Запорізької області в січні 2025 року⁴⁷ та дронний удар по пожежному автомобілю під час руху на виклик у Краснопільській громаді на Сумщині у вересні 2025 року⁴⁸.

Підри्व рятувальних операцій під час широкомасштабних екологічних потрясінь

Інша форма шкоди стосується підриву рятувальних операцій під час широкомасштабних екологічних потрясінь. Станом на вихід дослідження один випадок демонструє цю форму атак на практиці: руйнування Каховської гідроелектростанції (ГЕС) 6 червня 2023 року внаслідок вибуху всередині дамби, що спричинив невиправні пошкодження. Такі, як цей, випадки заслуговують окремої уваги з двох причин. По-перше, їхні масштабні, руйнівні та часто довгострокові наслідки створюють надзвичайний тиск на систему цивільного захисту. По-друге, в поєднанні з воєнними викликами, такі випадки можуть ще більше посилювати ризики для рятувальників, змушуючи їх приборкувати стихію під вогнем.

На підконтрольних Україні територіях атаки на рятувальників, що працювали в затоплених зонах, створювали вкрай небезпечні умови роботи, ускладнюючи евакуацію та порятунок постраждалих⁴⁹. Таке середовище підвищувало ризики не лише для екстрених служб, але й для звичайних цивільних, що чекали на допомогу.

Один рятувальник в інтерв'ю Truth Hounds розповів про евакуацію чоловіка зі спінальною травмою з району Острів у Херсоні, який затопило внаслідок підриву ГЕС:

«Ін'єкція знеболювального діяла дві години, а евакуація тривала до восьми годин, бо був обстріл».

Замість підсумку

Відносно нижча поширеність таких типів атак на рятувальників не означає, що вони заслуговують на меншу дослідницьку чи правничу увагу. Навпаки, часто, як у випадку переслідування дронами пожежних автівок із яскравими розрізнявальними знаками, такі інциденти містять додаткові ознаки умисності, які потенційно можуть спростити їхній розгляд як воєнних злочинів у майбутньому. На відміну від повторних ударів і нападів на пожежно-рятувальні частини, розглянуті вище практики насамперед характеризуються нижчим рівнем передбачуваності перебування рятувальників. У наступних підрозділах розглядаються практики атак, де така передбачуваність є важливим чинником їхнього широкого застосування.

Ширший міжнародний контекст атак на рятувальників, представників інших екстрених служб

Зростання частоти атак на рятувальників вписується в ширший контекст посилення насильства проти працівників інших екстрених служб і гуманітарних працівників в Україні та світі. Ці явища доречно розглядати в сукупності, оскільки всі згадані категорії осіб перебувають під захистом МГП, використовують чіткі розрізнявальні знаки й надають критично необхідну допомогу цивільним в умовах збройного конфлікту.

Згідно з Aid Worker Security Database (AWSDB), 2023–2024 роки стали рекордними за кількістю загиблих гуманітарних працівників⁵⁰. За цей період у 27 країнах зафіксовано 676 таких смертей, найбільше — у Секторі Гази, Судані, Південному Судані, Нігерії та Лівані. В Україні повідомляють про 6 загиблих у 2023 році та 13 — у 2024⁵¹. Водночас Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) у проміжному звіті повідомила про зростання кількості атак на гуманітарних працівників в Україні у 2025 році, особливо в Херсонській області. Шість із дев'яти гуманітарних працівників і волонтерів розповіли, що потрапляли під атаки під час роботи; семеро зазначили, що мають колег, які потрапляли під обстріли⁵².

Як і рятувальники в Україні, гуманітарні працівники в різних контекстах зазнавали атак під час надання допомоги цивільним, проведення евакуацій, пересування в автівках із чітко помітними розрізнявальними знаками тощо⁵³.

За даними Safeguarding Health in Conflict Coalition та Insecurity Insight, у 2023–2024 роках також зафіксована найвища кількість насильницьких інцидентів проти медиків і медичної інфраструктури. Так, у 2024 році шляхом моніторингу відкритих джерел і збору інформації від партнерських організацій були виявлені 3 623 такі випадки, що на 62% більше, ніж у 2022 році. Найбільше фатальних інцидентів у 2024 році задокументовано в Лівані (408), на окупованих палестинських територіях (228), в Україні (78) та Судані (67)⁵⁴.

Крім того, як і у випадку атак на рятувальників в Україні, в атаках на систему охорони здоров'я у світі спостерігається зростання використання дронів різних видів і типів. У 2024 році зафіксовано щонайменше 300 інцидентів із застосуванням дронів: їхня частка серед усіх інцидентів із використанням вибухової зброї зросла до 20%. Серед країн і територій, де медики найбільше потерпають від такого типу атак, — Україна, окуповані палестинські території, Ліван, М'янма та Судан⁵⁵.

Безпрецедентне зростання кількості атак у країнах, що перебувають у стані збройного конфлікту, протягом останніх трьох років може бути наслідком браку уваги до таких злочинів на найвищому рівні. Відповідно уряди, міжнародні організації, організації громадянського суспільства й інші актори мають докласти додаткових зусиль, щоб продемонструвати солідарність із тими, хто першими приходять на допомогу цивільним під час надзвичайних ситуацій, гарантуючи їм належний рівень безпеки та захищеності. Це, зокрема, передбачає встановлення та кримінальне переслідування винуватців злочинів.

2.2. Повторні атаки

«ЗАЩОРАЗ ЯК ГАСИМО – ОДРАЗУ НАД НАМИ РАКЕТИ, А ПОРЯД – ПРИХОДИ».

Водій МПО в селі Миколаївської області⁵⁶

УРАНЦІ 6 ЛИПНЯ 2025 РОКУ

серія дронів атак спричинила пожежу на автозаправній станції (АЗС), що на Бериславському шосе в Херсоні. Коли рятувальники ДСНС прибули на місце події та розпочали гасіння, FPV-дрон уразив їхню автоцистерну яскраво-червоного кольору, припарковану на дорозі навпроти АЗС, завдавши їй істотних пошкоджень. Особовий склад не постраждав⁵⁷. Того самого дня, за декілька годин після другої атаки, Telegram-канал «ФОБОС | БпЛА», імовірно, пов'язаний з 18-ю загальновійськовою армією, що входить до угруповання військ «Днепр»⁵⁸, опублікував відео атаки з камери дрона. В описі до відео йшлося, що «ДСНС [...] стає ціллю у випадку створення перешкод виконанню бойових завдань»⁵⁹.

Автоцистерна, пошкоджена внаслідок повторної атаки FPV-дроном у Херсоні. Джерело: ДСНС у Херсонській області⁶⁰.

Цей інцидент — типовий приклад **повторної атаки**⁶¹, військової тактики, що передбачає завдання двох або більше ударів у межах однієї чітко визначеної локації з часовим проміжком від щонайменше десяти хвилин до п'яти годин⁶².

Їй притаманні дві ознаки:

- просторова безперервність: удари відбуваються в одній і тій самій локації, що свідчить про не випадковість вибору певної цілі та безпосередній зв'язок між першим і наступними ударами;
- зміна об'єкта атаки: пауза між ударами достатня для прибуття екстрених служб на місце події, що вказує на зміну чи розширення спектра цілей атаки від первинного об'єкта до тих, хто прибуває документувати чи ліквідовувати її наслідки й допомагати постраждалим.

Саме ці ознаки визначили наш підхід до верифікації випадків, що містять характеристики повторних ударів.

2.2.1. Примітка щодо методології

Ми виявили релевантні інциденти за допомогою поглибленого моніторингу відкритих джерел, зокрема онлайн-медіа, соціальних мереж («Telegram», «Facebook», «Instagram», «X» і «ВКонтакте»), офіційних сайтів центральних і місцевих органів влади України, російських окупаційних адміністрацій тощо. Для кожного інциденту з найвищою можливою точністю була встановлена геолокація та визначений

⁶² Чітко визначені нижня та верхня межі часового проміжку встановлені, спираючись на найбільш типові інтервали між атаками, та зумовлені потребою встановити вимірювані критерії для верифікації випадків повторних ударів. У реальності проміжок між атаками може бути коротшим або довшим залежно від обставин. Наприклад, якщо атака сталася неподалік від пожежної частини, прибуття рятувальників і початок ліквідації наслідків може розпочатися швидше, ніж за десять хвилин. Водночас, якщо перша атака спричинила значні руйнування, роботи рятувальників на місці інциденту можуть тривати кілька днів. Оскільки ми ідентифікували лише незначну кількість таких випадків і вони зазвичай потребують оцінки додаткових чинників для їхньої кваліфікації як повторних ударів, ці епізоди були вилучені з аналізу в межах цього дослідження.

часовий проміжок між першою та наступними атаками. Це передбачало додатковий аналіз онлайн-карт (Google Maps, OpenStreetMap, Wikimapia, Map Ukraine Daily Update тощо), супутникових знімків (Google Earth, FIRMS), сповіщень про повітряні тривоги тощо. Крім того, у кількох випадках інформацію про конкретні інциденти могли надавати самі члени команди, які або були очевидцями атак, або добре знали географію певних населених пунктів і могли точно визначити відповідні локації за фото чи відео.

Процес верифікації інцидентів передбачав перевірку даних на фактологічну коректність і відповідність двом ключовим критеріям повторної атаки: просторовій безперервності та часовому проміжку між першим і наступними ударами від десяти хвилин до п'яти годин. За наявності також бралися до уваги ймовірний вид зброї, застосованої в першому та наступних ударах, наявність відео повторних ударів і цифрові свідчення їхніх наслідків (наприклад, фото або відео пошкоджених пожежних автомобілів чи поранених рятувальників). Це мало на меті зафіксувати важливий контекст, який міг би підтвердити факт подвійного удару у випадках, коли точні дані про геолокацію або часовий інтервал були недоступні⁶³.

2.2.2. Географія, закономірності та наслідки

За даними попереднього звіту Truth Hounds, у період з 24 лютого 2022-го до 31 серпня 2024 року було верифіковано 36 випадків повторних атак (з них 26 — за присутності рятувальників на місці події)⁶⁴. Загалом кількість інцидентів,

що містили ознаки повторних ударів, тоді складала понад 60⁶⁵.

Значною мірою спираючись на підходи та результати попереднього звіту, у цьому дослідженні ми зосереджуємося на періоді з 24 лютого 2022-го до 31 жовтня 2025 року та розглядаємо винятково ті інциденти з характеристиками повторних атак, що відбулися за присутності рятувальників. Це виключає з аналізу випадки, унаслідок яких постраждали лише представники інших екстрених служб, зокрема медики та працівники поліції.

У межах окресленого часового проміжку ми виявили 200 інцидентів з ознаками повторних атак⁶⁶. З них у 92 (46%) вдалося встановити збіг локації першого та наступних ударів, а також відповідність заданому часовому проміжку⁶⁷. Окрім того, 21 інцидент з 92 містив відеодокази повторних атак: або з камер рятувальників, які перебували на місці подій, або з записів російських дронів, опублікованих у Telegram-каналах⁶⁸.

Можливі причини різниці між кількістю верифікованих і можливих випадків повторних атак

Значну різницю між кількістю всіх виявлених інцидентів з ознаками повторних атак і тими, які вдалося верифікувати за нашою методологією, можна пояснити кількома чинниками.

По-перше, надавачі інформації (насамперед органи центральної та місцевої влади й медіа) можуть навмисне не оприлюднювати точних даних і цифрових доказів з місць влучань з міркувань безпеки: розголошення таких деталей, особливо одразу після події, може бути використане противником для оцінки наслідків влучань, коригування вогню та завдання нових атак. Через це в значній частині випадків встановити точну локацію було неможливо.

По-друге, більшість публікацій не містить чіткої інформації про часовий інтервал між атаками. В окремих випадках ці дані можна отримати з інших джерел: наприклад, шляхом аналізу сповіщень про початок і завершення повітряної тривоги або повідомлень про вибухи в місцевих Telegram-каналах. Проте у значній кількості випадків така інформація недоступна або недостатньо надійна, що істотно ускладнює можливість встановити проміжок між

⁶³ Детальніше про критерії та процедуру верифікації можна прочитати в довіднику з кодування бази даних «Подвійні удари» («Double-Tap Strikes»), що в Додатку 2 до цього звіту.

⁶⁴ Важливо зазначити, що в попередньому дослідженні нижня межа часового проміжку для кваліфікації атаки як повторного удару складала п'ять, а не десять хвилин.

⁶⁵ У межах цього дослідження ми не проводили окремого аналізу всіх інцидентів, що мають ознаки повторних атак і відбулися за присутності представників інших екстрених служб чи небайдужих цивільних, які надавали допомогу постраждалим. За даними онлайн-моніторингу Truth Hounds, кількість усіх інцидентів з ознаками подвійних атак у період з 24 лютого 2022-го до 31 жовтня 2025 року може перевищувати 300, тобто бути щонайменше вдвічі більшою, ніж те, що охоплено нашим аналізом у цьому звіті.

⁶⁷ До переліку 92 інцидентів входять 26 випадків подвійних атак за присутності рятувальників, верифікованих у межах попереднього дослідження «[Каскад жорстоко-сті: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні](#)». Вони пройшли повторну верифікацію відповідно до оновленої методології. Ще про 6 інцидентів 2025 року ми дізналися з даних, наданих правоохоронними органами.

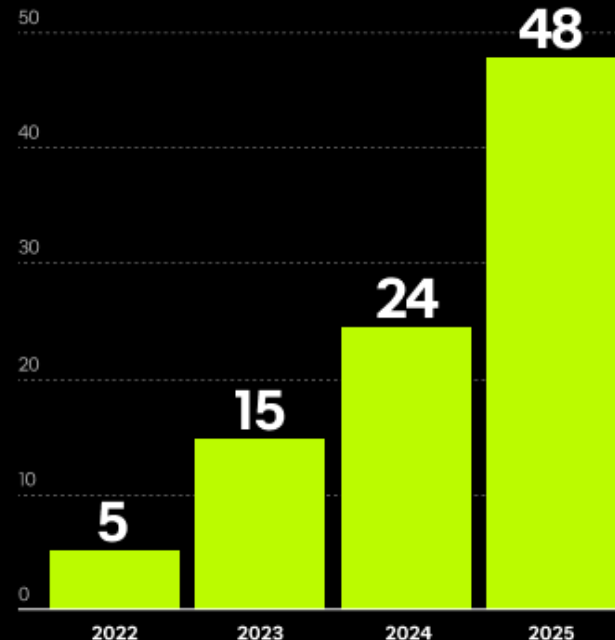
першим і наступними ударами. Відповідно, частина інцидентів, які за іншими контекстуальними характеристиками можна було б кваліфікувати як повторні удари, не потрапили до фінального списку верифікованих. Наведені кількісні показники слід передусім розуміти як похідні від застосовуваного визначення повторних ударів, процедур збору й верифікації даних, а також вибірки джерел. За замовчуванням вони дають лише приблизне й, імовірно, занижене уявлення про масштаби явища. Так, під час проведення інтерв'ю з рятувальниками в прифронтових населених пунктах ми неодноразово фіксували інциденти повторних атак, про які не повідомляли ні органи влади, ні медіа⁶⁹. З одного боку, це може бути пов'язано з рутинізацією застосування цієї тактики на територіях у безпосередній близькості до фронту. Враховуючи частоту атак, до соціальних мереж або медіа часто можуть потрапляти лише ті випадки, що призвели до пошкодження рятувальної техніки або поранення чи загибелі персоналу. Відповідно, поза увагою можуть залишатися інциденти, які не спричинили видимих наслідків⁷⁰.

З іншого боку, зі стратегічних міркувань у відкритий доступ може не потрапляти інформація про повторні атаки на законні військові цілі. За Додатковим протоколом I до Женевських конвенцій, рятувальники можуть залучатися до виконання завдань на військових об'єктах або діяти під керівництвом чи контролем військових без втрати свого захисту, якщо ці завдання не завдають шкоди противнику⁷¹. Це означає, що навіть якщо первинною ціллю атак стають законні військові об'єкти, повторні удари, завдані після певної паузи та, ймовірно, спрямовані на рятувальні служби, можуть вважатися воєнними злочинами⁷². Попри це, зважаючи на чутливість будь-якої інформації про ураження військових цілей в умовах активного збройного конфлікту, такі інциденти часто можуть залишатися невидимими для широкого загалу.

Незважаючи на ці обмеження, наведена інформація змальовує найповнішу на сьогодні картину явища повторних атак в Україні та його впливу на рятувальників.

⁷² З детальним правовим аналізом застосування тактики повторних атак проти рятувальних служб, зокрема на прикладі окремих інцидентів, можна ознайомитись у розділі 5 дослідження Truth Hounds (2024). Каскад жорстокості: аналіз тактики російських повітряних ударів в Україні.

Наші демонструють, що за період з 2022 до 2025 року кількість повторних атак щорічно зростала. Так, станом на кінець жовтня 2025 року число верифікованих повторних атак зросло вдвічі в порівнянні з цілим 2024 роком.

Розподіл кількості верифікованих повторних атак за роками⁷³.
Джерело: Truth Hounds.

Ця тенденція супроводжувалася появою в російських джерелах прямих згадок переваг застосування збройними силами РФ тактики повторних ударів⁷⁴. Наприклад, 4 серпня 2024 року Міхаїл Звінчук, провідний російський військовий експерт і колишній співробітник Міністерства оборони РФ, заявив на своєму каналі на відеосервісі Rutube⁷⁵, що російські військові почали враховувати час прибуття екстрених служб під час планування атак⁷⁶:

“

«Спочатку на об'єкті (Гніванському заводі спеціалізованої бетону – ред.) було три прильоти, а після того, як на місце прибули пожежники, прилетіла четверта Герань (далекобійний дрон-камікадзе – ред.), потрапивши в сам резервуар. Це свідчить про те, що ми змінюємо підходи до вогневого ураження: закладаємо час на гасіння пожеж і [...] прибуття евакуаційних команд, серед яких часто основу складають саме представники

⁷³ Аналіз охоплює період з 24 лютого 2024-го до 31 жовтня 2025 року.

⁷⁴ Детальніше про це йдеться в [розділі 4](#).

⁷⁵ Російський аналог відеосервісу YouTube.

⁷⁶ Більше про риторику російських джерел щодо тактики повторних ударів і окремих випадків її застосування в Україні можна прочитати в [розділі 4](#).

українських формувань. Раніше про таке можна було тільки мріяти. Натомість зараз ми бачимо практичний результат»⁷⁷.

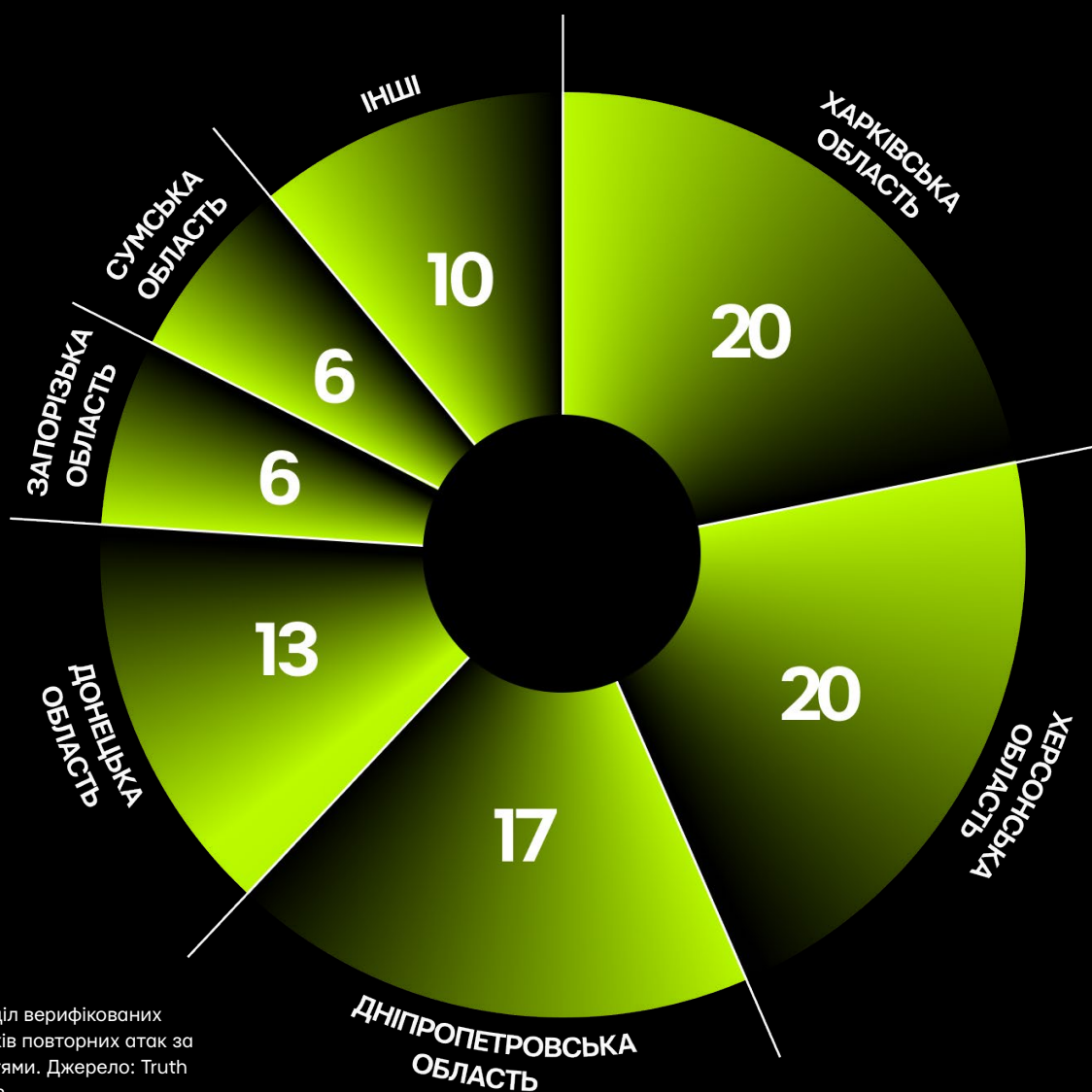
Про інтенсифікацію повторних ударів у 2024 році повідомляють і свідки, опитані Truth Hounds. Так, журналістка, яка постраждала під час повторної атаки в Харкові 4 квітня 2024 року, внаслідок якої загинули троє рятувальників, розповіла:

“

«Після [події] подвійні обстріли повторювалися доволі часто: як у місті, так і в області. Тому для себе я [взяла] за правило не їхати одразу на місце обстрілу, а вичікувати певний період часу [...]»⁷⁸.

Приблизно 85% повторних атак зафіксовано в прифронтових районах Херсонської, Харківської, Дніпропетровської, Донецької, Запорізької та Сумської областей.

Водночас 14 верифікованих випадків повторних атак відбулися в населених пунктах, відносно віддалених від фронту, зокрема в Хмельницькому та Старокостянтинові (Хмельницька область), Одесі та Павлівці Болградського району (Одеська область), Бахмачі (Чернігівська область), а також у Калинівці Фастівського району (Київська область). За нашими даними, лише внаслідок верифікованих повторних атак станом на 31 жовтня 2025 року загинули 20 рятувальників, ще 108 були поранені. Крім того, було пошкоджено або знищено 76 одиниць рятувальної техніки та три рятувальні будівлі.

Розподіл верифікованих випадків повторних атак за областями. Джерело: Truth Hounds.

Подвійна атака в селищі Харківської області влітку 2023 року⁷⁹

Влітку 2023 року дрон-камікадзе «Герань-2» влучив у двоповерхову будівлю в селищі на Харківщині. Інцидент стався менше ніж за один кілометр від пожежної частини. У межах 30–40 хвилин після прибуття рятувальників на місце події було завдано повторного удару тією самою зброєю. Далі — пряма мова рятувальника, пораненого внаслідок другого удару⁸⁰. Інтерв'ю записали документатор(к)и Truth Hounds восени 2025 року.

«Я працював на драбині. Мій колега Андрій⁸¹ подавав пожежні рукави. Протягом хвилин 20 все пролили, все було добре. З іншого боку працювали двоє інших колег. Раптом чую, як вони кричать: “Друга летить, “Герань” ця!”. Хлопці, що були вдвох, швидко спустилися драбиною. Нас з іншого боку було четверо. Начальник караулу, який теж був на драбині, вдвох з іншим пожежником встигли.

Ми з Андрієм хотіли спускатися. Андрій зачепився “бойовкою” (спеціальний одяг рятувальників — ред.) за драбину — я ще поправляв йому штани — і в цей момент дрон пікірував на нас. Я не очікував, що виживу, що зі мною таке станеться. Відкриваю очі — і не розумію, де я, що відбувається. Потім колеги сказали, що я відключався (втрачав свідомість — ред.) кожні дві секунди. [...]

Андрій загинув. Ще один чоловік отримав незначні поранення. У тій будівлі, куди влучили дрони, була поліція.

Десять місяців п'ять я був на лікарняному. Після поранення повернувся працювати не пожежником, а оператором, бо фізичного навантаження мені багато не можна».

⁷⁹ Дані про атаку були зібрані під час польової місії в Харківській області восени 2025 року. Інтерв'ю з RE-026.

⁸⁰ Текст відредагований з міркувань мовної коректності та стилістики. Його зміст залишився без змін.

⁸¹ Ім'я змінено з міркувань безпеки.

У понад 55% верифікованих випадків зброєю повторної атаки були дрони різних типів. Артилерія на другому місці за частотою використання. Також зафіксовані 11 інцидентів, де були застосовані балістичні чи крилаті ракети.

Дрони почали частіше використовувати для повторних атак у 2024 році. Піком за період спостереження став третій квартал 2025 року, коли зафіксовано 15 таких інцидентів⁸².

У деяких випадках дрони могли слугувати не лише засобом повторної атаки, але й інструментом розвідки та підтвердження прибуття екстрених служб на місце події.

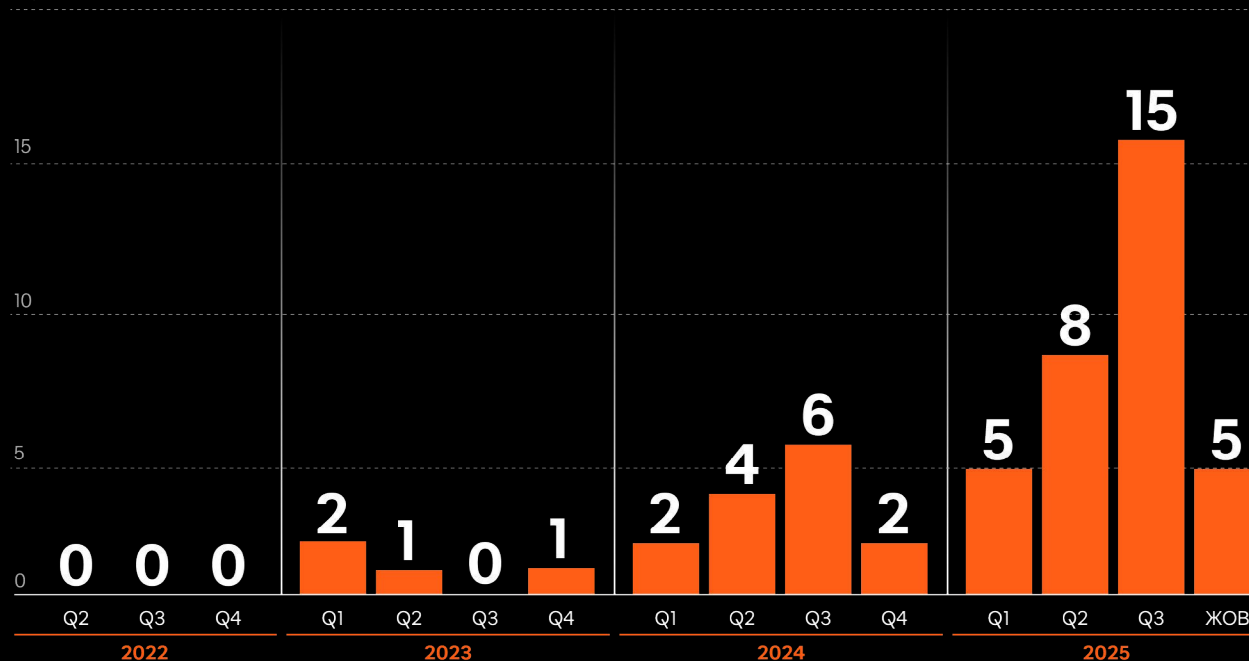
Наприклад, 13 липня 2024 року російська ракета 9M723 влучила у військову техніку в селі Буди Харківської області. Орієнтовно за пів години після першої атаки, коли екстрені служби прибули на місце події, був завданий повторний удар — також ракетою 9M723, — внаслідок якого загинули начальник Харківського районного відділу ДСНС у Харківській області Артем Костиря та поліцейський Олексій Кошій. Крім того, поранень зазнали щонайменше 25 осіб, зокрема двоє дітей⁸³.

Того самого дня російський Telegram-канал «Zvezdanews» опублікував відео атак, ймовірно, записане розвідувальним БПЛА «Орлан-10», на якому чітко видно рятувальників, що гасять пожежу⁸⁴. Це свідчить про те, що наведення ракети та здійснення повторного удару відбулися з урахуванням і після підтвердження присутності екстрених служб на місці інциденту.

Дрони-камікадзе з технологією FPV надають повний візуальний контроль над місцем повторної атаки та мають високу маневровість, що дає змогу прицілюватися з декількох спроб і вражати рухомі цілі. Водій МПО в селі Миколаївської області, розповів Truth Hounds про інцидент 13 травня 2025 року, коли дрон-камікадзе ближнього радіуса дії декілька разів летів у бік рятувальної автівки, що приїхала на місце попереднього обстрілу, перш ніж завдати удару⁸⁵:

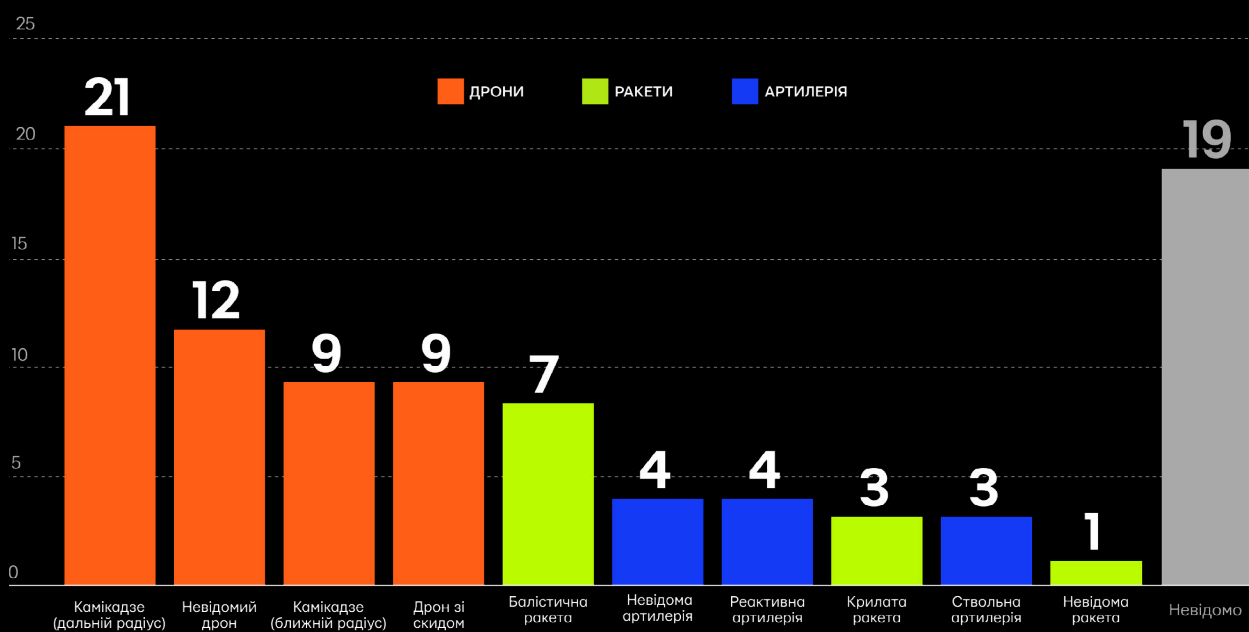
⁸² Оскільки до аналізу ввійшли лише повні квартали, дані за перший квартал 2022-го та четвертий квартал 2025 року, коли був завершений збір даних моніторингу в межах цього дослідження, не відображені на графіку.

⁸³ Ми вже проводили детальний аналіз цього випадку в попередньому звіті Truth Hounds (2024). [Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні](#).

Динаміка використання дронів для завдання повторного удару у верифікованих інцидентах (без першого кварталу 2022-го та четвертого кварталу 2025 року).

Джерело: аналіз Truth Hounds.

Розподіл верифікованих випадків повторних атак за ймовірним типом зброї. Джерело: Truth Hounds.

“

«Я крикнув, всі попадали, а дрон над нами пройшов у бік річки. Дивлюсь — на річці робить розворот. Ми спочатку відбігли від машини під паркан, попадали, подумали, що він буде бити в машину, а потім, коли він пролетів нас, ми почали згортатися — він знову пролітає над нами. Ми в цей момент машину розвертаємо — ми пішки, водій в машині — і дрон знову йде на нас. Машина їде з того місця, ми втрюх [з колегами] йдемо. Він знову над нами, вже з четвертого заходу. Коли ми машину прибрали, він на місце, де стояла машина — плюс-мінус 50 метрів — робить різкий розворот і туди потрапляє. Ми тоді на метрів 200–300 звідти відбігли. Кружляв, щоб прицілитися. [...] Ми відбігли, а уламки долетіли до нас. [...] Потім ми повернулися й погасили пожежу»⁸⁶.

Дедалі ширше застосування керованих операторами розвідувальних і ударних дронів для здійснення повторних атак свідчить, що відповідальні усвідомлюють присутність рятувальників з добре помітними розпізнавальними знаками на місці події. Це додатково вказує на навмисний характер таких дій.

2.2.3. Логіка застосування тактики повторних атак в Україні

Приблизно 85% верифікованих інцидентів повторних атак відбулися в прифронтових районах України⁸⁷. Найбільше — у Херсоні (11 випадків), Нікополі та Харкові (сім випадків у кожному місті). Водночас 14 інцидентів було зафіксовано в населених пунктах, що на момент атаки перебували далі від активних бойових дій. Ці географічні відмінності в концентрації повторних атак можуть вказувати на те, що вони виконують різні функції залежно від локації.

У більшості верифікованих атак військові об'єкти чи об'єкти подвійного призначення, найімо-

⁸⁷ У межах цього дослідження прифронтовими районами вважаються ті, що, згідно з наказом Міністерства розвитку громад та територій України, на час атаки входили до переліку територій, на яких велися, ведуться або можуть вестися бойові дії.

вірніше, не були первинними цілями. Натомість під вогнем опинялися житлова забудова, склади з сільськогосподарською продукцією⁸⁸, медичні установи⁸⁹, а також рятувальники, які приїжджали на допомогу та ставали цілями повторних обстрілів. За словами співробітника ДСНС, який зазнав поранення внаслідок повторного обстрілу одного із селищ Харківської області, поширеність цієї тактики на прифронтових територіях істотно зросла за останні два роки:

“

«Біля зони бойових дій, якщо ти приїхав після прильоту, з 99% ймовірністю може бути повторний удар, як це сталося зі мною у 2023. З того часу таких випадків дуже багато»⁹⁰.

Рятувальник ДПК у селі на Харківщині в інтерв'ю Truth Hounds розповів, що, хоч особисто й не зазнавав повторних атак, часто відчуває тривогу через їхню загрозу:

“

«Є нервозний стан, коли чув “вихід” і “прихід” [певного типу зброї — ред.], а сам на виїзді та працюєш. Сховатися швидко не встигнеш, тому що є лише декілька секунд»⁹¹.

Про серйозність ризику повторних ударів також свідчать нові протоколи безпеки та практики самозахисту рятувальників. Серед них — обов'язкове носіння касок і бронежилетів; призначення спеціальних осіб, відповідальних за попередження про можливі атаки, на місцях інцидентів; використання детекторів дронів і засобів РЕБ, пересування на броньованих автомобілях тощо⁹². Наприклад, волонтер загону швидкого реагування харківського осередку ТЧХУ в інтерв'ю Truth Hounds заявив про зміни в координації з ДСНС на місцях влучань, пов'язані з небезпекою повторних ударів:

“

«Часто, коли працюємо з ДСНС, [...] чуємо про загрозу повторних атак. Тоді роботи припиняються і ми переходимо в укриття,

поки не мине. [...] Повторна атака може статися через 30–40 хвилин, а інколи й за кілька годин — все по-різному. [...] На жаль, у нас немає розкладу польотів дронів і ракет. Єдине, що рятує, — це сповіщення по рації про загрозу повторної атаки»⁹³.

Необхідність перечікувати загрозу повторних ударів істотно ускладнює оперативне реагування на надзвичайні ситуації, зокрема порятунок людей, які опинилися в епіцентрі пожеж або під завалами. Це, ймовірно, призводить до значних майнових втрат, загибелей і поранень, яких можна було б уникнути⁹⁵. Крім того, такі затримки можуть спричиняти паніку й підірвати довіру до рятувальних служб серед цивільних, які, опинившись під ударом, можуть вчасно не отримати належної допомоги⁹⁶.

«Під час атак у голові виникають думки, що тобі не допоможуть: особливо якщо [ти] під завалами. [...] Була історія, коли люди [цивільні — ред.] самі гасили свій двоповерховий будинок: мали вогнегасники та воду. [...] Потім казали: або до них не їдуть, бо небезпечно, або їдуть в інше місце, де теж пожежа», — розповіла Truth Hounds журналістка, що висвітлює обстріли на Харківщині⁹⁴.

У чотирьох верифікованих випадках у населених пунктах, відносно віддалених від фронту, перший удар був спрямований на законні військові цілі або цілі подвійного призначення⁹⁷, тоді як повторні відбулися після прибуття екстрених служб. Це, за певних обставин, може відповідати стратегічній логіці атак, згідно з якою тактика повторних ударів має на меті завдати максимальної шкоди первинній цілі, що може бути й законною. У цьому контексті рятувальників можуть сприймати як перепону, оскільки вони допомагають силам оборони або органам влади мінімізувати наслідки обстрілів.

Утім, це не виправдовує застосування тактики повторних атак, адже робота на військових об'єктах, співпраця з військовими чи під їхнім

⁹⁷ До об'єктів подвійного призначення можуть належати мости, автомагістралі, цивільні аеропорти та інші об'єкти, які за своїм характером, розміщенням, призначенням або фактичним використанням здатні робити ефективний внесок у воєнні дії. Напади на такі об'єкти можуть вважатися законними лише за наявності передбачених МГП умов і потребують індивідуального юридичного аналізу крізь призму статті 52(2) ДП І.

керівництвом, а також надання допомоги військовим, які вибули зі строю (*hors de combat* — ред.), не позбавляє працівників цивільної оборони захисту, передбаченого МГП, якщо вони діють у межах своїх повноважень⁹⁸. Крім того, атаки на певні військові об'єкти, наприклад, склади з боєприпасами, можуть мати негативні наслідки не лише для сил оборони, але й для цивільного населення, спричиняючи масштабні пожежі, викиди отруйних речовин у повітря, неконтрольовану детонацію та розліт боєприпасів тощо — виклики, з якими можуть впоратися лише кваліфіковані працівники цивільної оборони з відповідними технікою та спорядженням. Часто рятувальники також можуть бути не поінформовані про цивільний чи військовий статус об'єктів, де вони повинні працювати, доки не прибудуть на місце. Відповідно, спрямування атак проти рятувальників, які діють у межах завдань цивільного захисту, найімовірніше, становитиме воєнний злочин⁹⁹. Цей висновок не залежить від правомірності початкового удару, оскільки рятувальники є цивільними особами, які не можуть бути легітимним об'єктом нападу.

Анонімний рятувальник ДСНС, який потрапив під повторний обстріл під час роботи на військовому об'єкті в одному з населених пунктів у центрі України, в інтерв'ю Truth Hounds зазначив, що має підстави вважати, що повторні удари того дня були спрямовані саме на екстрені служби, а не на військових:

«Це були навмисні три окремі атаки з великим проміжком у часі — 25–30 хвилин. Розрахунок був на те, що прибудуть пожежники, медики, тобто не військові, люди без зброї, які, проте, зараз надзвичайно затребувані та цінні фахівці. Думаю, це все було прораховано [...]»¹⁰⁰.

Схожий випадок відбувся 20 вересня 2025 року в місті Бахмач Чернігівської області. Тоді під прицілом першого удару опинилася нафтобаза, об'єкт подвійного призначення. Орієнтовно за 10–15 хвилин після прибуття рятувальників 14-ї Державної пожежно-рятувальної частини (ДПРЧ) на місці інциденту стався повторний

обстріл дроном-камікадзе дальнього радіуса дії, внаслідок якого двоє співробітників ДСНС отримали поранення. В інтерв'ю онлайн-медіа «Суспільне Чернігів» Роман Лисун, один із постраждалих, якого вибуховою хвилею відкинуло у водойму на території нафтобази, назвав атаку навмисною:

“

«Всі розуміють, що перші прийдуть рятувальники й будуть виконувати свої обов'язки. Це розуміють всі. І повторний обстріл — це не просто так»¹⁰¹.

Про неவிпадковість нападу саме на рятувальників свідчать і публікації в російських джерелах. Наприклад, 28 вересня 2025 року Telegram-канал «Фронтвая птичка», який нібито веде бойовий офіцер повітряно-десантних військ РФ, оприлюднив відео атаки в Бахмачі й написав:

“

«Їдеш гасити базу, яка заправляє армію, — будь готовий до того, що в неї прилетить ще раз. Ці декілька секунд прольоту над його головою він [рятувальник — ред.] запам'ятає надовго»¹⁰².

Систематичний характер повторних атак у поєднанні з іншими чинниками, що ускладнюють рятувальні операції, як-от знищення пожежно-рятувальних частин, може відігравати вирішальну роль вимушеному рішенні призупинити рятувальну роботу на певній території. Це може не лише зробити місцеве населення більш вразливим до руйнівних наслідків побутових і воєнних надзвичайних ситуацій, але й остаточно знищити залишки відчуття нормальності в населених пунктах, які донедавна могли продовжувати відносно стабільне та передбачуване, наскільки це можливо неподалік від фронту, життя.

2.2.4. Висновок

Повторні удари — це військова тактика, спрямована на підлив рятувальних зусиль, створення хаосу та дестабілізацію цивільного повсякдення. У контексті повномасштабного вторгнення Росії ця тактика спричинила значні руйнування та людські втрати: щонайменше 20 рятувальників загинули, а понад сотню було поранено.

Із 2022 року кількість задокументованих подвійних ударів щороку зростає. Станом на кінець жовтня 2025 року вона досягла історичного піка. Хоча на цю тенденцію можуть впливати різні чинники, зокрема покращення медійного висвітлення, вона все-таки свідчить про тривожну закономірність, за якої рятувальники дедалі частіше стають типовими жертвами атак.

Переважає більшість інцидентів, верифікованих Truth Hounds, сталася у прифронтових районах. Постійна загроза повторних ударів змусила рятувальників переглянути протоколи безпеки та розробити нові практики самозахисту. Водночас необхідність призупиняти або відкладати рятувальні операції через ризик подвійних ударів створює додаткові загрози для цивільного населення, зменшуючи їхні шанси своєчасно отримати критично важливу допомогу.

Коли такі удари набувають системного характеру, як це відбувається в прифронтових населених пунктах України, їхній вплив може виходити далеко за межі безпосередньої фізичної шкоди, завданої рятувальникам, цивільним та інфраструктурі. У таких випадках вони можуть функціонувати як інструмент терору, породжуючи страх і безнадію та підбиваючи здатність цивільних отримувати порятунок і допомогу без затримок.

Фото:
Павло Петров

2.3. Атаки на пожежно-рятувальні частини

«КОЛИ З МІСТА ВИЇДЖАЮТЬ ЕКСТРЕНІ СЛУЖБИ – ЦЕ ЗНАК, ЩО НАДІЇ НЕМАЄ»

Журналістка з Харківщини в інтерв'ю Truth Hounds¹⁰³

У цьому підрозділі ми аналізуємо російські атаки на пожежно-рятувальні частини та інші об'єкти ДСНС, МПК і ДПК. З 24 лютого 2022 року до 31 жовтня 2025 року ми виявили 138 таких інцидентів. Основою нашого аналізу став моніторинг відкритих джерел Truth Hounds. Крім того, про шість інцидентів ми дізналися з інформації, наданої правоохоронними органами. Водночас офіційна статистика ДСНС за цей самий період говорить про пошкодження 415 об'єктів і руйнування ще 34 без можливості відновлення.

У цьому підрозділі, як і у решті звіту, ми насамперед спираємося на дані власного моніторингу. Це зумовлено тим, що вони містять інформацію про конкретні інциденти, що дозволяє глибше дослідити контекст і виявити закономірності. Натомість дані ДСНС мають переважно статистичний характер. Водночас ми маємо підстави вважати, що реальний масштаб збройних атак на рятувальні будівлі ближчий до показників ДСНС, або, ймовірно, перевищує їх¹⁰⁴.

2.3.1. Примітка щодо методології підрозділу

Для цього дослідження ми розробили методологію, яка дає змогу не лише зафіксувати кількість інцидентів, що призвели до пошкодження чи руйнування рятувальних будівель, а й комплексно, на основі переважно відкритих даних, оцінити обставини та наслідки кожної атаки.

Спершу команда моніторів Truth Hounds у складі восьми осіб встановила геолокацію кожної пошкодженої або зруйнованої будівлі, коли це було можливо, спираючись на відкриті джерела¹⁰⁵. Після цього двоє дослідників, працюючи незалежно одне від одного, перевірили визначені геолокації та, орієнтуючись на описи інцидентів і новинні публікації про них в онлайн-медіа та соціальних мережах, проаналізували:

- чи позначена рятувальна будівля на онлайн-картах (Мапа підрозділів ДСНС, Google Maps, OpenStreetMap, Wikimapia, Яндекс Карти тощо);
- чи є у відкритому доступі інформація про її рятувальне призначення;
- чи розташовані в межах 300 метрів від неї стаціонарні військові об'єкти;
- чи наявні цифрові докази (фото, відео тощо), що демонструють пошкодження.

За наявності цифрових доказів дослідники також визначали рівень пошкодження будівлі (помірний, сильний, будівлю зруйновано) відповідно до чітко визначених критеріїв¹⁰⁶. Якщо між оцінкою дослідників виникали розбіжності, такі випадки обговорювали окремо, а фінальну

¹⁰⁴ Про ймовірні причини відмінностей у показниках Truth Hounds і ДСНС йдеться в розділі, присвяченому [методології дослідження](#).

¹⁰⁵ З міркувань безпеки доступ до бази даних, що містить встановлені геолокації пошкоджених або зруйнованих рятувальних будівель, може бути наданий лише за окремим запитом.

¹⁰⁶ Детальніше про ці критерії можна прочитати в довіднику з кодування до бази даних «Атаки на рятувальні будівлі» («Attacks on Rescue Buildings»), що у відповідному Додатку 2 до цього звіту.

оцінку обирали на основі консенсусу. За браком цифрових доказів, наприклад, коли про шкоду будівлі йшлося лише в тексті певної публікації, пошкодження визначали як «можливі».

Значна деталізованість даних у поєднанні з аналізом надійності джерел і оцінкою масштабів руйнувань дає змогу глибше зрозуміти феномен атак на рятувальні будівлі в Україні. Крім того, це допомагає здійснити попередню оцінку ймовірної навмисності окремих атак (на противагу випадкам супутньої шкоди), спираючись на індикатори, як-от вид і тип використаної зброї або серйозність пошкоджень. Такий підхід може створити передумови для подальшого юридичного аналізу конкретних інцидентів як воєнних злочинів, а також для притягнення винних до відповідальності.

Методологія збору та верифікації даних про пошкодження чи руйнування рятувальних будівель внаслідок збройних атак

Для дослідження ми провели інтерв'ю з **Віктором Лікановим**, заступником директора департаменту ресурсного забезпечення, начальником управління будівництва та експлуатації рухомого майна ДСНС. Він розповів про методологію збору та верифікації даних про пошкодження та руйнування об'єктів ДСНС внаслідок збройних атак. Повнота й детальний опис процесу отримання та перевірки наданої інформації додатково свідчать про її надійність. Інтерв'ю демонструє труднощі збору статистичної інформації в умовах збройного конфлікту та підтверджує довготривалість наслідків пошкоджень для рятувальних будівель поблизу фронту.

«У разі пошкодження об'єкта підрозділ-балансоутримувач звертається до [суб'єкта оціночної діяльності]¹⁰⁷ для проведення незалежної оцінки збитків і оформлення відповідного звіту. Далі ця оцінка фіксується, вноситься до єдиного реєстру — і на її підставі формується загальна картина завданих пошкоджень. Водночас існують складнощі, пов'язані з тим, що збитки фіксуються лише один раз, тоді як після первинної фіксації

об'єкт може зазнавати повторних пошкоджень — вдруге чи втретє. Попри це, збитки все одно визначаються, проводиться обстеження, а також ухвалюється рішення щодо можливості відновлення об'єкта.

Що стосується статистики, то [пожежно-рятувальні] підрозділи офіційно надсилають листи щодо пошкодженого майна та техніки для статистичного обліку. Водночас оперативна інформація надходить через оперативних чергових.

Статус об'єкта — пошкоджений чи знищений — визначається на підставі експертного висновку, підготовленого після обстеження. У зоні бойових дій, якщо це фізично можливо, експерти також надають свої висновки. Вони зберігаються безпосередньо в [пожежно-рятувальному] підрозділі для подальшого розуміння суми, необхідної для відновлення чи відбудови.

Наразі така інформація переважно накопичується, оскільки відновлення об'єктів у зоні бойових дій здійснюється підручними засобами та зосереджується на першочергових заходах — заміні вікон, латанні даху тощо. Залучення фахівців і підрядників у такі райони часто складне, і водночас немає гарантій, що об'єкт не зазнає повторного обстрілу, що означало б марне використання коштів державного бюджету. Тому об'єкти, розташовані поблизу ЛБЗ, зазвичай ремонтуються силами самих підрозділів. Капітальні відновлювальні роботи на таких об'єктах наразі не плануються. Натомість формується статистика, щоб у майбутньому ухвалювати рішення щодо подальших дій».

¹⁰⁷ Суб'єкт господарювання, визнаний таким за Законом України «Про оцінку майна, майнових прав і професійну оцінну діяльність в Україні».

2.3.2. Географія, закономірності та наслідки

Ми зафіксували перші десять інцидентів, що призвели до пошкодження або руйнування пожежно-рятувальних частин, ще у 2022 році. Після цього з кожним роком кількість таких випадків зростала, сягнувши найвищого значення в 63 інциденти на кінець жовтня 2025 року¹⁰⁸.

Як і у випадку з повторними атаками, більшість інцидентів (приблизно 85%) сталася в прифронтових районах або в районах, де ведуться активні бойові дії¹⁰⁹. Зокрема, понад 70% інцидентів були помічені в Харківській, Донецькій, Дніпропетровській і Сумській областях. Серед населених пунктів, у яких рятувальні будівлі постраждали від найбільшої кількості атак, — Нікополь Дніпропетровської області (12 інцидентів), Степногірськ Запорізької області (8

2022

10

2023

26

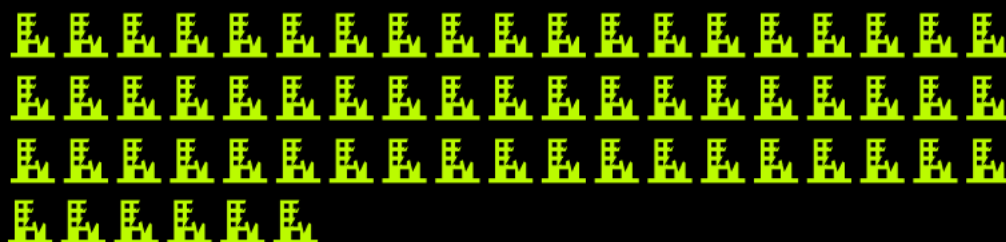
2024

39

2025

63

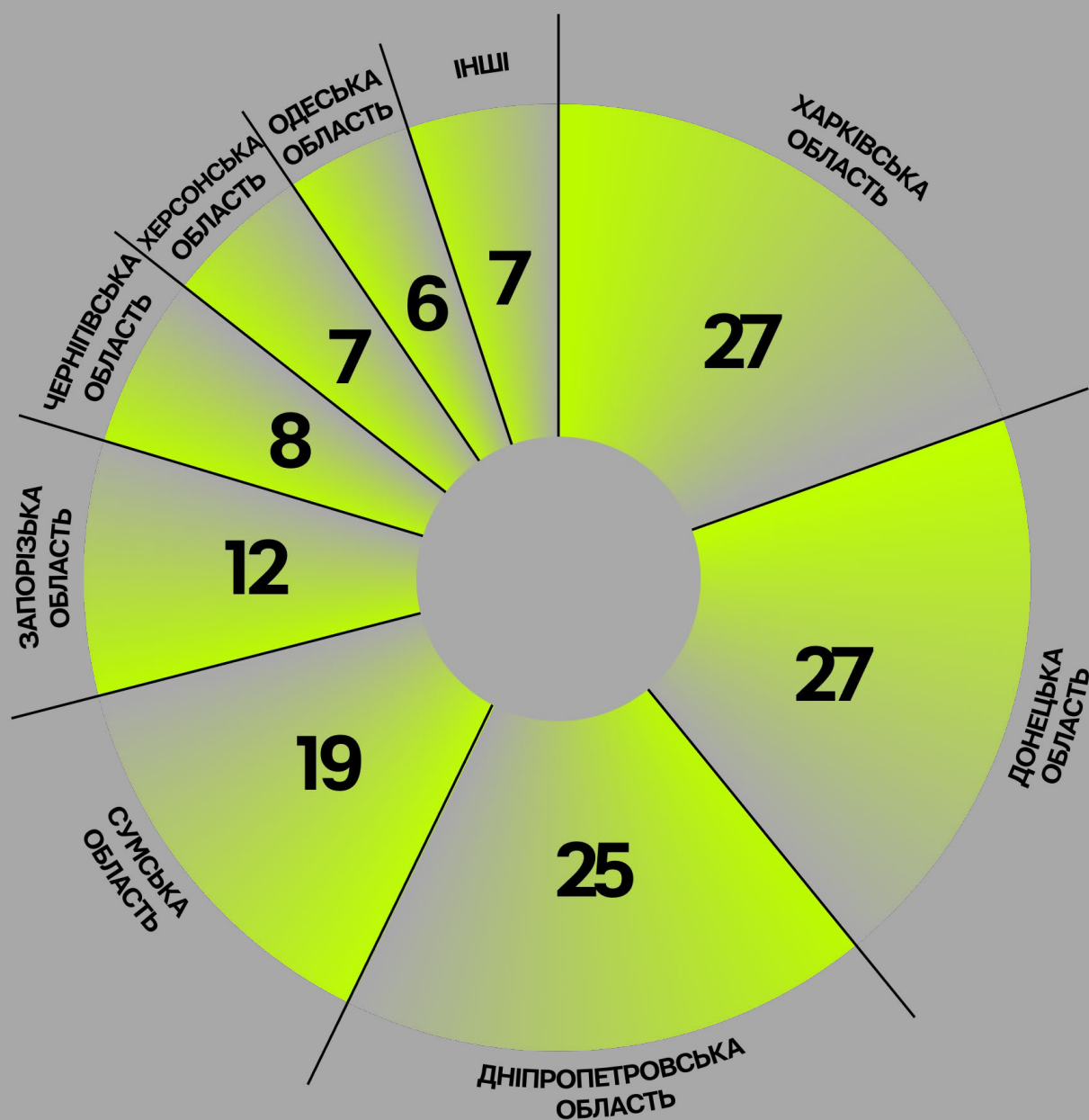

інцидентів) і Костянтинівка Донецької області (8 інцидентів). Усі ці населені пункти на момент атак перебували в безпосередній близькості (у межах орієнтовно 50 кілометрів) до російських позицій¹¹⁰. Нікополь і Костянтинівка – міста середнього розміру з довоєнним населенням до 100 тисяч осіб¹¹¹, тоді як Степногірськ – селище з довоєнним населенням приблизно 4 500 жителів¹¹². У Нікополі та Степногірську, за даними мапи ДСНС, донедавна працювало по одній ДПРЧ; водночас у Костянтинівці до погіршення

безпекової ситуації у 2025 році¹¹³, найімовірніше, функціонували дві ДПРЧ і одна МПО¹¹⁴. Це означає, що в кожному випадку щонайменше кілька атак припадали на один і той самий об'єкт. Загалом про повторні пошкодження одних і тих самих споруд ідеться в понад третині (33%) всіх випадків. Цю тенденцію підтвердив і Віктор Ліканов з ДСНС, розповівши, що за час повномасштабної війни певні будівлі зазнавали ушкоджень 3–5 разів.¹¹⁵

РОЗПОДІЛ ІНЦИДЕНТІВ, ЩО ПРИЗВЕЛИ ДО ПОШКОДЖЕННЯ ЧИ РУЙНУВАННЯ РЯТУВАЛЬНИХ БУДІВЕЛЬ, ЗА ОБЛАСТЯМИ

ДАНИ TRUTH HOUNDS

Подвійна атака на пожежно-рятувальну частину в селищі Степногірськ Запорізької області¹¹⁶

Уранці 2 червня 2025 року російські військові двічі атакували пожежно-рятувальну частину в селищі Степногірськ Запорізької області. Унаслідок першої атаки були пошкоджені двері укриття й поранені рятувальники, які перебували в ньому. Під час підготовки автомобіля до евакуації був завданий повторний удар, що призвів до збільшення кількості постраждалих і подальших руйнувань на території частини¹¹⁷.

Дорогою до стабілізаційного пункту два пожежні автомобілі, які перевозили поранених, двічі потрапили під обстріли: спершу поблизу села Приморське, де проти них був спрямований дрон, а вдруге — перед мостом до села Григорівка. Другий обстріл пошкодив переднє колесо одного з автомобілів, що ускладнило евакуацію.

Загалом унаслідок атак були поранені 12 рятувальників, більшість із яких зазнали контузій, закритих черепно-мозкових травм і струсів головного мозку¹¹⁸. Через значні пошкодження роботи пожежно-рятувальної частини — єдиної в селищі — вимушено призупинили, а особовий склад передислокували¹¹⁹.

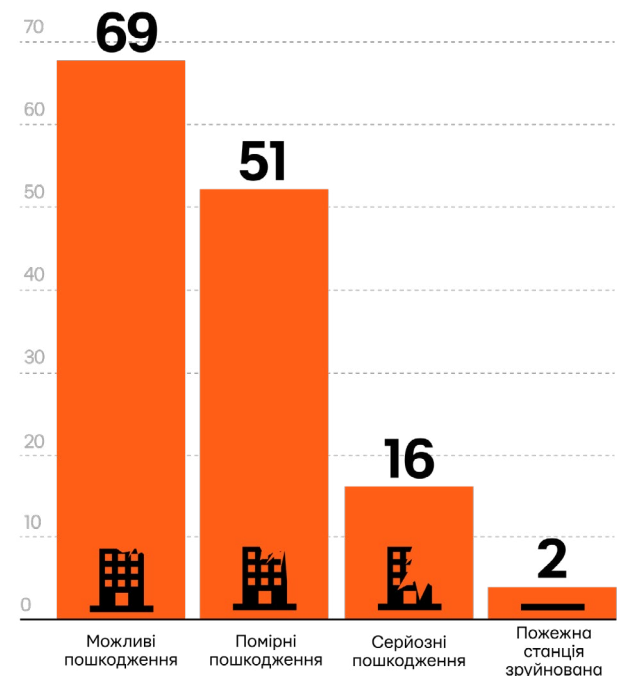
Фото пожежно-рятувальної частини, пошкодженої внаслідок атак 2 червня 2025 року в селищі Степногірськ. Джерело: ДСНС у Запорізькій області.¹²⁰

¹¹⁶ Загалом ми виявили шість інцидентів, коли на території пожежно-рятувальних частин, імовірно, була застосована тактика повторних атак. З ними можна ознайомитися в базі даних «Атаки на рятувальні будівлі» («Attacks on Rescue Buildings»), що у відповідному додатку до цього звіту, застосувавши фільтр до стовпця «Double-Tap».

Понад 35% атак були завдані різними типами дронів. У 22% інцидентів йшлося про використання реактивної та ствольної артилерії. У приблизно 14% інцидентів, імовірно, застосовували різні типи ракет. У решті випадків вид і тип використаної зброї невідомі.

Проаналізовані нами інциденти призвели до загибелі щонайменше шести рятувальників, поранення 61 рятувальника, а також до пошкодження або руйнування 86 одиниць техніки. У понад 35% випадків були зафіксовані помірні пошкодження (вибиті вікна, пошкоджене облицювання стін тощо). У приблизно 12% випадків встановлено, що будівлі зазнали істотних пошкоджень (зруйнована частина стін, перекриття тощо). У двох випадках — у Миколаєві 13 жовтня 2022 року¹²¹ та в Куп'янську 3 травня 2025 року¹²² — ми дійшли висновку, що будівля була повністю зруйнована. Ще орієнтовно у 50% випадків рівень пошкоджень не вдалося проаналізувати через недостатню кількість цифрових доказів¹²³.

У майже 60% випадків у межах 300 метрів від пошкоджених рятувальних будівель не виявили стаціонарних військових об'єктів. В орієнтовно

Розподіл інцидентів, що призвели до пошкодження чи руйнування рятувальних будівель, за рівнем пошкоджень. Джерело: Truth Hounds.

¹²³ Загалом цифрові докази наслідків пошкоджень містили орієнтовно 53% інцидентів. Більшість із них були надані офіційними джерелами (ДСНС, МВС, місцевими адміністраціями тощо).

9% випадків поруч розташовувалися об'єкти подвійного призначення, атаки на які за певних обставин можуть бути виправданими з погляду МГП.¹²⁴

У приблизно 12% випадків, за відкритими дже-релами, у безпосередній близькості до пошко-джених будівель могли перебувати стаціонарні військові об'єкти. Водночас більшість таких ви-падків (11 із 16) стосуються Нікополя, де, згідно з онлайн-картами, поруч із ДПРЧ розташована будівля територіального центру комплектуван-ня (ТЦК)¹²⁵. Проте, за нашою інформацією, ТЦК не функціонує за цією адресою орієнтовно з середини 2023 року¹²⁶. Водночас усі згадані атаки, у результаті яких постраждала ДПРЧ, відбулися у 2024–2025 роках.

Якщо виключити з аналізу інциденти в Нікополі з середини 2023 року, частка випадків, у яких поруч були виявлені стаціонарні військові об'єк-ти, знижується до приблизно 3%. Це свідчить про те, що в значній кількості інцидентів саме рятувальні будівлі або інші цивільні об'єкти мо-гли бути первинними цілями атак. Водночас для формування більш ґрунтовних висновків щодо прямої та наслідності таких атак необхідний додатковий аналіз.

2.3.3. Логіка та вплив атак

Пожежно-рятувальні частини — це тип ряту-вальних будівель, що найчастіше зазнавали пошкоджень внаслідок атак. Як у мирний, так і у воєнний час вони функціонують як центри, де рятувальники перебувають на чергуванні, куди надходять сповіщення про екстрені викли-ки й де зберігаються рятувальне спорядження і спеціальна техніка.

З початку масованих російських обстрілів кри-тичної інфраструктури в жовтні 2022 року по-жежно-рятувальні частини також часто ви-конували роль пунктів незламності — місць, куди цивільні можуть прийти в разі тривалих відключень електропостачання, щоб зігрітися, отримати психологічну допомогу¹²⁷, доступ до світла, зв'язку й інтернету, зарядити пристрої

тощо¹²⁸. Крім того, за наявності відповідного приміщення пожежно-рятувальні частини мо-жуть слугувати укриттям для населення під час повітряної тривоги чи обстрілів¹²⁹. Також відомі випадки, коли в прифронтових містах пожеж-но-рятувальні частини ставали тимчасовим домом для рятувальників, які втратили житло внаслідок обстрілів або окупації.

«Сам я місцевий, з села Верхньокам'янсько-го (Бахмутський район Донецької області — ред). Села вже немає, то я і живу в частині (47 ДПРЧ Бахмута — ред.). Лишив жінку з дитиною в Чернівцях — хай живуть у мирі та спокої, — а сам приїхав сюди допомагати хлопцям», — розповів в інтерв'ю «Слідство. Інфо» **Михайло Тимчак**¹³⁰, командир ряту-вального відділення пожежно-рятувальної частини Бахмута.

Відповідно, пожежно-рятувальні частини — це місця, що можуть ставати прихистком і безпеч-ним простором як для рятувальників, так і для інших цивільних в умовах війни.

За українським законодавством, кількість і розташування пожежно-рятувальних частин мають забезпечувати прибуття підрозділів до місця виклику в межах 10 хвилин у населеному пункті та в межах 20 хвилин — за його межами¹³¹. Зазвичай що більше місто, то більше в ньому пожежно-рятувальних частин, що насамперед зумовлено більшою кількістю побутових викли-ків. Крім того, додаткові пожежно-рятувальні частини можуть бути розміщені поблизу вели-ких промислових об'єктів, де за замовчуванням підвищений ризик техногенних надзвичайних ситуацій. У невеликих населених пунктах може діяти лише одна пожежно-рятувальна части-на, водночас окремі селища й села — не мати власних частин і покладатися на сусідні.

Станом на грудень 2022 року в Україні діяли 876 підрозділів державної пожежної охорони¹³². Крім того, станом на 31 жовтня 2025 року ві-домо про роботу 1 034 підрозділів місцевої та

¹²⁵ Територіальний центр комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) — орган військового управління України, що веде військовий облік та здійснює мобілізацію військовозобов'язаних.

¹²⁶ Джерело Truth Hounds.

1 177 – добровільної пожежної охорони¹³³. За кількістю підрозділів можна орієнтовно оцінити й кількість пожежно-рятувальних частин. Навіть у мирний час цього було недостатньо для дотримання нормативу прибуття на виклик у межах 10–20 хвилин.

Це свідчить про те, що з огляду на розмір країни, чисельність населення та серйозність загроз, з якими стикаються рятувальники, кількість пожежно-рятувальних частин обмежена, а їхня навантаженість, особливо в районах поблизу фронту, украй висока. Відповідно, втрата ними функціональності внаслідок обстрілів може мати диспропорційно негативний вплив на місцеве населення. Зокрема, у невеликих населених пунктах це може призводити до значного збільшення часу доїзду на виклики, створюючи додаткову небезпеку для життя та здоров'я людей, які опинилися в надзвичайній ситуації. Крім того, це може підривати автономність громад, що раніше могли покладатися на власні укомплектовані й оснащені рятувальні команди, змушуючи їх залежати від підрозділів у сусідніх громадах.

Зважаючи на ці чинники, цілеспрямовані атаки на пожежно-рятувальні частини не лише призводять до значних руйнувань, пошкодження або знищення цінного спорядження та техніки і втрат серед висококваліфікованих фахівців. Вони також істотно підривають стійкість вразливих прифронтових громад, ускладнюючи рятувальні зусилля й посилюючи хронічне відчуття вразливості та незахищеності.

Крім того, пожежно-рятувальні частини в Україні переважно перебувають у підпорядкуванні органів державної влади, а отже уособлюють одну з ланок взаємодії між державними інституціями та місцевим населенням. За даними дослідження Центру Разумкова¹³⁴ за листопад 2025 року, ДСНС має найвищий після ЗСУ рівень довіри з боку громадян – 86%¹³⁵. Відповідно, фізичне знищення пожежно-рятувальних частин як місць, що уможливають надання однієї з ключових державних послуг – поря-

тунку та захисту, – послаблює інституційну присутність держави на місцях і може загострювати відчуття покинутості та зневіри серед цивільного населення. Це особливо стосується прифронтових районів, де здатність надавати державні послуги за замовчуванням ускладнена через складну безпекову ситуацію. Згідно з дослідженням Лізи Гультман про стратегічне застосування насильства проти цивільних, підривання віри у спроможність влади забезпечити захист може бути одним із бажаних наслідків атак, що має на меті спричинити «втому від війни» серед населення та створити тиск для поступок, перемовин або капітуляції¹³⁶.

«Пам'ятаю, як у Куп'янську була історія [...], коли п'ять днів рятувальники не могли приїхати та перевірити, чи були люди під завалами. [...] Тобто безпекова ситуація така, що рятувальники просто не можуть доїхати – не те що розгорнути рятувальну операцію. Така відсутність можливості отримати допомогу призводить до того, що хтось починає звинувачувати когось – чомусь не завжди росіян, – а починають зі своєї влади, яка закликає виїжджати з небезпечних районів», – розповіла журналістка з Харкова¹³⁷.

З наближенням лінії фронту, коли інтенсивність атак і боїв поблизу зростає, а гуманітарна ситуація загострюється до критичної, рятувальники одними з останніх покидають населені пункти. У важкому захисному спорядженні та часто на броньованих автомобілях, що забезпечують додатковий захист від постійних небезпек, вони евакуюють цивільних, доставляють продукти харчування та воду, а також гасять пожежі різних типів, зокрема спричинені щоденними обстрілами. Для місцевих жителів, які обирають залишатися у своїх домівках попри безпекові ризики, допомога рятувальників за таких обставин стає не просто важливою, а критично необхідною для виживання.

В умовах хронічної небезпеки та непевності щодо розвитку подій на фронті цілеспрямоване знищення пожежно-рятувальних частин може стати вирішальним чинником в ухвален-

¹³³ Згідно з відповіддю ДСНС на офіційний запит Truth Hounds.

¹³⁴ Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова (Центр Разумкова) – це авторитетний український недержавний аналітичний центр, що проводить дослідження у сферах політики, економіки, безпеки й оборони та суспільних відносин.

ні рішення про передислокацію підрозділу й остаточне припинення рятувальної роботи. Якщо з населених пунктів, де вже тривалий час не працюють дитячі садки, школи, лікарні, магазини, поштові відділення й інші звичні та незамінні для мирного життя установи й сервіси, виїжджають ще й рятувальники, це істотно знижує або унеможлиблює порятунок у разі надзвичайної ситуації. Припинення роботи рятувальників може слугувати сигналом остаточного замирання функціонування населеного пункту як осередку цивільного життя та його перетворення на поле бою в близькому майбутньому. Головними заручниками й жертвами таких обставин неминуче стають мирні жителі, які з різних причин не готові або не здатні евакуюватися¹³⁸.

¹³⁸ Водночас навіть якщо рятувальні підрозділи залишають певний населений пункт, ДСНС, допоки це можливо, продовжує надавати обмежені послуги, зокрема евакуацію цивільного населення. Такі операції надзвичайно ризиковані для життя та здоров'я рятувальників.

Виведення підрозділу ДСНС з Костянтинівки внаслідок істотних ушкоджень пожежно-рятувальної частини 26 серпня 2025 року

Уранці 26 серпня 2025 року російські військові двічі атакували Костянтинівку авіабомбами¹⁴¹. Унаслідок цього постраждала пожежно-рятувальна частина. За даними ДСНС, вибухова хвиля пошкодила ворота гаража та шиферну покрівлю, вибила скло в дев'яти віконних блоках, зруйнувала захисні плити на 35 вікнах і пошкодила четверо дверей. Також ураження зазнав пожежний автомобіль¹⁴². Згідно з моніторингом Truth Hounds, ця будівля раніше вже неодноразово була пошкоджена під час атак.

Незадовго після інциденту фотожурналіст Дієго Еррера опублікував в Instagram відео виведення підрозділу ДСНС з Костянтинівки. У дописі до відео він написав:

«Останній виїзд пожежної машини з Костянтинівки. Росія бомбила пожежну частину двічі протягом тижня, востаннє бомбою ФАБ. Місто згасає, і через безперервні бомбардування воно горить, і, на жаль, ніхто не зможе його загасити»¹³⁹.

Фото рятувальників Костянтинівки поряд з пожежною машиною, пошкодженою внаслідок чергового російського обстрілу. Джерело: Дієго Еррера.¹⁴⁰

2.3.3. Висновок

Пожежно-рятувальні частини та інші об'єкти ДСНС, МПК і ДПК зазнавали атак з початку повномасштабного російського вторгнення. З кожним роком кількість таких випадків зростала, сягнувши піка в 61 інцидент у жовтні 2025 року. Абсолютна більшість атакованих і пошкоджених будівель розташовувалася у прифронтових районах. Часто один і той самий об'єкт потрапляв під вогонь два і більше разів, що може додатково свідчити про навмисність нападів.

Пошкоджені частини переважно мали чіткі розрізнявальні знаки, а на їхніх територіях нерідко розташовувалася яскраво-червона пожежна техніка. Крім того, інформація про їхнє призначення у більшості випадків була доступна у відкритих джерелах, зокрема на публічних онлайн-картах. Така прозорість щодо статусу об'єктів говорить про те, що часто атакувальники не могли *не* відрізнити пожежно-рятувальні частини від законних цілей під час ухвалення рішення про атаку. Додатково про навмисність може свідчити й те, що щонайменше в шести випадках проти рятувальних будівель застосовували тактику повторних атак. На це також вказує широке використання дронів із камерами, які дають змогу операторам чітко бачити ціль.

Атаки на рятувальні будівлі не лише підривають рятувальні зусилля, завдаючи фізичної шкоди приміщенням, техніці й персоналу, а й став-

лять під загрозу довгострокову стійкість громад перед комплексними викликами війни. Такі напади можуть мати на меті деморалізацію цивільного населення, створення умов для вимушеного переселення та, в поєднанні з іншими заходами, посилення тиску на українське політичне керівництво для отримання політичних і військових поступок.

Атаки на рятувальні будівлі організації цивільного захисту «Білі шоломи» під час громадянської війни в Сирії

Україна — не перша країна в стані збройного конфлікту, де набуло поширення явище атак на рятувальні об'єкти. Схожий тренд відстежували й під час громадянської війни в Сирії. За період з 2014 до 2023 року колишній Відділ підтримки розслідувань і побудови справ Фондації «Білі шоломи» зафіксував орієнтовно 89 інцидентів, пов'язаних із можливими атаками на центри цивільного захисту, що, ймовірно, призвели до загибелі понад 79 і поранення щонайменше 98 волонтерів¹⁴³. Нижче дослівно наведений один із прикладів таких атак з останнього дослідження «Повторні атаки проти волонтерів Білих шоломів».¹⁴⁴

“

«26 грудня 2017 року кілька авіаударів уразили житловий район Мазра'ат аль-Азізіє у Хан-Шейхуні приблизно о 10:20 за місцевим часом, унаслідок чого загинули щонайменше двоє [цивільних], ще п'ятеро [...] були поранені, серед них діти. Волонтери Білих шоломів з центру цивільного захисту (ЦЦЗ) Хан-Шейхуна та навколишніх районів в уніформі [з розрізнювальними знаками] поспішили рятувати постраждалих. Фотографії з місця події також демонструють масштаб руйнувань житлових будинків.

Між 12:45 та 13:52 за місцевим часом було здійснено серію атак на ЦЦЗ, унаслідок яких загинув волонтер Білих шоломів Башар аль-Дедо.

Пізніше того самого дня, після обіду, авіаудари вразили житлові райони у Хан-Шейхуні та

сусідньому Аль-Латамніні, спричинивши загибель і поранення кількох цивільних. Обидві локації перебували в зоні відповідальності ЦЦЗ у Хан-Шейхуні, однак [Відділ] не виявив інформації, що волонтери Білих шоломів змогли відреагувати на ці інциденти — ймовірно тому, що продовжували ліквідовували наслідки атаки на сам центр.

На той час місто Хан-Шейхун перебувало під контролем Хаят Тахрір аш-Шам (ХТШ)¹⁴⁵ і розташовувалося приблизно за десять кілометрів від лінії фронту. Аль-Латамніна також була під контролем ХТШ, але ближче до лінії фронту з урядовими силами»¹⁴⁶.

Атаки на рятувальні будівлі також були зафіксовані щонайменше в Лівані та Секторі Гази¹⁴⁷. Спільність досвідів, що долає географічні кордони й охоплює значний період часу, свідчить не лише про поширеність явища, але й про системний брак правової відповідальності за такі злочини. Це створює підґрунтя для міжнародної солідарності задля покарання винних і досягнення справедливості для постраждалих, які присвятили свої життя порятунку інших, та їхніх сімей.

¹⁴⁵ Сунітська ісламістська політична організація з парамілітарним крилом, що брала активну участь у громадянській війні в Сирії та відіграла важливу роль у поваленні режиму Башара аль-Асада в грудні 2024 року.

Загибель рятувальника Аміра аль-Бунні внаслідок російського подвійного удару по ринку у Маарат ан-Нумані 22 липня 2019 року.

Фото надане «Білими шоломами»

2.4. Атаки на рятувальників з погляду МГП

У цьому підрозділі ми пропонуємо стислий аналіз окреслених вище практик атак на рятувальників з погляду МГП. Наша мета — не надати вичерпну юридичну оцінку цьому явищу чи окремим інцидентам, а радше окреслити можливі підходи до його розуміння, щоб сприяти подальшим дослідницьким зусиллям і аналізу з боку компетентних правоохоронних органів.

2.4.1. Повторні атаки

Функціональні обов'язки українських рятувальників чітко підпадають під визначення цивільної оборони відповідно до ДП I до Женевських конвенцій¹⁴⁸. Положення про ДСНС, а також Порядки про місцеву та добровільну пожежну охорону визначають, що основною функцією служб є реалізація державної політики у сфері цивільного захисту, зокрема щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, ліквідації їхніх наслідків, захисту населення та територій, а також здійснення інших рятувальних робіт¹⁴⁹. Отже, функції таких служб відповідають переліку завдань, які МГП відносить до цивільної оборони¹⁵⁰.

Персонал цивільної оборони, відповідно, наділений захистом ДП I і не може бути об'єктом нападів. Хоча норми Глави VI Протоколу присвячені статусу рятувальників за МГП, ст. 62 Протоколу прямо акцентує, що такі особи наділені захистом не лише спеціальних положень, а й усіх норм Протоколу загалом¹⁵¹. Отже, на рятувальників поширюються й класичні правила захисту цивільного населення¹⁵².

У цьому контексті ключове значення має принцип розрізнення, що зобов'язує сторони збройного конфлікту за будь-яких обставин відрізняти цивільних осіб від комбатантів, а також

цивільні об'єкти від військових цілей¹⁵³. Стаття 51(2) ДП I конкретизує цей принцип, прямо забороняючи здійснення нападів на цивільних осіб¹⁵⁴. Відповідно, атаки на рятувальників, зокрема співробітників ДСНС, також заборонені, адже на них поширюється передбачений цією статтею захист.

Навіть у разі проведення рятувальних робіт на військових об'єктах збройні сили держави-нападниці зобов'язані керуватися принципом пропорційності¹⁵⁵. Згідно зі ст. 51(5)(b) ДП I, напад, здійснений без урахування цього принципу, є невибірковим, якщо, як можна очікувати, він спричинить втрати серед цивільного населення, поранення цивільних осіб або шкоду цивільним об'єктам, які були б надмірними щодо конкретної та безпосередньої воєнної переваги, яку передбачається досягти¹⁵⁶.

Отже, ліквідація наслідків надзвичайної ситуації рятувальниками навіть на військових об'єктах не має ставити під загрозу їхнє життя, якщо це суперечить принципу пропорційності.

Єдиним винятком із цього режиму захисту є ситуація, коли дії рятувальників завдають шкоди одній зі сторін конфлікту¹⁵⁷. Водночас варто звернути увагу на формулювання відповідних норм¹⁵⁸. Саме формулювання норми свідчить, що втрата захисту допускається лише за виняткових обставин і за наявності чітко визначених підстав¹⁵⁹. Навіть аналіз статті 65 ДП I, яка стосується припинення захисту, дозволяє дійти висновку, що поріг «завдавання шкоди» має бути достатньо високим, аби запобігти зловживанням зі сторони, що атакує. Сама стаття не встановлює вичерпного переліку дій, що об'єктивно є шкідливими, а натомість окреслює дії, які супротивна сторона може сприймати як такі, що завдають шкоди, хоча за своєю правовою природою ними не є¹⁶⁰. До таких дій, зокре-

ма, належить носіння індивідуальної зброї для підтримання порядку або для самозахисту¹⁶¹, а також виконання функцій цивільної оборони під керівництвом або у взаємодії з військовими¹⁶². Така взаємодія може проявлятися як у присутності військових під час виїздів рятувальників¹⁶³ з метою інформування других про потенційні безпекові ризики,¹⁶⁴ так і у виконанні завдань цивільної оборони на певних об'єктах під контролем або у співпраці з військовими. За таких обставин ані фізична присутність військових, ані виконання завдань під їхнім керівництвом або у координації з ними не позбавляють рятувальників захищеного статусу¹⁶⁵.

Також важливо, що рятувальники мають бути попереджені про те, що їхні дії розцінюються як такі, що завдають шкоди, а також мають отримати достатньо часу на реагування¹⁶⁶. Відповідно, вони будуть позбавлені захисту лише в тому разі, якщо ігноруватимуть попередження або продовжуватимуть вчиняти дії, які виходять за межі захищених МГП¹⁶⁷. Попередження має здійснюватися офіційною владою сторони конфлікту, а не іншими особами, не наділеними відповідними повноваженнями.

Отже, МГП вибудовує цілісну та послідовну систему гарантій, спрямовану на недопущення нападів на рятувальників під час збройного конфлікту. Відповідно, напади на рятувальників можуть кваліфікуватися як воєнні злочини відповідно до ст. 8(2)(b)(i) Римського статуту.¹⁶⁸

2.4.2. Атаки на рятувальні будівлі

Окрім захисту самих рятувальників як цивільних осіб, МГП поширює охорону також на пожежно-рятувальні частини як на цивільні об'єкти¹⁶⁹. Зокрема, ДП I встановлює загальну заборону на здійснення нападів на цивільні об'єкти¹⁷⁰. Пожежно-рятувальні частини за своєю правовою природою належать саме до такої категорії об'єктів.

Як у випадку з особами, принцип розрізнення так само поширюється й на об'єкти¹⁷¹. До цивільних об'єктів належать усі, що не є військовими¹⁷². Класифікація об'єкта як військового чи

цивільного здійснюється на підставі чотирьох ключових критеріїв: його природи, розташування, призначення та використання¹⁷³.

Військова природа об'єктів зазвичай є достатньо очевидною: до них «належать усі об'єкти, що безпосередньо використовуються збройними силами: зброя, військове обладнання, транспортні засоби, укріплення, склади, будівлі, зайняті збройними силами, штаби, центри зв'язку тощо».¹⁷⁴ Водночас критерій розташування застосовується до об'єктів, які за своєю природою не мають військового характеру, однак унаслідок свого місця розташування набувають військового значення. До таких здебільшого відносять мости, транспортні магістралі, залізничні вузли тощо¹⁷⁵. Окремо слід розрізняти призначення та фактичне використання об'єкта¹⁷⁶. Призначення відображає цільове передбачуване використання об'єкта в майбутньому, тоді як фактичне використання характеризує реальну роль, яку він відіграє у збройному конфлікті в конкретний момент¹⁷⁷. Отже, цивільний об'єкт може набути статусу військового в разі залучення його стороною конфлікту для воєнних дій.

Пожежно-рятувальні частини призначені для забезпечення цілодобового¹⁷⁸ чергування працівників¹⁷⁹, розміщення пожежно-рятувальної техніки¹⁸⁰, отримання та обробки інформації про виклики, а також виконання інших функцій¹⁸¹. Відповідно, їхнє призначення є суто цивільним.

Цивільну природу та характер використання таких об'єктів додатково підтверджує практика їхнього функціонування під час масованих атак, коли пожежно-рятувальні частини використовувалися не лише як місця роботи рятувальників, але і як укриття для цивільного населення¹⁸², а також як осередки електропостачання в умовах масштабних відключень¹⁸³.

Розташування пожежно-рятувальних частин здійснюється за територіальним принципом¹⁸⁴ і залежить від чисельності населення відповідного населеного пункту¹⁸⁵. Дані, доступні у відкритих джерелах, свідчать, що в більшості випадків біля рятувальних будівель не було стаціонарних військових об'єктів у межах 300 метрів¹⁸⁶ і що їхнє цивільне призначення, ймовірно, було збережено¹⁸⁷.

Пожежно-рятувальна частина могла би втратити статус цивільного об'єкта, якщо вона була фактично зайнята стороною збройного конфлікту та використовувалася, наприклад, як місце розташування військового підрозділу та його позицій, пункт управління або склад для військового обладнання. У такій ситуації будівля вже не виконувала б функцій цивільного захисту, а робила б ефективний внесок у воєнні дії, що могло б перетворити її на військовий об'єкт. Водночас, за наявними відкритими даними, немає підстав вважати, що в місцях зафіксованих атак пожежно-рятувальні частини втратили статус цивільних об'єктів, з огляду на те, що за жодним із критеріїв природи, розташування, призначення чи використання вони не набули військового характеру¹⁸⁸. Водночас російська сторона мала *«зробити все можливе, щоби переконатися, що цілі, на які буде здійснено напад, не перебувають під спеціальним захистом»*¹⁸⁹. Остаточні ж висновки щодо конкретних обставин кожного інциденту потребують детального аналізу доказової бази, доступ до якої на цьому етапі мають лише правоохоронні органи України.

Отже, пожежно-рятувальні частини відповідають усім ознакам цивільних об'єктів у розумінні МГП. Відповідно, умисні напади на них заборонені згідно зі ст. 52(1) ДП I¹⁹⁰, а такі дії з боку збройних сил Російської Федерації можуть кваліфікуватися як воєнний злочин нападу на цивільні об'єкти відповідно до статті 8(2)(b)(ii) Римського статуту¹⁹¹.

2.4.3. Атаки на рятувальників як можливий злочин терору проти цивільного населення

Окрім нападів на пожежно-рятувальні частини як цивільні об'єкти, систематичні атаки безпосередньо на рятувальників, які є особами, захищеними МГП, у сукупності можуть кваліфікуватися як злочин терору проти цивільного населення. Правило 2 звичаєвого МГП¹⁹² та Стаття 51(2) ДП I прямо забороняють акти насильства або погрози насильством, головною метою яких є поширення терору серед цивільного населення¹⁹³. Ця норма вимагає встанов-

лення трьох елементів: (1) вчинення актів насильства або погроз насильством, спрямованих проти цивільних осіб; (2) намір виконавця зробити цивільних осіб об'єктом таких актів або погроз; і (3) основна мета поширення терору серед цивільного населення.¹⁹⁴

Щодо елемента «поширення терору», то міжнародна практика не пропонує його формально вичерпного визначення. Так, в умовах збройного конфлікту будь-який напад може породжувати страх як побічний наслідок воєнних дій¹⁹⁵. Наприклад, жорстокість атак проти збройних сил також може використовуватися для деморалізації противника¹⁹⁶. Проте такі випадки не тотожні терору¹⁹⁷. Натомість ідеться про ситуації, коли насильство застосовується не так для досягнення конкретної військової переваги, як для формування атмосфери постійної небезпеки серед цивільного населення¹⁹⁸. У цьому контексті показовим є підхід, сформульований у справах *«Прокурор проти Галіча»* та *«Прокурор проти Мілошевіча»*, де терор був охарактеризований як створення страху¹⁹⁹, спрямованого на деморалізацію та залякування осіб, які не беруть участі у бойових діях²⁰⁰.

Елемент «наявність спеціальної мети» передбачає встановлення спеціального наміру особи, яка вчиняє відповідні дії²⁰¹. У цьому випадку спеціальний намір полягає не просто у здійсненні атаки, а саме в поширенні терору як її наслідку. Йдеться не лише про усвідомлення того, що незаконна атака спричинить страх серед цивільного населення, але й про те, що створення такого страху становило основну мету відповідних дій²⁰². Докази наявності спеціального наміру можуть встановлюватися на підставі сукупності обставин, зокрема з огляду на характер, спосіб, час, тривалість та місце нападу²⁰³.

Третій елемент, а саме «спрямованість проти цивільного населення», передбачає, що нападник свідомо робить цивільне населення або окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях, об'єктом насильства²⁰⁴. Ідеться не лише про прямі атаки на цивільних, але й про невибіркові й непропорційні атаки²⁰⁵.

У цьому контексті відповідне спрямування може охоплювати як рятувальників, які користуються захистом за МГП, так і інших цивільних осіб, що перебувають на місці ураження або прибувають для надання допомоги. Захищений статус рятувальників уже був проаналізований вище, водночас загальні гарантії захисту поширюються й на інше цивільне населення²⁰⁶.

Фактичні обставини свідчать про те, що рятувальники можуть опинитись під загрозою як під час виконання завдань на місцях ураження, перебування в пожежно-рятувальних частинах, здійснення евакуацій цивільного населення, проведення розмінування тощо. За таких умов їхня професійна діяльність пов'язана з постійним ризиком повторних атак, що здатен формувати хронічне відчуття небезпеки та невизначеності. Такий контекст може відповідати логіці поширення терору через залякування та підривати відчуття безпеки в осіб, які не беруть участі у бойових діях. Водночас згадані дії створюють ризик дестабілізації функціонування всієї системи реагування, оскільки, ймовірно, вплинуть на готовність і можливість рятувальників здійснювати виїзди та виконувати свої обов'язки.

За характером служби присутність рятувальників у пожежно-рятувальних частинах у робочий час є передбачуваною, адже безпосередньо впливає з їхніх посадових функцій²⁰⁷. Так само передбачуваною є їхня поява на місцях ліквідації наслідків атак, оскільки правила реагування зобов'язують їх прибувати для надання допомоги²⁰⁸. Отже, у випадку повторних ударів об'єктивні підстави очікувати перебування там рятувальників очевидні. Аналогічна логіка поширюється й на інших цивільних осіб: медиків, журналістів, гуманітарних працівників чи звичайних цивільних, які ситуативно долучаються до допомоги потерпілим.

Загалом військової переваги від застосування тактики повторних ударів у таких випадках немає або вона вкрай незначна. Під час другого удару основний ризик ураження припадає саме на цивільних осіб. Це зумовлено двома чинниками. По-перше, потенційні законні цілі могли бути знищені під час первинного удару, що робить повторні атаки тактично недоцільними. По-друге, зважаючи на часовий інтервал

між першим і наступними ударами, цілі, які не зазнали ураження або постраждали частково, могли змінити свою локацію — особливо у випадках, коли пауза між ударами становить декілька годин. З огляду на ці обставини, є підстави вважати, що застосування тактики повторних атак часто спрямоване саме на осіб, які прибувають для надання допомоги або здійснення рятувальних заходів. За таких обставин повторна атака не демонструє очевидної та конкретної необхідності, проте створює ситуацію, коли особи не можуть розраховувати на безпечне надання допомоги постраждалим без ризику потрапити під атаку. Таким чином, системне позбавлення відчуття безпеки та свідоме створення ситуації, в якій рятувальна діяльність стає загрозливою, відповідає ознакам тероризування цивільного населення. Показова в цьому контексті справа *«Прокурор проти Караджича»*, у якій суд дійшов висновку, що кампанія обстрілів і снайперських атак, спрямованих на цивільне населення, була злочином терору²⁰⁹. Ключовим тут є те, що як снайперські атаки, так і повторні удари й інші схожі тактики в разі їхнього систематичного, невибіркового та непропорційного застосування можуть становити злочин терору. До того ж ознаки дій, які можуть підпадати під кваліфікацію тероризування цивільного населення, простежуються не лише в контексті атак на рятувальників. Крізь схожу лінзу можна розглядати й систематичні атаки дронами ближнього радіуса дії проти цивільних осіб²¹⁰, а також атаки на готелі²¹¹ чи інші об'єкти, де, з огляду на їхні функції та призначення, очікувано можуть перебувати журналісти, гуманітарні працівники та інші цивільні особи.

Отже, тактики, що полягають у системному застосуванні невибіркового або непропорційного ударів та спрямовані на залякування цивільних осіб, можуть кваліфікуватися не лише як незаконні напади, але і як злочин терору проти цивільного населення.

РОЗДІЛ 3

РОСІЙСЬКІ НАРАТИВИ ЩОДО РЯТУВАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

У цьому розділі ми аналізуємо Telegram-канали, що коментували діяльність українських рятувальників та атаки на них, і виокремлюємо ключові наративи. Ці висловлювання можуть додатково свідчити про не випадковий характер підбивання рятувальних зусиль в Україні та вказувати на можливих винуватців.

Дописи, що склали основу цього розділу, містили погрози повторними атаками, висміювання поранених і загиблих рятувальників і, в окремих випадках, відкриті заклики до нових нападів. Хоч ці повідомлення самі собою і не встановлюють відповідальності за конкретні порушення, вони демонструють, як російські джерела змальовують і виправдовують атаки на українських рятувальників. У сукупності з іншими доказами вони можуть додатково свідчити про навмисність нападів і бути допоміжними у встановленні виконавців.

5 липня 2025 року анонімний Telegram-канал **«От Мариуполя до Карпат»** (далі — «ОМД-К»)²¹², що тісно співпрацює з російськими підрозділами на півдні України, опублікував допис, у якому оголосив, що ДСНС «найближчим часом, якщо не вже, буде [...] внесено [...] як ціль пріоритетного характеру», а отже «місця дислокації, стоянки та точки обслуговування [Служби] будуть знищені», а «особовий склад [вважатиметься] потенційною загрозою»²¹³. Це стало кульмінацією понад 70 інших дописів, опублікованих на каналі в період з 9 червня 2024-го до 5 травня 2025 року, що містили стандартизовані застереження про гарантовані повторні обстріли екстрених служб Херсона та прилеглої селища Антонівка в разі їхнього приїзду на місце попередніх влучань.

Загалом у проміжку з 24 лютого 2022-го до 31 жовтня 2025 року ми ідентифікували 169 дописів такого типу²¹⁴ на 26 проросійських Telegram-каналах²¹⁵. Вони проливають світло на ймовірні причини атак на українських рятувальників, а

також можуть свідчити про їхню навмисність і спланованість принаймні на рівні окремих підрозділів²¹⁶.

3.1. Від визнання до підбурювання

Перший зафіксований нами допис, адресований українським рятувальникам, з'явився на анонімному Telegram-каналі «Кувалда | Vorschlaghammer | Massette | Sledgehammer» (раніше «1.infantry | Донецкая пехота») ще 2 березня 2022 року. Він містив передрук звернення тогочасного очільника Міністерства надзвичайних ситуацій (МНС) самопроголошеної Донецької народної республіки (ДНР) Олексія Кострубицького²¹⁷ до персоналу ДСНС з закликом переходити на бік Росії:

*«Я звертаюся до співробітників ДСНС України. Ми знаємо, що ви не вчиняли злочинів проти мирного населення. Ви захищені міжнародними конвенціями. Не піддавайтеся паніці та провокаціям, продовжуйте працювати та виконувати свій обов'язок. Війна скоро закінчиться. У вас є можливість продовжити роботу, зберегти посади, звання, вислугу років і пільги. Заробітна плата буде виплачуватися вчасно та в повному обсязі»*²¹⁸.

Ця публікація демонструє обізнаність пов'язаних із Росією чиновників щодо захищеного статусу рятувальників за МГП, а також підкреслює їхнє розуміння, що працівники ДСНС — це висококваліфіковані фахівці з багаторічною професійною підготовкою та цінним досвідом.

На противагу цьому, 17 квітня 2022 року анонімний канал «338», що асоціює себе з російськими силовими структурами, вперше поширив допис, у якому ДСНС була прирівняна до структурної одиниці СОУ, а отже, до легітимної

²¹² Детальніше про «ОМДК», його історію, власника та афіліацію можна прочитати в дослідженні Truth Hounds (2025). [Кітзона: як російські дрони спустошують правобережжя Дніпра](#).

²¹⁴ Аналіз був здійснений за допомогою ручного пошуку за ключовими термінами («ДСНС», «ГСЧС», «спасатель», «пожарный», «пожарник» тощо) у базі Truth Hounds з понад 100 Telegram-каналів. Для ідентифікації додаткових джерел на фінальному етапі аналізу також був залучений Telegram-бот «TeleZip».

²¹⁵ Вибірка включає лише оригінальні повідомлення. Репости не враховувалися в аналізі. Повідомлення, що повністю дублюють зміст публікацій з інших каналів, але розміщені як оригінальні дописи від імені автора, включені до вибірки.

²¹⁶ До переліку ввійшли ті канали, що містили змістовні згадки про українських рятувальників, інфраструктуру та техніку рятувальників, а також про ДСНС як державну інституцію. Технічні згадки (наприклад, про ДСНС як про джерело фото чи відео руйнувань) не були включені до аналізу. Більшість проаналізованих нами каналів не містили змістовних згадок, які відповідали б критеріям вибірки. Це вказує на те, що фокус на українських рятувальниках або ДСНС характерний визначеному сегменту проросійських Telegram-каналів — переважно тим, що пов'язані або асоціюють себе з певними підрозділами російської армії. Про конкретні канали, їхню риторику та її значення в контексті атак на рятувальників йдеться детальніше далі в цьому розділі.

військової цілі. У ньому йшлося про те, що офіційний підрахунок військових втрат з українського боку має охоплювати й втрати серед рятувальників:

«Щоденні втрати серед військовослужбовців також включають загибель і вибуття зі строю особового складу ДСНС (службовці від призову звільнені, але проходження служби прирівняне до військової служби), [...] які, зокрема, розмінують те, що мінували [або] кидали похапцем бійці ЗСУ (Збройних сил України — ред.), НГУ (Національної гвардії України — ред.) тощо. Втрати серед рятувальників [...] невеликі на загальному тлі, але все ж це втрата кадрів. Яких потрібно евакуювати, лікувати (у випадку травм, сумісних із життям), а вакансії — замінювати новими кадрами. Призиваючи з резерву, готуючи за прискороною програмою або, як роблять із Києва, запрошуючи іноземних рятувальників»²¹⁹.

Загалом у 2022 році на проаналізованих нами Telegram-каналах були опубліковані щонайменше 10 дописів зі згадкою про ДСНС; 60% із них — на каналі «338», який переважно ототожнював діяльність українських рятувальників із діяльністю військових. Наприклад, 25 грудня 2022 року канал поширив допис²²⁰, у якому прямо зазначив, що рятувальники — це військовослужбовці:

«Останні два — три тижні спостерігається суттєвий приріст втрат у рятувальників (ДСНС). І "200", і "300". Переважно Херсонська та Харківська області, рідше — Запорізька. Про втрати у Київській області практично не повідомляється. В основному мінно-вибухові. Складається враження, що втрати серед рятувальників або секретять, або не афішують [...]; повідомлення публікують або родичі-знайомі, або регіональні видання, максимум [—] регіональні управління. А справа ось у чому [...]. Рятувальники — це військовослужбовці. Збільшувати статистику втрат Києву не потрібно зовсім»²²¹.

²²¹ Теза про те, що рятувальники ДСНС мають статус комбатантів, неправдива. ДСНС — не військова структура, а державна служба цивільного захисту. Її діяльність спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через міністра внутрішніх справ. Водночас рятувальники ДСНС можуть брати участь у ліквідації наслідків атак на військові об'єкти та за потреби координувати свою діяльність із військовими. Проте, за Додатковим протоколом I до Женевських конвенцій, це не позбавляє їх захисту й не робить їх легітимною ціллю.

У наступні роки кількість повідомлень такого типу стабільно зростала, з різким стрибком у 2024 році (з 15 дописів у 2023-му до 59), що було зумовлене початком регулярних публікацій стандартизованих попереджень про гарантовані повторні атаки на каналі «ОМДК» (приблизно 40% усіх повідомлень):

«Ми попереджаємо спецслужби, які будуть задіяні в ліквідації наслідків. Ви гарантовано будете пріоритетною ціллю. Гарантовано»²²².

З 1 січня до 31 жовтня 2025 року зафіксована максимальна кількість згадок за весь період спостереження — 85, із яких майже 60% припадає на канал «ОМДК». Це корелює з тенденцією до зростання кількості ймовірних атак на рятувальників у 2022–2025 роках²²³.

Найчастіше повідомлення зі згадками про українських рятувальників, зокрема ДСНС, поширювали Telegram-канали, які асоціюють себе з окремими військовими підрозділами російської армії (орієнтовно 60% усіх проаналізованих дописів). Серед них — «ОМДК», «Кувалда | Vorschlaghammer | Massette | Sledgehammer», «БПЛА РОЙ», «Вагнер в Telegram», «КОТ ДОБРОХОД | БПЛА», «ФОБОС БПЛА» та інші. Дописи такого типу також з'являлися на каналах так званих експертів і воєнкорів (7% повідомлень). Водночас афіліація приблизно 22% каналів залишається невизначеною. Проаналізовані нами офіційні канали російських органів влади або не коментували атаки, в яких постраждали українські рятувальники, або замовчували²²⁴ факт їхнього перебування на місці повторних ударів²²⁵.

Орієнтовно 65% зафіксованих повідомлень містили погрози рятувальникам (98% з них були розміщені на каналах «ОМДК» і «Херсон Освободенный» у форматі стандартизованих дисклеймерів про повторні атаки).

Ще у 18% повідомлень рятувальників, їхню інфраструктуру та техніку ототожнювали з військовими цілями. Наприклад, 27 травня 2023 року канал «Два майора» опублікував список «відомств супротивника, які належать до сектору сил безпеки й оборони»²²⁶. До нього включили й ДСНС²²⁷. Допис зі схожим змістом був поширений і на каналі «338» — там проходження

працівниками ДСНС курсів за кордоном прирівняли до підготовки військовослужбовців ЗСУ:

«З огляду на специфічність діяльності [...] ДСНС, співробітників цих служб було простіше направити до сусідніх країн для навчання [...] формально це не ЗСУ, але, однак, особи, які перебувають на військовій службі. [...] Рятувальники [...] вони не тільки про розмінування (як один із напрямів діяльності), але також можуть і в "зворотний бік", що буде затребувано в умовах можливого відступу. Тому освітні курси для [...] рятувальників, організовані в країнах НАТО, мають значення не менше, ніж підготовка ЗСУ та навчання роботи з озброєннями західних зразків»²²⁸.

8% проаналізованих повідомлень містили висміювання, сарказм або іронію на адресу рятувальників. Так, 16 липня 2025 року офіційний Telegram-канал ДСНС України опублікував допис про подвійну атаку в Нікополі. Згідно з повідомленням рятувальники евакуювали цивільну жінку, поранену внаслідок обстрілу FPV-дрonom, коли російські військові завдали повторного удару, скинувши боєприпас із БпЛА. У результаті троє співробітників ДСНС та чоловік потерпілої отримали поранення. До допису були додані фотографії поранених рятувальників у лікарні²²⁹.

Фото рятувальника, пораненого внаслідок повторного обстрілу в Нікополі. Джерело: Telegram-канал ДСНС України (16 липня 2025)²³⁰.

Наступного дня Telegram-канал «Кувалда | Vorschlaghammer | Massette | Sledgehammer» відреагував на інцидент, опублікувавши ті самі фотографії разом з дописом, що містив висміювання й побажання смерті пораненим працівникам ДСНС:

«Нікопольська різанина — знову під свиноріз потрапили хохляцькі (зневажливе означення для "українські" — ред.) рятувальники. Внаслідок вибухів поламаних кондиціонерів і порушення перемир'я українською стороною в Нікополі розкидало співробітників ДСНС, які намагалися перешкодити Росії розчищати буферну зону. Дурні хохли тепер лежать і не скачуть. Вони всі мають здохнути»²³¹.

Два інші повідомлення такого типу містили зловтішання зі смертей співробітників ДСНС. Наприклад, 8 серпня 2024 року анонімний канал **«Вагнер в Telegram»**, коментуючи подвійну атаку на місто Покровськ Донецької області, у результаті якої загинуло семеро осіб, написав:

«Також полетів до Бандери [замісник] начальника ДСНС в Донецькій області»²³².

Тоді через травми, несумісні з життям, на місці загинув полковник служби цивільного захисту **Андрій Омельченко**, який присвятив рятувальній роботі понад 25 років²³³. Ще в одному дописі на каналі **«Козачья Лопань Z»** іронізували щодо носіння рятувальниками бронежилетів. На думку автора каналу, це нібито свідчить про наявність військових цілей на місці атаки на гіпермаркет «Епіцентр» у Харкові 25 травня 2024 року, яка призвела до загибелі 19 цивільних осіб:

«Тепер з'явилося відео, де пожежники ходять територією згорілого гіпермаркету. Причому одягнені вони не лише у спецодяг, а й у бронежилети. Відразу напрошується питання: а чому пожежники у бронежилетах? Є чого побоюватися? Може, вони все ж таки побоюються снарядів, які могли не здетонувати?»²³⁴.

З початку повномасштабного вторгнення носіння бронежилетів стало стандартною, а подеколи обов'язковою практикою для рятувальників, які беруть участь у ліквідації наслідків обстрілів як на цивільних, так і на військових об'єктах. Це зумовлене підвищеною загрозою прицільних атак, зокрема інтенсифікацією використання тактики подвійних ударів²³⁵.

Приблизно 5% повідомлень пов'язували діяльність ДСНС із залученням Україною іноземців і

країн НАТО для ведення бойових дій. Більшість таких повідомлень була опублікована на каналі «338», який із середини 2022 року поширював тезу, що ДСНС працює як «прикриття» для «ввезення найманців».

Наприклад, 2 травня 2023 року на каналі з'явився допис про двох канадських добровольців Інтернаціонального легіону — Кайла Портера та Коула Зеленка, які загинули під час боїв під Бахмутом. У ньому йшлося, що двоє чоловіків «спочатку були прикріплені до підрозділів ДСНС у Харківській області», тож їхні обов'язки нібито істотно виходили за межі винятково рятувальних:

«Раніше ми згадували, що підрозділи ДСНС Луганської області були передислоковані в Донецьку та Харківську області й діють [...] у населених пунктах, у яких ідуть бої, [зокрема] в Бахмуті — гасіння пожеж, рятування, розмінування (за профілем). У реальності діапазон діяльності рятувальників набагато ширший. Це й дає змогу прикріплювати до них іноземців. Легендування про медицину вже давно в минулому»²³⁶.

За інформацією з відкритих джерел, Кайл Портер співпрацював з ДСНС на початку 2022 року в ролі медика-рятувальника в Київській і Харківській областях як волонтер Канадської міжнародної рятувальної організації (CIRO). Зокрема, він проводив тренінги для місцевих пожежних команд і самостійно долучався до декількох рятувальних операцій, під час яких допомагав як цивільним, так і пораненим військовим, що не виходить за межі функцій цивільного захисту, окреслених у МГП²³⁷. За наявними даними, на той час Портер не був ні співробітником ДСНС, ні військовослужбовцем. Водночас ми не знайшли інформації, що підтверджувала б співпрацю Коула Зеленка з ДСНС. Згідно з інтерв'ю для видання Espresso, прибувши в Україну весною 2022 року, він одразу долучився до неназваного підрозділу сил оборони України як доброволець²³⁸.

22 червня того самого року «338» опублікував ще один допис зі схожим змістом — цього разу про американську неурядову організацію **The R. T. Weatherman Foundation**, яка, зокрема, займається репатріацією тіл американських

військових, які загинули в Україні, а також про одного з її співробітників, **Девіда Брамлетта**, військовослужбовця армії США у відставці й ветерана українського Інтернаціонального легіону. У дописі повторювали тезу про використання ДСНС як «прикриття» для залучення «іноземних найманців»:

«Підтверджено, що західні радники, як і раніше, використовують схему завезення найманців і їхньої легалізації через прикріплення до підрозділів ДСНС. Цим самим можна пояснити появу на херсонському напрямку нових найманців, адже туди разом з рятувальниками приїжджали спеціалісти [The R. T. Weatherman Foundation] разом з Брамлеттом»²³⁹.

За даними офіційного сайту, організація співпрацює з 20 українськими державними організаціями й установами²⁴⁰. Серед основних напрямів її діяльності — надання гуманітарної допомоги, проведення тренінгів з тактичної медицини, ідентифікація полеглих за ДНК, упровадження програм психологічної підтримки військових тощо²⁴¹. Єдиним підтвердженням взаємодії фундації з ДСНС у Херсонській області є фотографія Девіда Брамлетта, опублікована у статті видання The Daily Beast від 30 червня 2023 року. На ній він стоїть поруч з вантажівкою, на якій видно коробки з написами «ДСНС України (Херсонська область)», і тисне руку чоловіку у формі ДСНС²⁴².

Також відомо, що організація брала участь у ліквідації наслідків руйнування Каховської ГЕС улітку 2023 року, що, ймовірно, також передбачало координацію з ДСНС²⁴³. Ми не виявили жодної інформації, яка свідчила б про причетність організації до залучення іноземних найманців через ДСНС.

Фото полковника служби цивільного захисту Андрія Омельченка, що загинув унаслідок повторної атаки в Покровську 8 вересня 2024 року.
Джерело: Книга пам'яті органів системи МВС²⁴⁴.

3.2. Кореляція з закономірностями атак

Ця риторика вписується в ширший російський наратив про цілеспрямоване залучення українською владою іноземних найманців для ведення війни. Станом на листопад 2025 року проєкт ЄС **EUvsDisinfo** ідентифікував і спростував понад 170 повідомлень зі схожим змістом²⁴⁵. Згідно з його аналізом мета цього наративу — виправдання повномасштабного вторгнення через формування враження про широку присутність на території України «бійців НАТО», нібито агресивно налаштованих проти Росії²⁴⁶.

Важливо зазначити, що вступ громадян інших країн до лав СОУ — це з початку повномасштабного вторгнення публічний і законний процес, що не потребує «прикриття» з боку будь-яких державних структур. Інформація про процедуру рекрутингу доступна у відкритому доступі, зокрема на офіційному сайті Міністерства оборони України²⁴⁷.

У 4% повідомлень була зафіксована дегуманізаційна риторика щодо рятувальників²⁴⁸. Понад половину з них опублікували на каналі «ОМДК» після допису 5 липня 2025 року про ймовірне внесення персоналу та місць дислокації ДСНС до «цілей пріоритетного характеру»²⁴⁹. Так, уже 10 липня 2025 року до рятувальників уперше вжили лексему «петухи» («півні» в перекладі на українську), яку до цього асоціювали винятково з військовими («Повіdomляють про сильну пожежу в районі роботи артилерії. Чекаємо на [“петухов”] з ДСНС»)²⁵⁰. У всіх повідомленнях такого типу, опублікованих на каналі, дегуманізаційна риторика поєднувалася з погрозами. Наприклад, у дописі від 14 серпня 2025 року було написано:

«Херсон. Червона зона. [...] Щось мені підказує, що втрати серед [“петухов”] ДСНС будуть зростати за прогресією. Будь-яке переміщення автотранспорту вважатиметься законною ціллю. Всі об’єкти критичної інфраструктури є законною ціллю»²⁵¹.

Водночас допис від 9 жовтня 2025 року вперше в історії каналу містив відкритий заклик до насильства проти рятувальників ДСНС:

«Необхідно збільшити кількість дистанційного мінування з подальшими атаками на групи, задіяні в ліквідації наслідків, а також на ДСНС»²⁵².

Схожа за змістом публікація з закликами продовжувати завдавати подвійних ударів також була поширена на каналі **«КОТ ДОБРОХОД І БПЛА»** рівно чотири місяці до того — 9 червня 2025 року:

«Ворожі ресурси скаржаться, що серед ЗСУ й так званих рятувальників (які ще рятувальники намагаються витягнути техніку та озброєння з-під завалів?) різко зросли втрати від повторних ударів. Прекрасна тактика, [тих], що вижили, необхідно добивати, тільки так можна бути впевненим, що вони не з’являться в черговій Курській області»²⁵³.

Риторичний зсув у повідомленнях про рятувальників, опублікованих на низці Telegram-каналів у 2025 році, корелює зі зростанням кількості ймовірних атак за такий самий період. Після появи згаданого на початку розділу допису від 5 липня про можливе внесення ДСНС до «цілей пріоритетного характеру» канал **«ОМДК»**, що зосереджений на Херсоні й Антонівці, повторно поширював його ще двічі: 28 вересня та 23 жовтня²⁵⁴. За ці чотири місяці перерви Truth Hounds, спираючись на онлайн-моніторинг, ідентифікували 12 випадків ймовірних атак на рятувальників у Херсоні й Антонівці. Три з них призвели до поранень серед шести працівників ДСНС²⁵⁵, а три — спричинили пошкодження пожежно-рятувальної техніки²⁵⁶.

²⁴⁸ У межах цього дослідження дегуманізаційна риторика — це висловлювання, що мають на меті позбавити певну особу або групу осіб «людських рис», а отже, зробити емпатію до них необов’язковою, а різні форми насильства — морально простими й виправданими.

Це у 6 разів перевищує кількість ідентичних випадків, зафіксованих у місті за тією самою методологією протягом попередніх шести місяців. Більшість атак, імовірно, були завдані з використанням різних типів дронів, зокрема FPV, які дають змогу операторам у реальному часі спостерігати за ціллю за допомогою камери, що транслює відео²⁵⁷.

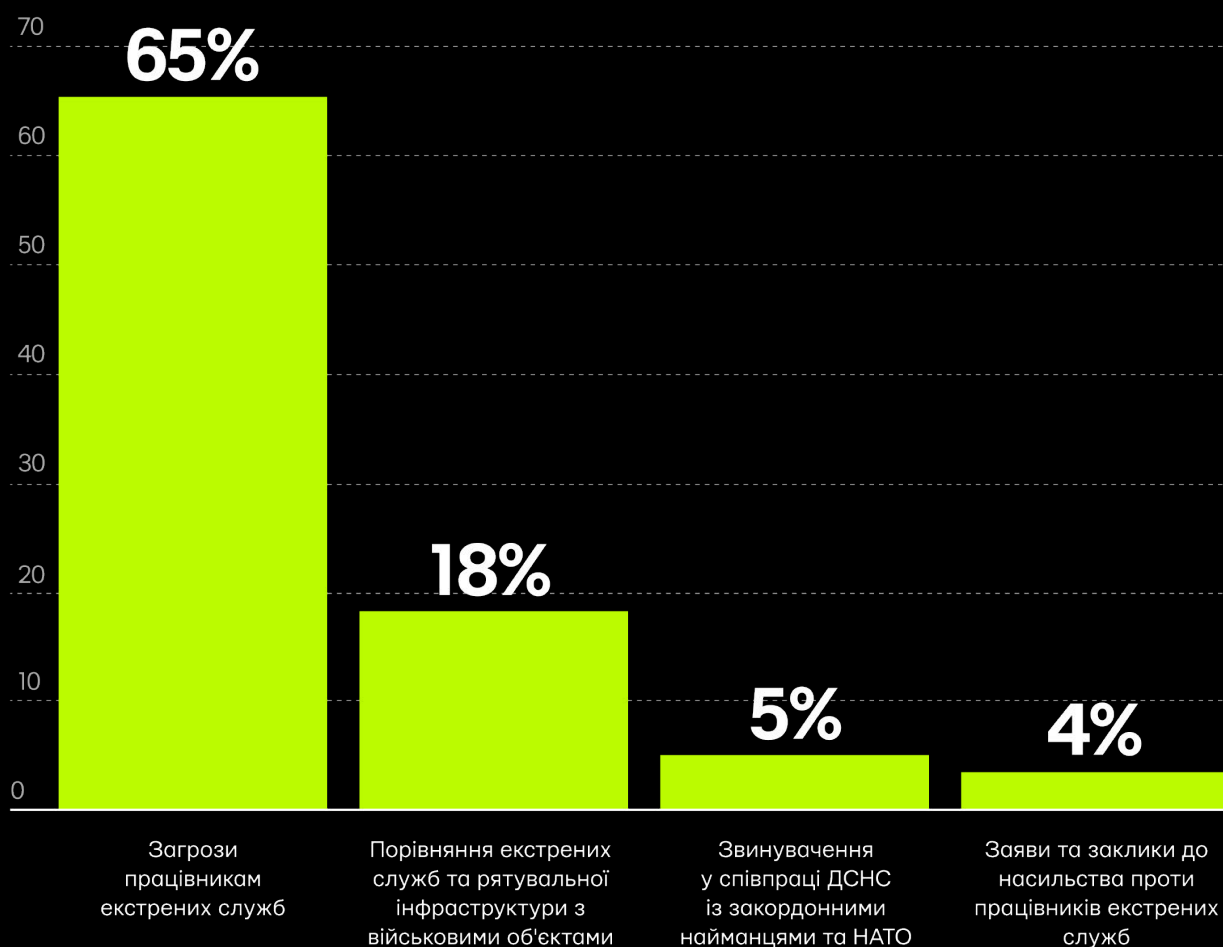
Хоч ці дані не обов'язково свідчать про прямий зв'язок між повідомленнями про «зміну статусу» ДСНС і безпосередніми атаками на рятувальників, вони демонструють важливу закономірність, що в поєднанні з іншими доказами може підтверджувати навмисність цілеспрямованих нападів на співробітників ДСНС з боку російської армії в Херсоні та на його околицях.

ПРОАНАЛІЗОВАНІ ПОВІДОМЛЕННЯ З ПРОРОСІЙСЬКИХ TELEGRAM-КАНАЛІВ МІСТИЛИ

Наведені відсотки відображають частку від загальної кількості

169 повідомлень

* Ці дані було отримано шляхом бінарного кодування кожного повідомлення за такими змінними: «Погрози», «Прирівнювання до військовослужбовців», «Звинувачення у співпраці з НАТО або іноземними найманцями», «Дегуманізація» та «Заклики до насильства». Оскільки одне повідомлення могло містити більше ніж одну з цих ознак, сумарний показник не дорівнює 100%.

Висновок

З початку повномасштабного вторгнення українські рятувальники та ДСНС як державна інституція неодноразово опинялися у фокусі проросійських Telegram-каналів. Якщо у 2022 році значна частина проаналізованих нами повідомлень була нейтральною або навіть містила заклики до рятувальників переходити на бік окупаційної влади, то з середини 2024 року для більшості дописів стали характерні стандартизовані погрози про гарантовані повторні атаки в разі прибуття рятувальних служб на місця влучань.

Ініціатором і абсолютним рекордсменом за поширенням таких повідомлень став анонімний Telegram-канал «От Мариуполя до Карпат», що тісно співпрацює з російськими підрозділами на півдні України. На нього припало понад 50% усіх згадок про рятувальників. Кульмінаційним став допис 2025 року з оголошенням персоналу та інфраструктури ДСНС у Херсоні та сусідній Антонівці можливою «ціллю пріоритетного характеру».

Така риторика легітимізує атаки на рятувальників як військову тактику та створює враження, що вони не лише стратегічно виправдані, але й етично прийнятні. Це особливо стосується повідомлень, де рятувальників прирівнюють до військових.

У порівнянні з 2022 роком у 2025 році кількість дописів про рятувальників на проаналізованих нами Telegram-каналах зросла у понад вісім разів. За даними онлайн-моніторингу, це корелює з тенденцією до зростання частоти атак на рятувальні служби, хоч і не обов'язково свідчить про прямий причинно-наслідковий зв'язок між двома явищами. Подальший аналіз таких дописів, зокрема у прив'язці до конкретних атак, може допомогти встановити їхню умисність та ідентифікувати можливих винуватців.

Фото:
Павло Петров

РОЗДІЛ 4

НАСЛІДКИ АТАК НА РЯТУВАЛЬНИКІВ

**СЕРГІЙ
НИЖНИК**

капітан служби цивільного захисту, начальник караулу 14-ї ДПРЧ з ДПРЗ ГУ ДСНС України у Дніпропетровській області²⁵⁸

«Для мене бути рятувальником у цих умовах — це нести надію людям навіть у найскладніших ситуаціях і [...] нагадувати про те, що найдорожчий скарб на землі — це людське життя».

З початку російського вторгнення у 2014 році, особливо після його ескалації у 2022-му, спектр завдань українських рятувальників безпрецедентно розширився, а їхнє навантаження істотно зросло. До побутових викликів і завдань, пов'язаних зі стихійними лихами, додалися ліквідація наслідків збройних атак, надання гуманітарної допомоги, евакуація цивільного населення з прифронтових територій, гуманітарне розмінування, облаштування Пунктів незламності під час вимкнень електроенергії тощо²⁵⁹. Ці фундаментальні зміни трансформували не лише досвід окремих рятувальників, їхні щоденні обов'язки й особистий добробут, але й природу рятувальної роботи в країні як таку.

У цьому розділі ми окреслюємо можливі довгострокові наслідки збройних атак і війни для сфери цивільного захисту в Україні, а також фіксуємо деякі з практик, що дають змогу рятувальникам зберігати стійкість попри надскладні обставини. Зважаючи на труднощі з доступом до окремих груп респондентів(-ок), детально описані в [методологічному розділі](#), цей огляд не вичерпний і насамперед є спробою систематизувати інформацію, отриману з обмеженої кількості інтерв'ю та відкритих джерел, щоб закласти підґрунтя для подальших досліджень на цю тему²⁶⁰.

²⁵⁹ Відповідь ДСНС на запит Truth Hounds, 7 січня 2026 рік; інтерв'ю з Віктором Лікановим.

Пункт незламності ДСНС у Києві під час масових вимкнень електроенергії, опалення та водопостачання, 22 січня 2026 року. Джерело: Едвард Метьюз²⁶¹.

4.1. Вплив на рятувальну роботу

У деяких населених пунктах на тлі повномасштабної війни кількість викликів, пов'язаних з ліквідацією наслідків збройних нападів, може дорівнювати кількості побутових або перевищувати її.

Заступник керівника ГУ ДСНС у Харківській області Анатолій Торяник заявив, що станом на вересень 2022 року частка спричинених обстрілами пожеж у громадах, розташованих неподалік від зони бойових дій, могла сягати 100%²⁶². Схожу інформацію в інтерв'ю Truth Hounds 2025 року надав і рятувальник ДСНС із селища Великий Бурлук Харківської області, яке на той момент перебувало орієнтовно за 20 кілометрів від фронту:

«Фактично всі виїзди зараз — це наслідки ударів», — повідомив він²⁶³.

Зі збільшенням відстані від ЛБЗ частка бойових виїздів зменшується. Так, рятувальники МПО та ДПО із селищ Пісочин і Донець Харківської області, які на час проведення інтерв'ю перебували за 50 і 80 кілометрів від фронту, зазначили, що частка бойових виїздів у них становила 30% і 10% відповідно²⁶⁴.

Кількість побутових викликів, пов'язаних із непрямими наслідками збройних атак, також зросла. У населених пунктах, де через пошкодження критичної інфраструктури запроваджували вимушені вимкнення електроенергії та опалення, було зафіксовано зростання кількості пожеж, зумовлених неправильним користуванням резервними джерелами живлення²⁶⁵. Також у літній період поширенішими стали пожежі в полях і лісосмугах, коли через спеку та сухість вогонь, спричинений обстрілами, швидко перекидався на великі площі²⁶⁶:

«У 2024 році на день три — чотири виїзди було. З серпня десь почалося. Спека була дуже довго. Ще котли спалахували та буржуйки — через війну часто горіти почали, тому що в людей не було світла та води, а доводилося якось грітися й готувати», — розповів у інтерв'ю Truth Hounds рятувальник МПО в Харківській області²⁶⁷.

Разом з істотним зростанням обсягу завдань якісно змінилися й умови їхнього виконання. Зважаючи на розглянуті в попередніх розділах загрози, рятувальники переглянули свої протоколи безпеки. На прифронтових територіях обов'язковими елементами спорядження стали бронежилети, каски й індивідуальні аптечки²⁶⁸. Якщо в мирний час екіпірування середньостатистичного рятувальника важило орієнтовно десять кілограмів, то після 2022 року під час бойових виїздів його вага може сягати 30 кілограмів²⁶⁹. Це істотно обмежує рухливість і створює додаткове фізичне навантаження на рятувальників, особливо під час тривалої роботи на уражених об'єктах, яку часто доводиться переривати через нові повітряні загрози²⁷⁰.

Щоб захиститися від повторних атак, рятувальники, відповідно до рекомендацій ДСНС, призначають на місці робіт відповідального, що спостерігає за повітряним простором для оповіщення колег про небезпеку²⁷¹. У разі виникнення безпосередньої загрози подається спеціальний сигнал, який передбачає негайне призупинення робіт і перехід рятувальників та інших осіб, що перебувають поруч, — місцевих мешканців, журналістів, представників інших екстрених служб тощо — в укриття:

²⁶² В основу цього розділу лягли 13 інтерв'ю з рятувальниками ДСНС, МПО та ДПО.

«Якщо часу мало, ми [...] кидаємо все і від'їжджаємо. Навіть коли ми на драбині — в нас є 1–2 хвилини після команди "відхід", щоб або зняти людину і злізти, або злізти самому і швидко сховатися», — розповів в інтерв'ю Вільному Радіо **Ярослав Зайцев**, командир 41-ї ДПРЧ у Костянтинівці²⁷².

Такі вимушені паузи призводили до розширення осередків пожеж або затримки розбору завалів, під якими можуть перебувати постраждалі, а їхнє збереження життя та здоров'я — справа критично обмеженого часу²⁷³.

Інформацію про загрозу атак рятувальники ДСНС можуть отримувати від військових²⁷⁴ або за допомогою так званих детекторів, зокрема детекторів-перехоплювачів, дронів («Цукорок», «Чуйка» тощо)²⁷⁵, які аналізують радіочастоти й попереджають про наближення БПЛА в радіусі декількох кілометрів²⁷⁶. Рятувальники, які не мають доступу до прямої комунікації з військовими (волонтери ДПО, громадських організацій тощо), переважно дізнаються про небезпеку від ДСНС уже на місці подій²⁷⁷. У цьому контексті тісна та злагоджена координація між ДСНС і військовими з одного боку та між ДСНС, рятувальниками МПО, ДПО і волонтерами з іншого слугує одним з найдієвіших механізмів убереження персоналу рятувальних служб і цивільного населення під час повторних атак.

Рятувальники на прифронтових територіях також можуть вдаватися до активних способів захисту, як-от використання засобів радіоелектронної боротьби²⁷⁸ (РЕБ)²⁷⁹. Однак, за словами співробітника ТЧХУ в Миколаївській області, станом на 2025 рік частина рятувальників і волонтерів почали відмовлятися від РЕБ через ризик пеленгування з боку російських військових і поширення оптоволоконних дронів, які не є радіокерованими, а отже, не піддаються його впливу²⁸⁰.

Якщо використання детекторів і РЕБ спрямоване на убезпечення від дронівих атак, то бронювання спеціальної рятувальної техніки є універсальним способом захисту від прямих влучань і дії осколків. З 2022 року ДСНС ви-

користовують броньований транспорт як для проведення рятувальних операцій, так і для евакуації цивільного населення з територій, наближених до ЛБЗ²⁸¹. Такі автівки неодноразово рятували життя пасажирів під час обстрілів. Так, наприклад, 24 серпня 2024 року FPV-дрон атакував евакуаційну групу ДСНС «Фенікс», яка працювала в місті Українськ Покровського району Донецької області. Під час атаки в автомобілі білого кольору з розрізнявальними знаками ДСНС перебували двоє рятувальників, поліцейський і чотири евакуйовані особи, зокрема восьмирічна дитина. Завдяки бронезахисту ніхто не постраждав²⁸². Крім того, відомі випадки, коли цивільні відмовлялися виїжджати з небезпечних територій, якщо в рятувальників не було броньованого транспорту, через страх цілеспрямованих нападів під час руху²⁸³.

З 2025 року в соціальних мережах ДСНС почали регулярно з'являтися фото рятувальних автівок, оснащених протикумулятивними решітками для протидії влучанням дронів²⁸⁴. Це свідчить про те, що полювання на рятувальну техніку зумовило потребу в нових механізмах адаптації та захисту, які дають змогу зберігати обмежені й критично важливі ресурси від ушкоджень. У відповідь на зростання кількості пошкодженої техніки ДСНС сформувала окремі ремонтні підрозділи в різних локаціях²⁸⁵.

Автомобіль ДСНС у Нікополі з протикумулятивною решіткою для захисту від дронів. Джерело: Едвард Метьоз²⁸⁶.

²⁷⁴ Координація рятувальників з військовими зумовлена винятковим доступом останніх до розвідувальних даних, критично важливих для захисту від збройних загроз під час виконання професійних обов'язків.

²⁷⁵ Детектори дронів належать до засобів радіоелектронної розвідки (РЕР), що забезпечують раннє виявлення повітряних загроз через фіксацію наявності радіосигналу та його частотних характеристик. Вони набули поширення в умовах зростання застосування БПЛА, а завдяки своїй відносно низькій ціні та ефективності використовуються також цивільним населенням. Наприклад, волонтери та співробітники ТЧХУ у Харкові послуговуються такими детекторами у своїй роботі (інтерв'ю з RE-018).

Забезпечення рятувальників засобами індивідуального захисту (ЗІЗ) та ремонт ушкодженої техніки потребують значних витрат часу, коштів і зусиль, що значно обмежені в умовах повномасштабної війни. Утім, якщо ЗІЗ і пошкоджену техніку здебільшого ще можна заново закупити або відновити у відносно безпечному середовищі, то у випадку пошкодження рятувальних будівель у громадах поблизу фронту комплексний ремонт для повернення приміщень у їхній первинний стан часто залишається ускладненим або неможливим. Це зумовлено непередбачуваною безпековою ситуацією та високою ймовірністю чергових атак. Відповідно, рятувальники переважно виконують лише базові відновлювальні роботи (замінюють вікна, латають дах тощо) самостійно, використовуючи підручні засоби²⁸⁷. Незадовільний стан будівель, у яких особовий склад проводить значну частину часу під час чергувань, може додатково ускладнювати умови рятувальної роботи в найнебезпечніших зонах.

Необхідність адаптації до викликів війни зумовила й низку адміністративних трансформацій у рятувальній роботі. Однією з них став більш активний розвиток МПО та ДПО, які, як і підрозділи ДСНС, виїжджають і на побутові виклики, і на ліквідацію наслідків обстрілів²⁸⁸. Станом на 31 жовтня 2025 року в Україні налічуються 1 034 МПО та 1 177 ДПО.²⁸⁹ За інформацією, наданою **Ольгою Малярчук**, заступницею начальника Херсонської ОВА, у 2024 році МПО та ДПО на Херсонщині загасили 610 пожеж, тобто 25% від загальної кількості в області²⁹⁰. Розвиток пожежно-рятувальних команд зміцнює стійкість і самозарадність громад — особливо тих, що розташовані поблизу фронту, — і підсилює державні зусилля із протидії наслідкам війни.

Крім того, робота в умовах збройного конфлікту дала поштовх інтенсивній розробці та впровадженню інновацій, спрямованих на зменшення ризиків і спрощення роботи рятувальників.²⁹¹ Зокрема, незамінними стали БПЛА та роботизовані комплекси для пожежогасіння. Перші застосовують для оцінки масштабів надзвичайної ситуації, поповерхового обстеження пошкоджених житлових будинків тощо. Другі стають у пригоді під час, наприклад, ліквідації наслідків атак на нафтогазовий комплекс, де, окрім загрози повторних ударів, існують ризи-

ки, пов'язані з розгерметизацією резервуарів і займанням горючих речовин. Роботизовані комплекси також допомагають рятувальникам уникати зайвої небезпеки в роботі з вибуховими пристроями, що можуть детонувати²⁹². Ці інновації стали вимушеною реакцією на нові виклики війни, що зробили безпосереднє залучення персоналу до пошуково-рятувальних операцій значно небезпечнішим, ніж у мирний час.

Тактичний пожежний робот Magirus Wolf R1 допомагає ліквідувати наслідки російської атаки на Одещині, квітень 2024. Джерело: ДСНС України²⁹³.

4.2. Вплив на фізичне здоров'я

Комплексно оцінити вплив збройних атак і війни загалом на фізичне здоров'я рятувальників надзвичайно складно через брак доступних даних. За даними ДСНС, з 24 лютого 2022 року до 31 жовтня 2025 року під час виконання професійних обов'язків поранення отримали 550 рятувальників, з них понад 115²⁹⁴ — під час робіт з розмінування²⁹⁵. Водночас, згідно з моніторингом відкритих джерел Truth Hounds, відомо про щонайменше 258 рятувальників, поранених унаслідок збройних атак, з яких понад 50%, найімовірніше, постраждали від повторних ударів. Наша команда окремо не збирала й не аналізувала даних про рятувальників, що постраждали під час розмінування.

Вплив збройних нападів і війни на фізичне здоров'я не обмежується прямими наслідками, як от поранення та травми. Підвищений стрес, понаднормове навантаження, регулярний брак сну, робота в умовах екстремального холоду чи спеки тощо можуть провокувати розвиток хронічних захворювань і загалом негативно впливати на фізичний добробут рятувальників. Особливо вразливими до цього є співробітники підрозділів МПО та ДПО, де часто служать переважно рятувальники старшого віку²⁹⁶. За словами кількох респондентів(-ок), такі вікові тенденції насамперед зумовлені браком або недостатньою квотою на бронювання для молодших військовозобов'язаних працівників і волонтерів МПО та ДПО²⁹⁷.

«З 2022 року два працівники померли через серцеві хвороби, а двоє отримали інсульти через свій вік. [...] Був випадок, коли 62-річний працівник відпрацював зміну, поїхав додому й помер. Навантаження під час ліквідації пожеж дуже велике. Люди по 20–25 років

працюють у державних [пожежно-рятувальних підрозділах], дихають димом, [...] виходять на пенсію, а потім приходять служити в МПО вже виснаженими. Підбираємо тих, хто є, бо іншого виходу немає», — розповів у розмові з Truth Hounds начальник відділу з надзвичайних ситуацій цивільного захисту населення й охорони праці однієї з селищних рад в Харківській області²⁹⁸.

47-річний працівник МПО з іншого прифронтового населеного пункту Харківщини в інтерв'ю Truth Hounds також повідомив, що понад чотири місяці перебував на лікарняному після інсульту, який, імовірно, був пов'язаний зі стресом на роботі, хоча встановити точну причину захворювання неможливо²⁹⁹.

Унаслідок серйозних поранень і травм рятувальники можуть на певний час або назавжди втрачати здатність виконувати свої звичні функції, що зазвичай передбачають значне фізичне навантаження. Раптове вибуття зі строю досвідчених фахівців із відповідною освітою та підготовкою може ускладнювати оперативний добір нових компетентних кадрів на вакантні посади, а також порушувати питання щодо ролі, яку поранені рятувальники можуть відігравати в системі цивільного захисту надалі.

4.3. Вплив на ментальне здоров'я

З лютого 2022 року одним з важливих завдань рятувальників стала ліквідація наслідків збройних атак на цивільні об'єкти. Ця робота, зокрема, передбачає пошук і порятунок постраждалих з-під завалів, а інколи — і деблокування тіл загиблих. Залежно від технічних умов і масштабів руйнувань пошуково-рятувальні операції можуть тривати від кількох годин до кількох днів. Окрім того, що сама робота спричиняє значні стрес і втому, рятувальники також зазначають, що в процесі часто відчувають страх не встигнути надати допомогу постраждалим³⁰⁰. Додатковим чинником стресу є й висока загроза повторних атак, що вимагає від рятувальників постійної пильності й може спричиняти тривожність і відчуття провини через необхідність призупиняти рятувальні операції задля власної безпеки.

«Якщо раніше були одиничні випадки страшних речей, це було в малому дозуванні, то зараз найстрашніше — з-під завалів діставати людей, дітей. Це стресово. Плюс повторні “прильоти”. Регіон Харкова — там дуже сильно тривожність зросла з цього приводу... і в людей навіть відбуваються стани тривожні, коли це ніби паніка, і вони кажуть, що не поїдуть на виклик. [...] Це дуже страшно для них і це дуже змінило все. Кожен день відчуття, що це може бути останній день. [...] Стикаються рятувальники з цим щодня», — розповіла **Вікторія Криволапчук**, співзасновниця проєкту психологічної допомоги рятувальникам ДСНС Brave Minds³⁰¹.

Відчуття постійної загрози додатково загострюється у випадках, коли рятувальники втрачають колег під час виконання професійних обов'язків. Це особливо стосується випадків повторних обстрілів, коли рятувальники не-

рідко стають безпосередніми свідками фатального поранення чи загибелі своїх колег. Такий травматичний досвід може провокувати провину вцілілого й мати серйозні та довготривалі психологічні наслідки.

«Рятувальники — це одна родина. [...] Найважче — це коли втрачаєш свого колегу, друга, побратима. Хлопці дуже важко це переживають. [...] Чоловіки — великі, дорослі, сильні — плачуть, як діти. [...] Воно не минає: ти не можеш [...] з цим змиритися, тому що [нещодавно] ми працювали, [...] виходили на одну зміну, а зараз повертаєшся... Ці шафи ще з прізвищами, які, звичайно, ніхто не знімав... Це дуже важко сприймається», — в інтерв'ю Першому міському каналу розповіла **Марина Аверіна**, начальниця відділу зв'язків зі ЗМІ та роботи з громадськістю ГУ ДСНС України в Одеській області³⁰². Її колеги **Денис Колесніков**³⁰³ і **Віталій Алимов**³⁰⁴ з 6-го ДПРЗ ГУ ДСНС в Одеській області загинули внаслідок повторної російської атаки в Одесі 15 березня 2024 року³⁰⁵.

Для багатьох рятувальників цей досвід розгортається в місцях, із якими пов'язані власні життєві історії. У таких умовах ліквідація наслідків збройних атак означає роботу серед знайомих вулиць і будинків та супроводжується усвідомленням, що наступний виклик може бути до домівки чи домівки їхніх рідних або близьких. Цей аспект досвіду, хоча й не завжди артикулюється прямо, може додавати ще один вимір професійної відповідальності та посилювати психологічний тиск.

«Ви погляньте, скільки в нас домівок тут зруйновано. У Кам'янському³⁰⁶ в моєї жінки родичі, яких я вивозив, — там 90% хат нема. Все побито. І я бачив, як люди там наживали це все. Як дідусь моєї жінки... Дід пережив одну війну, а потім другу. Це дуже тяжко. А його хати вже нема. Я сам виїжджав на цю хату три рази. Сам гасив її», — розповів в інтерв'ю Суспільне Запоріжжя Роман Поньмарьов, начальник караулу пожежного підрозділу міста Степногірськ Запорізької області³⁰⁷, що на момент розмови перебувало за орієнтовно чотири кілометри від позицій російських військових³⁰⁸.

Залежно від руху лінії фронту рятувальники часто змушені залишати свої домівки й переміщуватися всередині країни, коли рівень небезпеки стає невиправдано високим або населений пункт опиняється під окупацією. Наприклад, рятувальник **Михайло Тимчак**, родом із Бахмутського району Донецької області, з цих причин щонайменше двічі змінював місце служби. За наявною інформацією, станом на червень 2025 року він проходив службу в місті Лиман Донецької області, поблизу якого в січні 2026 року загострилися бої³⁰⁹. Крім того, багато рятувальників із прифронтових територій з міркувань безпеки евакуювали свої сім'ї та впродовж тривалого часу перебувають на відстані від рідних, підтримка яких за нормальних обставин була б для них важливим джерелом опори й стійкості. Ці особисті обставини можуть додатково ускладнювати щоденну працю та негативно впливати на психологічний добробут рятувальників³¹⁰.

4.4. Висновок

Повномасштабне вторгнення трансформувало сферу цивільного захисту в Україні. З одного боку, потреба ліквідовувати наслідки збройних атак і поширеність нападів на рятувальників, спеціальну техніку та рятувальні будівлі безпрецедентно підвищили навантаження та ризики для персоналу та істотно вплинули його фізичне та ментальне здоров'я. З іншого боку, багатократне зростання гуманітарних потреб, особливо на прифронтових територіях, а також швидка еволюція засобів і методів ведення війни змусили рятувальників швидко адаптуватися до нових викликів, роблячи наголос на технологізації, координації з волонтерами та військовими й нарощуванні спроможності на місцях.

Попри надскладні обставини та цілеспрямовані атаки, рятувальники залишилися важливою опорою для українського суспільства. Окрім ліквідації наслідків збройних атак, вони взяли на себе широкий спектр інших завдань, пов'язаних із порятунком життів і забезпеченням добробуту цивільного населення в умовах збройного конфлікту: від евакуації з прифронтових територій до облаштування Пунктів незламності. Це, зокрема, сприяло тому, що ДСНС досягла одного з найвищих рівнів довіри населення серед державних і суспільних інститутів після ЗСУ³¹². Своєю чергою, суспільна підтримка та вдячність стали важливим джерелом мотивації та натхнення для самих рятувальників, які вже четвертий рік поспіль працюють у надскладних умовах.

³⁰⁶ Село Запорізької області, окуповане Росією 30 липня 2025 року.

³¹⁰ Про цю проблему регулярно згадувалося в інтерв'ю з рятувальниками, опублікованих на сторінках ГУ ДСНС України в Донецькій області в Instagram і Facebook. На цих сторінках зібрано приблизно 100 історій, кожна з яких містить опис шляху рятувальника до служби в ДСНС, найбільш пам'ятного інциденту, особистих обставин після 24 лютого 2022 року, а також розповідь про власні мрії. Саме в останній частині рятувальники часто наголошують на бажанні возз'єднатися зі своїми сім'ями після завершення війни.

Похорони рятувальника Дениса Колеснікова, який загинув унаслідок повторної атаки в Одесі 15 березня 2024 року. Джерело: ГУ ДСНС в Одеській області³¹¹.

ВИСНОВОК

З перших днів повномасштабного російського вторгнення українські рятувальники опинилися під безпрецедентним тиском. Причиною цього стало не лише значне зростання навантаження, зумовлене воєнними викликами, але й цілеспрямовані атаки з боку російських військових.

У межах цього дослідження ми виокремили два найпоширеніші типи таких нападів: повторні удари й атаки на пожежно-рятувальні частини. Інтенсивність обох типів нападів зростала щороку, починаючи з лютого 2022-го, сягнувши піка у 2025 році. Крім того, ми зафіксували непоодинокі випадки таргетування рятувальників під час проведення евакуацій і розмінування, а також полювання на пожежно-рятувальний транспорт. Ці тенденції свідчать про істотне зростання рівня небезпеки рятувальної роботи в Україні та підкреслюють потребу в посиленій міжнародній солідарності та підтримці.

Абсолютна більшість атак сталася в прифронтових населених пунктах. Така географічна концентрація може бути пов'язана не лише з вищою інтенсивністю бойових дій на цих територіях, а й свідчити про існування ширшої військової стратегії, спрямованої на підлив рятувальних зусиль у найбільш вразливих до воєнних викликів громадах. Додатковим підтвердженням цього слугують понад півтори сотні повідомлень у російських Telegram-каналах, виявлених командою Truth Hounds, частина з яких містить прямі погрози українським рятувальникам, прирівнювання їх до військових, дегуманізаційну риторику та в окремих випадках прямі заклики до насильства.

Цілеспрямовані напади на рятувальників можуть мати довгострокові наслідки для добробуту та стійкості громад. Так, регулярна загроза повторних ударів створює істотні перешкоди для оперативного реагування на надзвичайні ситуації та зумовлює значний психологічний тиск як на рятувальників, так і на цивільних, які в критичний момент ризикують не отримати життєво необхідної допомоги. Водночас атаки на пожежно-рятувальні частини, що функціонують як осередки рятувальної роботи на місцях, можуть призводити до вимушеної передислокації підрозділів і, відповідно, до збільшення часу, необхідного для прибуття на виклики в межах певної території. Крім того, більшість атак, незалежно від їхнього типу, мають нищівний вплив на життя й здоров'я окремих рятувальників, які нерідко зазнають поранень і травм, та цілісність критично важливих пожежно-рятувальних техніки й спорядження.

Зважаючи на ключову роль українських рятувальників у забезпеченні захисту цивільного населення в умовах повномасштабної війни, національні та міжнародні зусилля мають прагнути до підвищення їхньої матеріально-технічної спроможності й надання комплексної медико-психологічної та освітньої підтримки. Окремої уваги заслуговує встановлення відповідальних осіб за навмисні напади на рятувальників і притягнення їх до кримінальної відповідальності за допомогою наявних механізмів правосуддя.

Фото:
Павло Петров

Додаток 1.

Тактика повторних атак: історичний огляд з міжнародної перспективи

Повторні атаки, спрямовані на екстрені служби, застосовували в багатьох збройних конфліктах сучасності. Одні з перших інцидентів, що відповідають логіці цієї тактики, зафіксовані ще під час війни в Боснії та Герцеговині³¹³. За судовими свідченнями норвезького фотожурналіста Мортена Хваала, який висвітлював події в країні з вересня 1992-го до серпня 1994 року, снайпери армії Республіки Сербської стріляли в перехожих на вулиці, навмисне завдаючи їм нелетальних поранень. Коли поряд із постраждалими збиралися охочі допомогти, військові здійснювали повторні атаки, що призводило до збільшення кількості жертв. За словами Хваала, такі напади не мали сенсу з військового погляду й були «моторошною розвагою» для атакувальників³¹⁴.

Схожі за принципом дії й повторні атаки смертників (*double-tap suicide bombing* або *twin suicide bombing* — ред.). У таких атаках перший смертник підриває себе в людному місці, що призводить до жертв у радіусі дії вибухового пристрою. Коли сторонні спостерігачі або екстрені служби починають надавати допомогу пораненим, другий смертник, зазвичай із потужнішим вибуховим пристроєм, здійснює повторний напад³¹⁵.

Атакувальники можуть пояснювати такі дії стратегічними міркуваннями: якщо перший підриг спрямований проти сил супротивника — наприклад, військових або політичного керівництва, — то другий, за задумом нападників, має завдати максимальної шкоди постраждалим від

першого вибуху й тим, кого вважають їхніми симпатиками, зокрема рятувальникам, що поспішають на допомогу. З цієї перспективи така тактика може мати на меті підірвати довіру населення до сторони, що контролює території, продемонструвавши її слабкість і неспроможність забезпечити належний захист.

Перша подвійна атака з застосуванням БпЛА задокументована 16 травня 2009 року в районі Північного Вазиристану, що в Пакистані. Тоді сили США випустили дві ракети з дронів, урадивши особовий склад місцевого крила радикальної ісламістської організації «Талібан»³¹⁶. Незадовго після початку розбору завалів був завданий повторний удар БпЛА, що, ймовірно, подвоїло кількість жертв до орієнтовно 29 осіб, серед яких шестеро цивільних³¹⁷.

Правозахисники й академічна спільнота у США гостро критикують застосування цієї тактики, наголошуючи на її негативному впливі на зростання жертв серед працівників екстрених служб, а також готовність сторонніх спостерігачів і рятувальників надавати допомогу постраждалим через страх самим опинитися під ударом. Це, відповідно, призводить до зростання людських і матеріальних втрат серед цивільних³¹⁸. Крім того, така тактика ставить під сумнів дотримання принципу пропорційності, оскільки, за даними аналітичного центру The Bureau of Investigative Journalism (Бюро розслідувальної журналістики — ред.), її застосування в Пакистані призвело до загибелі щонайменше 50 волонтерів-рятувальників у період з 2009 до 2012 року³¹⁹. Це може свідчити про можливе вчинення воєнних злочинів³²⁰.

Історія застосування тактики подвійних ударів Росією насамперед пов'язана з її участю в громадянській війні в Сирії з вересня 2015 до грудня

³¹³ У межах цього дослідження ми зосереджуємося на повторних атаках як тактиці, що має на меті завдати шкоди саме рятувальникам, які прибувають на місце події після першого удару. Історично походження цієї тактики пов'язане зі стрілецькою зброєю: такий термін застосовували до методу стрільби, коли на одну ціль спрямовували два швидкі послідовні постріли для максимального підвищення ймовірності її ураження та знищення. Таке стратегічно виправдане застосування цієї тактики виходить за межі фокусу нашого звіту.

2024. Станом на липень 2022-го громадська організація Syria Justice and Accountability Centre (Сирійський центр правосуддя та підзвітності — ред.) підтвердила 58 випадків подвійних атак, 22 з яких, імовірно, були завдані російською армією спільно зі збройними силами Сирії або самостійно³²¹. За даними сирійської організації цивільного захисту «Білі шоломи»³²², значна частина таких ударів була спрямована спершу на цивільні об'єкти, а згодом — на волонтерів-рятувальників³²³. Після вступу Росії у збройний конфлікт у 2015 році інтенсивність і руйнівні наслідки подвійних ударів істотно зросли³²⁴.

Правозахисники зазначають, що ця тактика мала на меті «завдати максимальної шкоди цивільним, підірвати спроможність гуманітарних організацій надавати життєво необхідну допомогу та залякати населення, щоб зламати його волю»³²⁵.

З цього короткого огляду застосування тактики подвійних атак у різні періоди та в різних географічних контекстах випливають дві її можливі, хоча й не взаємовиключні, цілі.

ПО-ПЕРШЕ, вторинні удари можуть мати на меті гарантувати й посилити ефект первинних, спрямованих на законні військові цілі. З цього погляду повторні атаки можуть вважатися стратегічно виправданими за певних обставин, що в кожному конкретному випадку потребували б окремого аналізу. Це, однак, не обов'язково робить їх дозволеними з погляду МГП, що насамперед вимагає беззаперечного дотримання принципів розрізнення, пропорційності й обережності³²⁶.

ПО-ДРУГЕ, повторні удари можуть бути спрямовані на тероризування цивільного населення задля придушення опору або підриву підтримки збройних сил чи влади супротивника, як, наприклад, у Сирії³²⁷. Утім, у цьому випадку вони мають бути не поодинокими, а відбуватися з певною систематичністю, поступово створюючи атмосферу страху та безнадії, зумовлену ризиком не отримати допомоги в момент, коли вона буде критично необхідна³²⁸.

³²² Організація «Білі шоломи» офіційно припинила діяльність у 2025 році, що пов'язано з поваленням режиму Башара аль-Асада та формуванням нового об'єднаного уряду.

Джерела та примітки

- 1 Відповідно до статті 8 Кримінального кодексу України, українські правоохоронні органи можуть розпочинати кримінальні провадження на підставі принципу універсальної юрисдикції. Це застосовується у випадках, передбачених міжнародними договорами, або коли особа вчинила тяжкі чи особливо тяжкі злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів України.
- 2 Additional Protocol I to the Geneva Conventions (1977).
- 3 У межах дослідження ми послуговуємося двома визначеннями атаки на рятувальників: теоретичним, представленим у цьому тексті, та операційним, яке застосовували під час моніторингу і кодування окремих інцидентів. Детальніше кожне з визначень і причини їхнього розрізнення роз'яснені в довіднику з кодування, що в Додатку 1 до цього звіту.
- 4 ДСНС — це цивільна структура, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра внутрішніх справ України.
- 5 Місцева пожежна охорона — це пожежно-рятувальні підрозділи в населених пунктах, де відсутні підрозділи ДСНС, створені органами місцевого самоврядування (ОМС) за погодженням із ДСНС. Співробітники МПО отримують заробітну плату та зобов'язані мати відповідний освітньо-кваліфікаційний рівень. Див.: Кодекс цивільного захисту України, ст. 62. Місцева пожежна охорона. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#n917> (дата звернення: 04.02.2026).
- 6 Добровільна пожежна охорона — це пожежно-рятувальні підрозділи в населених пунктах, де відсутні підрозділи ДСНС, створені ОМС, громадськими організаціями або бізнесом за погодженням із ДСНС. Члени ДПО не зобов'язані мати певний освітньо-кваліфікаційний рівень, не отримують заробітної плати, проте можуть отримувати винагороду. Див.: Кодекс цивільного захисту України, ст. 63. Добровільна пожежна охорона. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#n917> (дата звернення: 04.02.2026).
- 7 Інтерв'ю з RE-002; інтерв'ю з RE-003; інтерв'ю з RE-004; інтерв'ю з RE-005; інтерв'ю з RE-006.
- 8 До переліку ключових слів увійшли, наприклад, «ДСНС», «рятувальник», «надзвичайник», «вогнеборець», «ДПРЧ», «повторна атака», «подвійний удар» тощо. Список ключових термінів не вичерпний і міг змінюватися залежно від специфіки джерела.
- 9 З огляду на доступні дані, наш моніторинг насамперед зосереджувався на рятувальників ДСНС. Водночас обмежена кількість випадків могла стосуватися рятувальників МПО та ДПО.
- 10 Інформація про 14 інцидентів, що увійшли до переліку, була отримана від українських правоохоронних органів на умовах конфіденційності.
- 11 З міркувань безпеки ми не публікуємо у відкритому доступі дані про точні геолокації інцидентів. Водночас за потреби ми готові розглянути індивідуальні запити на таку інформацію та після відповідної перевірки надати її для використання в цілях правосуддя, академічних досліджень тощо.
- 12 За даними Міністерства розвитку громад і територій України. Наказ Мінрозвитку громад та територій України від 28.02.2025 № 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25#Text> (дата звернення: 04.02.2026).
- 13 Детальніше про такі характеристики йдеться у розділі 2.1 цього звіту.
- 14 У цих наборах даних ми враховували наслідки лише для рятувальників. Це означає, що кількість постраждалих серед інших категорій населення та об'єктів, зокрема цивільних і цивільної інфраструктури, а також інших категорій екстрених працівників (медиків, поліцейських тощо) не включена до аналізу. Водночас така інформація може бути згадана в текстових описах інцидентів.
- 15 Детальніший опис кожної змінної, за якою ми кодували дані, а також можливих значень цих змінних поданий у довіднику з кодування. Див. Додаток 2.
- 16 За винятком Хмельницької області, де інтерв'ю було проведене у 2023 році. У цьому контексті важливо зазначити, що наше розуміння тактики повторних атак значною мірою ґрунтується на інтерв'ю з різними категоріями респондентів(-ок) (працівниками екстрених служб, цивільними, експертами з питань російського ракетного озброєння тощо), проведеними в межах дослідження 2024 року «Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні». Див.: Truth Hounds (2024). *Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні*. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kaskad-zhorstokosti/> (дата звернення: 04.02.2026).
- 17 Truth Hounds (2014). *Етичний кодекс документатора*. URL: <https://truth-hounds.org/document/code/> (дата звернення: 04.02.2026).
- 18 У відповіді на офіційний запит Truth Hounds це пояснили «залучення[м] особового складу до невідкладних завдань з ліквідації наслідків обстрілів [і] пожеж», а також ротацією особового складу підрозділів ДСНС. Разом зі складною процедурою погоджень таких інтерв'ю з керівництвом ДСНС це істотно звузило можливості безпосереднього збору свідчень від рятувальників.
- 19 З міркувань безпеки публічні версії наборів даних не містять точних геолокацій, визначених нами для більшості інцидентів повторних атак і атак на пожежно-рятувальні частини. Утім, ми готові розглянути індивідуальні запити на ці дані від правоохоронних органів, правозахисників, науковців, журналістів та інших зацікавлених осіб, для яких ця інформація може бути корисною для подальших досліджень і висвітлення проблеми атак на рятувальників в Україні та за її межами.
- 20 Олексій Панков. Книга пам'яті органів системи МВС, URL: <https://memory-book.mvs.gov.ua/pankov-oleksii-sergiyovici> (дата звернення: 04.02.2026).
- 21 Відповідь ДСНС.
- 22 507 та 110 відповідно.
- 23 415 та 34 відповідно; 5 листопада 2025 року очільник МВС України Ігор Клименко у своєму Telegram-каналі зазначив, що за попередні три місяці російські військові здійснили понад 60 атак на підрозділи ДСНС, унаслідок яких загинуло п'ятеро та було поранено понад 30 рятувальників. Див.: Ігор Клименко | МВС / Більше 60 разів росія вдарила по підрозділах ДСНС упродовж минулих трьох місяців [@Klymenko_MVS], (05.11.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/ZFWc7> (дата звернення: 04.02.2026).
- 24 Імовірні причини відмінностей у показниках моніторингу Truth Hounds і даних ДСНС детально роз'яснені в розділі про Методологію.
- 25 Спогади Головного управління ДСНС України у Донецькій області (2024). *Панков Олексій Сергійович майор служби цивільного захисту*. Донецька обласна державна адміністрація, URL: https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/NewsODA2024/III_kvartal/Spogadi3part/Pankov-Oleksij.pdf (дата звернення: 04.02.2026).
- 26 ДСНС України / Дисталися покидьки і до будівлі Головного управління ДСНС України у Донецькій області... [dsns_telegram], (10.03.2022). Telegram, URL: <https://archive.ph/Rs4kl> (дата звернення: 04.02.2026).
- 27 Головне управління ДСНС України у Донецькій області / Олександр Гуров — справжній герой-рятувальник, який без вагань і з великою відвагою став на захист життя людей у найскладніші часи [DSNSDon], (06.04.2025). Facebook, URL: <https://www.facebook.com/DSNSDon/posts/> (дата звернення: 04.02.2026).
- 28 Інтерв'ю з Віктором Лікановим.
- 29 Там само.
- 30 З відповіді ДСНС на офіційне звернення Truth Hounds (7 січня 2026).
- 31 Детальні можливі пояснення географічної концентрації атак на прифронтових територіях запропоновані в Розділі 2.
- 32 Більше про можливі причини використання дронів для атак на рятувальників і про те, що це говорить про намісність, йдеться в Розділі 2.
- 33 Polishchuk, Olha; Vlas, Cristian (2026). *Ukraine war: How six new trends are shaping the conflict*. ACLED, URL: <https://acleddata.com/report/ukraine-war-how-six-new-trends-are-shaping-conflict> (дата звернення: 04.02.2026).
- 34 Truth Hounds (2025). *Кілзона: як російські дрони спустошують правобережжя Дніпра*. С. 31. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kilzона-yak-rosiyski-drony-sputoshuyut-pravoberezhznya-dnipra/> (дата звернення: 04.02.2026).
- 35
- 36 Існують також практики дистанційного мінування автомобільних доріг, що ведуть до населених пунктів, які знають регулярних обстрілів, а також встановлення мін-пасток під час ручного мінування територій і вдавання до інших технік, що ускладнюють зусилля з розмінування. Сумнівно, що ці практики спрямовані виключно проти рятувальників, однак, найімовірніше, впливають на їхню здатність реагувати на надзвичайні ситуації у прифронтових населених пунктах і проводити гуманітарне розмінування на деокупованих територіях.
- 37 Укрінформ (2025). «Білі янголи» та «Фенікс»: в Україні працює 51 евакуаційна група Нацполіції та ДСНС. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4028327-bili-angoli-ta-feniks-v-ukraini-pracue-51-evakuacijna-grupa-nacpolicii-ta-dsns.html> (дата звернення: 04.02.2026).
- 38 Там само.
- 39 Міністерство розвитку громад та територій України (2026). *Мінрозвитку: Оголошено обов'язкову евакуацію дітей разом з батьками чи законними представниками із п'яти населених пунктів Запорізької області*. Урядовий портал, URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minrozvytku-oholosheno-oboviazkovu-evakuatsiiu-ditel-razom-z-batkamy-chy-zakonnyimi-predstavnykami-iz-piati-naselenykh-punktiv-zaporizkoi-oblasti> (дата звернення: 04.02.2026).
- 40 Укрінформ (2025). «Білі янголи» та «Фенікс»: в Україні працює 51 евакуаційна група Нацполіції та ДСНС. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4028327-bili-angoli-ta-feniks-v-ukraini-pracue-51-evakuacijna-grupa-nacpolicii-ta-dsns.html> (дата звернення: 04.02.2026).
- 41 Головне управління ДСНС України у Донецькій області / Черговий воєнний злочин: росіяни знову обстріляли евакуаційну групу «ФЕНІКС» [DSNSDon], (25.08.2024). Facebook, URL: <https://www.facebook.com/DSNSDon/posts/pfbid0mAHLZdqvL9RGQ8unzQGWfhTAcz7jTPFk3VvXXVFLFPwi9mCMF73LbLFNSG9afkQhI> (дата звернення: 04.02.2026); ДСНС України / Евакуаційна група ДСНС потрапила під ворожий обстріл на Донеччині [dsns_telegram], (11.09.2024). Telegram, URL: https://t.me/dsns_telegram/32425 (дата звернення: 04.02.2026); Головне управління ДСНС України у Донецькій області / Донеччина: рятувальники під прицільним ворожим вогнем [DSNSDon], (23.05.2024). Facebook, URL: <https://www.facebook.com/DSNSDon/posts/pfbid0mmBcK76QD7zApwTLCkP8MjX9mRKDhwCX1TShMWyZTsKjheBT6xiDpC4iD3DCHE6tFI> (дата звернення: 04.02.2026).
- 42 Перелік операторів протимінної діяльності, які пройшли сертифікацію. IMSMA, URL: <https://ua.imsma.org/portal/apps/webappviewer/index.html?id=f56cac5195da46118c0534c1554663c6> (дата звернення: 04.02.2026).
- 43 Не всі сертифіковані актори наразі активні в Україні, а серед тих, що діють, не всі займаються безпосереднім знешкодженням мін і вибухонебезпечних залишків, зосереджуючись також на технічному й нетехнічному обстеженні територій та суміжних видах діяльності.

44 Відділ зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації (2025). В Україні сертифікували понад 100 операторів протимінної діяльності. Мінекономіки, URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=ecb07f90-217e-44b0-9e94-ef32b78c18e&title=100-Operatoriv> (дата звернення: 04.02.2026); Інтерв'ю з RE-025.

45 Меньшикова, Єлизавета; Гребінник, Дмитро (2025). *СAPER загинув під час розмінування Харківщини: росіяни вдарили дроном в машину, коли він зупинився її перевірити*. Суспільне.Харків, URL: <https://suspline.media/kharkiv/1040381-saper-zaginu-v-pid-cas-rozminuvanna-harkivsin-rosiani-vdarili-dronom-v-masinu-koli-vin-zupinivsa-i-pereviriti/> (дата звернення: 04.02.2026); ДСНС України / У родині ДСНС знову втрата: на Харківщині загинув сапер-механік Василь Белінський [@dsns_telegram], (11.06.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/rQaNW> (дата звернення: 04.02.2026).

46 Відомо також про удар балістичною ракетою 9M723 по демінерах Данської ради у справах біженців (Danish Refugee Council), що трапився 4 вересня 2025 року поблизу Чернігова й унаслідок якого загинули двоє осіб, а поранення дістали восьмеро. Утім, оскільки фокус цього дослідження на рятувальниках, що беруть безпосередню участь у порятунку цивільних під час надзвичайних ситуацій, ми не розглядаємо цей випадок окремо. Див.: Мілашевська, Олександра; Разумова, Юлія (2025). «Не очікували удару від росіян»: керівник гуманітарної місії прокоментував ракетну атаку на демінерів поблизу Чернігова. Суспільне.Чернірів, URL: <https://suspline.media/chernihiv/111834-ne-ocikuvai-udaru-vid-rosian-kerivnik-gumanitarnoi-misii-prokomentuvav-raketnu-ataku-na-deminiriv-poblizu-cernigova/> (дата звернення: 04.02.2026).

47 ДСНС України / #запоріжжя: у місті Гуляйполе під час підвозу води населенню, внаслідок удару безпілотної, пошкоджено автоцистерну ДСНС [@dsns_telegram], (09.01.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/Jh6Qc> (дата звернення: 04.02.2026).

48 ДСНС України / На Сумщині російські війська цілеспрямовано атакували рятувальників [@dsns_telegram], (22.09.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/9WkM9> (дата звернення: 04.02.2026); Трибуна (2025). Військові РФ атакували дроном на отпаволкині автомобіль ДСНС. URL: <https://trybuna.sumy.ua/news/vijskovi-rf-atakuvaly-dronom-na-otpavolokni-avtomobil-dsns/> (дата звернення: 04.02.2026).

49 Наприклад: RE-010; RE-012; RE-014; RE-015; RE-016; Liubomyra Remazhevska (2023). «Ви на землі, ви вже не вдома». Репортаж "Грат" з Херсона, куди під обстрілами евакуують мешканців затоплених територій. Graty, URL: <https://graty.me/vi-na-zemli-vi-vzhe-vdoma-reportazh-%D2%91rat-iz-herzona-kudi-pid-obstrilami-evakuyuyut-meshkancziv-zatoplenih-teritorij/> (accessed: 02.15.2026); MVS Ukraine / Kherson. Utochnennia [@mvs_ukraine], (06.08.2023). Telegram, URL: <https://archive.ph/GF4g1> (accessed: 02.15.2026).

50 З початку спостереження у 2015 році. *Aid Worker Security Report. Figures at a glance* (2025). Humanitarian Outcomes, URL: https://humanitarianoutcomes.org/sites/default/files/2025-08/HO_AWS-Figures_0825_E.pdf (дата звернення: 04.02.2026); AWSD визначає гуманітарних працівників як співробітників або волонтерів неприбуткових організацій з надання допомоги — як національних, так і міжнародних, — які забезпечують матеріальну та технічну підтримку в контекстах гуманітарного реагування. Див.: Humanitarian Outcomes (2025). *Aid Worker Security Database (AWS) Codebook*. Р. 3. URL: <https://humanitarianoutcomes.org/sites/default/files/2025-09/Aid%20Worker%20Security%20Database%20Public%20Codebook%20May%202025.pdf> (дата звернення: 04.02.2026).

51 Водночас проєкт Insecurity Insight повідомляє про 14 загиблих у 2024. Див.: Insecurity Insight (2025). *Aid Worker Kika (Killed, Injured, Kidnapped or Arrested) Data*. The Humanitarian Data Exchange, URL: <https://data.humdata.org/dataset/sind-aid-worker-kka-dataset> (дата звернення: 04.02.2026).

52 OSCE Office for Democratic Institutions (2025). *Eighth Interim Report on reported violations of international humanitarian law and international human rights law in Ukraine*. PP. 28-29. URL: https://odhr.osce.org/sites/default/files/documents/publications/2025/12/8th%20Interim%20Report_final_web_0.pdf (дата звернення: 04.02.2026).

53 Ferragamo, Mariel (2025). *Across Battlefields, Aid Workers Are Targeted More Than Ever*. Council on Foreign Relations, URL: <https://www.cfr.org/articles/across-battlefields-aid-workers-are-targeted-more-ever> (дата звернення: 04.02.2026); UN News (2025). *Gaza aid worker killings: One humanitarian still missing in mass grave*. URL: <https://news.un.org/en/story/2025/04/1161736> (дата звернення: 04.02.2026).

54 Safeguarding Health in Conflict Coalition; Insecurity Insight (2024). *Epidemic of Violence. Violence Against Health Care in Conflict*. Р. 10. URL: <https://insecurityinsight.org/wp-content/uploads/2025/04/2024-SHCC-Annual-Report.pdf> (дата звернення: 04.02.2026).

55 Там само, Р. 15.

56 Інтерв'ю з RE-023.

57 Головне управління ДСНС України у Херсонській області / Цілеспрямований удар по тих, хто рятує життя! [@DSNSKHERSON], (06.07.2025). Facebook, URL: <https://www.facebook.com/DSNSKHERSON/posts/pfbid02BaogAHBNBSJsdTJ6kU1s9RieMp3egz239DFhc1FcPNLQv1zJ4UfatSw7pAKMMLmi> (дата звернення: 04.02.2026).

58 Угрупування військ у межах Збройних сил Російської Федерації, що зосереджене в окупованих частинах Херсонської та Запорізької областей. За нашими відомостями, перші публічні згадки про нього з'явилися весною 2023 року.

59 ФОБОС | БпЛА / Херсон [@Fobos_herson], (06.07.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/bBZ88> (дата звернення: 04.02.2026).

60 Головне управління ДСНС України у Херсонській області / Цілеспрямований удар по тих, хто рятує життя! [@DSNSKHERSON], (06.07.2025). Facebook, URL: <https://www.facebook.com/DSNSKHERSON/posts/pfbid02BaogAHBNBSJsdTJ6kU1s9RieMp3egz239DFhc1FcPNLQv1zJ4UfatSw7pAKMMLmi> (дата звернення: 04.02.2026).

61 У межах цього дослідження терміни «подвійна атака», «подвійний удар» і «подвійний напад» застосовують, коли йдеться саме про дві атаки (удари, напади). Натомість терміни «повторна атака», «повторні удари» та «повторні напади» мають більш загальне значення та вживаються тоді, коли місця мали дві та більше атаки (удари, напади).

62 Чітко визначені нижня та верхня межі часового проміжку встановлені, спираючись на найбільш типові інтервали між атаками, та зумовлені потребою встановити вимірювані

критерії для верифікації випадків повторних ударів. У реальності проміжок між атаками може бути коротшим або довшим залежно від обставин. Наприклад, якщо атака сталася неподалік від пожежної частини, прибуття рятувальників і початок ліквідації наслідків може розпочатися швидше, ніж за десять хвилин. Водночас, якщо перша атака спричинила значні руйнування, роботи рятувальників на місці інциденту можуть тривати кілька днів. Оскільки ми ідентифікували лише незначну кількість таких випадків і вони зазвичай потребують оцінки додаткових чинників для їхньої кваліфікації як повторних ударів, ці епізоди були вилучені з аналізу в межах цього дослідження.

63 Детальніше про критерії та процедуру верифікації можна прочитати в довіднику з кодування до бази даних «Подвійні удари» («Double-Tap Strikes»), що в Додатку 2 до цього звіту.

64 Важливо зазначити, що в попередньому дослідженні нижня межа часового проміжку для кваліфікації атаки як повторного удару складала п'ять, а не десять хвилин.

65 Truth Hounds (2024). *Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні*. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kaskad-zhorstokosti/> (дата звернення: 04.02.2026).

66 У межах цього дослідження ми не проводили окремого аналізу всіх інцидентів, що мають ознаки повторних атак і відбулися за присутності представників інших екстрених служб чи небайдужих цивільних, які надавали допомогу постраждалим. За даними онлайн-моніторингу Truth Hounds, кількість усіх інцидентів з ознаками подвійних атак у період з 24 лютого 2022-го до 31 жовтня 2025 року може перевищувати 300, тобто бути щонайменше вдвічі більшою, ніж те, що охоплено нашим аналізом у цьому звіті.

67 До переліку 92 інцидентів входять 26 випадків подвійних атак за присутності рятувальників, верифікованих у межах попереднього дослідження «Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні». Вони пройшли повторну верифікацію відповідно до оновленої методології. Ще про 6 інцидентів 2025 року ми дізналися з даних, наданих правоохоронними органами.

68 Заархівовані посилання на відеодокази можна знайти у відповідному стовпці бази даних «Подвійні удари» («Double-Tap Strikes»), що в Додатку 2 до цього звіту.

69 Інтерв'ю з RE-023; інтерв'ю з RE-024; інтерв'ю з RE-021.

70 Weidmann, Nils B. (2016). *A Closer Look at Reporting Bias in Conflict Event Data*. American Journal of Political Science, 60. Р. 206-218. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/ajps.12196> (дата звернення: 04.02.2026).

71 AP I Art. 65(1).

72 З детальним правовим аналізом застосування тактики повторних атак проти рятувальних служб, зокрема на прикладі окремих інцидентів, можна ознайомитися у розділі 5 дослідження Truth Hounds (2024). *Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні*. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kaskad-zhorstokosti/> (дата звернення: 04.02.2026).

73 Аналіз охоплює період з 24 лютого 2024-го до 31 жовтня 2025 року.

74 Детальніше про це йдеться в розділі 4.

75 Російський аналог відеосервісу YouTube.

76 Більше про риторику російських джерел щодо тактики повторних ударів і окремих випадків її застосування в Україні можна прочитати в розділі 4.

77 Рыбарь / Кризисные регионы мира: итоги 3—4 августа [@27303810], (04.08.2024). RuTube, URL: <https://rutube.ru/video/8d2d2f2b86c9c26ed5fdb8a3f0885be76/> (дата звернення: 04.02.2026).

78 Інтерв'ю з RE-017.

79 Дані про атаку були зібрані під час польової місії в Харківській області восени 2025 року. Інтерв'ю з RE-026.

80 Текст відредагований з міркувань мовної коректності та стилістики. Його зміст залишився без змін.

81 Ім'я змінене з міркувань безпеки.

82 Оскільки до аналізу ввійшли лише повні квартали, дані за перший квартал 2022-го та четвертий квартал 2025 року, коли був завершений збір даних моніторингу в межах цього дослідження, не відображені на графіку.

83 Ми вже проводили детальний аналіз цього випадку в попередньому звіті Truth Hounds (2024). *Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні*. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kaskad-zhorstokosti/> (дата звернення: 04.02.2026).

84 Zvezdanews / Две ракеты комплекса «Искандер-М» ударили по месту стоянки железнодорожного эшелона 53-й омбр с боеприпасами в селе Буды Харьковской области [@zvezdanews], (13.07.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/BcqZZ> (дата звернення: 05.02.2026).

85 Оскільки про цей інцидент не було згадок у відкритих джерелах, він не потрапив ані до переліку верифікованих подвійних ударів, ані до розширеного списку інцидентів, які мають ознаки подвійних ударів, а тому не був врахований у підрахунках. Це вкотре демонструє, що реальна кількість подвійних ударів може бути значно вищою за оцінки, сформовані нами на основі моніторингу.

86 Інтерв'ю з RE-023.

87 У межах цього дослідження прифронтовими районами вважаються ті, що, згідно з наказом Міністерства розвитку громад та територій України, на час атаки входили до переліку територій, на яких велися, ведуться або можуть вестися бойові дії. Див.: Міністерство розвитку громад та територій України (2025). *Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією*. Верховна Рада України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25#Text> (дата звернення: 05.02.2026).

- 88 Національна поліція України (2024). *На Херсонщині через російські обстріли постраждали 10 людей, серед них поліцейські, рятувальник та волонтери, поліція фіксує наслідки*. URL: <https://npu.gov.ua/news/na-khersonshchyni-cherez-rosiiski-obstrily-postrazhdaly-10-ludei-sered-nykh-politsejski-riatuvalnyk-ta-volontery-politsiia-fiksuie-naslidky> (дата звернення: 05.02.2026).
- 89 Меньшикова Єлизавета; Гребінник, Дмитро (2025). *Росіяни завдали подвійного удару по лікарні в Харківській області*. Суспільне.Харків, URL: https://suspline.media/kharkiv/970241-rosiani-zavdali-podvijnogo-udaru-po-likarni-v-harkivskij-oblasti/?utm_source=copylink&utm_medium=ps (дата звернення: 05.02.2026).
- 90 Інтерв'ю з RE-026.
- 91 Інтерв'ю з RE-001.
- 92 Інтерв'ю з RE-026; інтерв'ю з RE-018.
- 93 Інтерв'ю з RE-018.
- 94 Інтерв'ю з RE-020.
- 95 Jasani, Gregory N.; Cavaliere, Garrett A.; Tian, LinLin; Liang, Stephen Y.; Lawner, Benjamin J. (2023). *Terrorist Attacks Against Firefighters, 1970–2019*. Health Security. 21(2). PP. 141–145.
- 96 Narang, Neil; Stanton, Jessica A. (2017). *A Strategic Logic of Attacking Aid Workers: Evidence from Violence in Afghanistan*. International Studies Quarterly 61. PP. 38–51. URL: <https://sci-hub.bx/10.1093/isq/sqw053> (дата звернення: 05.02.2026). ("Insurgents thus target aid workers in an effort to force them out of particular regions, undermining government support")
- 97 До об'єктів подвійного призначення можуть належати мости, автомагістралі, цивільні аеропорти та інші об'єкти, які за своїм характером, розміщенням, призначенням або фактичним використанням здатні робити ефективний внесок у воєнні дії. Напади на такі об'єкти можуть вважатися законними лише за наявності передбачених МГП умов і потребують індивідуального юридичного аналізу крізь призму статті 52(2) ДП І.
- 98 AP I Art. 65(1)(2).
- 99 Additional Protocol I.
- 100 Інтерв'ю з RE-028.
- 101 Бедна, Алла; Лях, Вікторія (2025). *«Нас відкинуло ударною хвилею»: рятувальники розповіли про подвійні удари РФ у Ніжині та Бахмачі*. Суспільне.Чернігів, URL: <https://suspline.media/chernihiv/1124725-nas-vidkinulo-udarnou> (дата звернення: 05.02.2026).
- 102 Фронттова птічка / На этой неделе момент прилета Герани по нефтебазе снял украинский пожарный [atfrontbird], (28.09.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/Rx4JL> (дата звернення: 05.02.2026).
- 103 Інтерв'ю з RE-020.
- 104 Про ймовірні причини відмінностей у показниках Truth Hounds і ДСНС йдеться в розділі, присвяченому методології дослідження.
- 105 З міркувань безпеки доступ до бази даних, що містить встановлені геолокації пошкоджених або зруйнованих рятувальних будівель, може бути наданий лише за окремим запитом.
- 106 Детальніше про ці критерії можна прочитати в довіднику з кодування бази даних «Атаки на рятувальні будівлі» («Attacks on Rescue Buildings»), що у відповідному Додатку 2 до цього звіту.
- 107 Суб'єкт господарювання, визнаний таким за Законом України «Про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність в Україні».
- 108 Дані станом на 31 жовтня 2025 року.
- 109 У межах цього дослідження прифронтовими районами вважаються ті, що, згідно з наказом Міністерства розвитку громад та територій України, на час атаки входили до переліку територій, на яких велися, ведуться або можуть вестися бойові дії: Міністерство розвитку громад та територій України (2025). *Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією*. Верховна Рада України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25#Text> (дата звернення: 05.02.2026).
- 110 Deep State, URL: <https://deepstatemap.live/> (дата звернення: 14.02.2026).
- 111 Чисельність населення в місті Нікополь. Мінфін, URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/town/nikopol/> (дата звернення: 14.02.2026); Чисельність населення в місті Костянтинівка. Мінфін, URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/town/konstantinovka/> (дата звернення: 14.02.2026).
- 112 Степногірська громада — Запорізька область. Gromada.info, URL: <https://gromada.info/gromada/stepnogirsk/> (дата звернення: 14.02.2026).
- 113 У серпні 2025 року було опубліковано інформацію, що підрозділ ДСНС примусово вивели з Костянтинівки через значні пошкодження будівлі пожежно-рятувальної частини: Костянтинівка МІЙ ДІМ / Із Костянтинівки вивели підрозділ ДСНС [atKonstantinovkaDnUA], (27.08.2025). YouTube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KW5-ryR0rew> (дата звернення: 14.02.2026).
- 114 Держава служба України з надзвичайних ситуацій. Мапа. URL: <https://dsns.gov.ua/map-departments> (дата звернення: 14.02.2026).
- 115 Інтерв'ю з Віктором Лікановим.
- 116 Загалом ми виявили шість інцидентів, коли на території пожежно-рятувальних частин, імовірно, була застосована тактика повторних атак. З ними можна ознайомитися в базі даних «Атаки на рятувальні будівлі» («Attacks on Rescue Buildings»), що у відповідному додатку до цього звіту, застосувавши фільтр до стовпця «Double-Tap».
- 117 СІЧЕМО | про ЗАПОРІЖЖЯ / «Пам'ятаю тільки вибух, а потім відкриваю очі — і все потемніло від гару», — згадує момент ворожого обстрілу пожежної частини рятувальник ДСНС Василь Ємельяненко [atсichemo_zp], (03.06.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/B4ms9> (дата звернення: 14.02.2026); МТМ ЗАПОРІЖЖЯ / На часі — Атака росіян по рятувальниках у Степногірську [atvmtmonline], (03.06.2025). Youtube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FGjOE9W4EQg> (дата звернення: 14.02.2026).
- 118 СІЧЕМО | про ЗАПОРІЖЖЯ / Це був удар FPV-дроном. Рятувальників евакуювали на броньованій машині, — в ДСНС розповіли про сьогоднішню повторну атаку росіян по пожежному автомобілю у прифронтовій громаді Василівського району [atсichemo_zp], (03.06.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/pXKup> (дата звернення: 15.02.2026).
- 119 МТМ ЗАПОРІЖЖЯ / На часі — Атака росіян по рятувальниках у Степногірську [atvmtmonline], (03.06.2025). Youtube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FGjOE9W4EQg> (дата звернення: 14.02.2026).
- 120 ДСНС України / російські окупанти знову атакують рятувальників: постраждали 4 фахівців [atdsns_telegram], (02.06.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/pXKup> (дата звернення: 15.02.2026).
- 121 Свистуха, Дар'я (2022). *Нічний обстріл Миколаєва. Що відомо про загиблих*. Суспільне.Миколаїв, URL: <https://suspline.media/mykolaiv/294248-nichniy-obstril-mikolaeva-so-vidomo-pro-zagiblih/> (дата звернення: 15.02.2026).
- 122 Цьомик, Ганна; Галка Нікіта (2025). *«ФАБ-1500 поставив жирну крапку». У Куп'янську розбирають завали знищеної РФ пожежної частини*. Суспільне, Харків, URL: <https://suspline.media/kharkiv/1013243-fab-1500-postaviv-zirnu-krapku-u-kupansku-rozbiraut-zavali-znisenoj-rf-pozeznoi-chastini/> (дата звернення: 15.02.2026).
- 123 Загалом цифрові докази наслідків пошкоджень містили орієнтовно 53% інцидентів. Більшість із них були надані офіційними джерелами (ДСНС, МВС, місцевими адміністраціями тощо).
- 124 AP I Art. 52(2).
- 125 Територіальний центр комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) — орган військового управління України, що веде військовий облік та здійснює мобілізацію військовозобов'язаних.
- 126 Джерело Truth Hounds.
- 127 ДСНС України / Пункти незламності ДСНС стають острівцем тепла та світла для дорослих та маленьких українців [atdsns_telegram], (22.10.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/BWCKI> (дата звернення: 15.02.2026).
- 128 Пункт незламності, URL: <https://nezlammist.gov.ua/> (дата звернення: 15.02.2026).
- 129 Інтерв'ю з RE-020; Наприклад: GoogleMaps (2026). *Укриття для населення м. Києва*. URL: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1nv3QreO1QS5_AmRRNLHXu7u9sKJ6JR&l=50.40136449034026%2C30.51365240979856&z=18 (дата звернення: 19.02.2026).
- 130 Горпінченко, Настя (2022). *Місто у вогні: як працюють рятувальники у Бахмуті*. Слідство.інфо, URL: <https://www.slidstvo.info/warnews/misto-u-vogni-yak-pracuyut-ryatuvalnyky-u-bahmuti/> (дата звернення: 15.02.2026).
- 131 Кабінет Міністрів України (2013). *Критерії утворення державних пожежно-рятувальних підрозділів (частин) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту в адміністративно-територіальних одиницях*. Верховна Рада України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2026).
- 132 Губарева, Вікторія (2022). *Добровільний пожежний рух: як це працює і в чому користь для громад?* Рубрика, URL: <https://rubryka.com/article/voluntary-fire-brigade/> (дата звернення: 15.02.2026).
- 133 Згідно з відповіддю ДСНС на офіційний запит Truth Hounds.
- 134 Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова (Центр Разумкова) — це авторитетний український недержавний аналітичний центр, що проводить дослідження у сферах політики, економіки, безпеки й оборони та суспільних відносин.
- 135 Разумков Центр (2025). *Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, оцінка проблем, що існують в українському суспільстві (листопад 2025 р.)*. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-otsinka-problem-shcho-isnuut-v-ukrainskomu-susplstvi-lystopad-2025> (дата звернення: 15.02.2026).
- 136 Hultman, Lisa. *The Power to Hurt in Civil War: The Strategic Aim of RENAMO Violence*. Journal of Southern African Studies, vol. 35, no. 4, 2009, pp. 821–34. JSTOR, URL: <https://www.jstor.org/stable/40600031> (дата звернення: 15.02.2026).
- 137 Інтерв'ю з RE-020.
- 138 Водночас навіть якщо рятувальні підрозділи залишають певний населений пункт, ДСНС, допоки це можливо, продовжує надавати обмежені послуги, зокрема евакуацію цивільного населення. Такі операції надзвичайно ризиковані для життя та здоров'я рятувальників.
- 139 Костянтинівка МІЙ ДІМ / Із Костянтинівки вивели підрозділ ДСНС [atKonstantinovkaDnUA], (27.08.2025). YouTube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KW5-ryR0rew> (дата звернення: 15.02.2026).
- 140 Diego Herrera / [ES] 1-3 Paramedicos trasladan a dos civiles heridos en Kostiantynivka, Ucrania, Agosto 2025 [atdiegoherreraphotojournalist], (03.09.2025). Instagram, URL: <https://www.instagram.com/p/DOjG5ZvCuUp/> (дата звернення: 15.02.2026).
- 141 Костянтинівська міська військова адміністрація (2025). *Костянтинівська міська територіальна громада, ситуація станом на 26.08.2025*. URL: <https://konstrada.gov.ua/novini/10802-kostyantynivska-miska-teritorialna-gromada-situatsiya-stanom-na-26-08-2025> (дата звернення: 15.02.2026).

- 142 Головне управління ДСНС України у Донецькій області / Костянтинівка: ворог вкотре одорив по пожежно-рятувальній частині [@DSNSDon], (26.08.2025). Facebook, URL: <https://www.facebook.com/DSNSDon/posts/> (дата звернення: 15.02.2026).
- 143 Рівень верифікованості даних може відрізнятися, тому до наведених показників слід ставитися з обережністю.
- 144 White Helmets (2025). *Double-tap attacks against White Helmets volunteers*. P. 1. URL: <https://whitehelmets.org/sites/whitehelmets.org/files/2025-08/> (дата звернення: 15.02.2026).
- 145 Сунітська ісламістська політична організація з парамілітарним крилом, що брала активну участь у громадянській війні в Сирії та відіграла важливу роль у поваленні режиму Башара аль-Асада в грудні 2024 року.
- 146 Syria Civil Defense (White Helmets) (2025). *Double-tap attacks against White Helmets volunteers*. P. 18. ReliefWeb, URL: <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/double-tap-attacks-against-white-helmets-volunteers-enar> (дата звернення: 15.02.2026).
- 147 Christou, William (2024). *Anger in Lebanon at large number of rescue workers killed by Israel*. The Guardian, URL: <https://www.theguardian.com/world/2024/nov/15/israeli-strikes-kill-civil-defence-rescue-workers-lebanon> (дата звернення: 15.02.2026); Al Jazeera (2024). *Two Gaza Civil Defence workers killed as Israel launches multiple strikes*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2024/12/24/two-gaza-civil-defence-workers-killed-as-israel-launches-multiple-strikes> (дата звернення: 15.02.2026).
- 148 AP I Art. 61.
- 149 Кабінет Міністрів України (2015). *Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій*. Верховна Рада України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.02.2026); Кабінет Міністрів України (2023). *Порядок утворення та функціонування пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони*. Верховна Рада України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.02.2026); Кабінет Міністрів України (2023). *Порядок утворення та функціонування пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення добровільної пожежної охорони*. Верховна Рада України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.02.2026).
- 150 AP I Art. 61.
- 151 AP I Art. 62.
- 152 Commentary Drafts O.R. XIII, P. 367, CDDH/406/Rev.1, para. 46; ICRC Commentary (1987), AP I Art. 62. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-62/commentary/1987> (дата звернення: 05.02.2026).
- 153 AP I Art. 48.
- 154 *Ibid.*; Henckaerts, J.-M., and Doswald-Beck, L. (2005). *Customary International Humanitarian Law*, Vol. I, Rules 1 and 7, Cambridge University Press.
- 155 AP I Art. 51(5)(b).
- 156 Там само.
- 157 AP I Art. 65 (1).
- 158 ICRC Commentary (1987), AP I Art. 65. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-65/commentary/1987> (дата звернення: 05.02.2026).
- 159 Там само.
- 160 AP I Art. 65 (1).
- 161 AP I Art. 65 (3).
- 162 AP I Art. 65 (2).
- 163 Інтерв'ю з RE-023; інтерв'ю з RE-024.
- 164 Там само.
- 165 AP I Art. 65 (2).
- 166 Там само.
- 167 AP I Art. 65(1)(2).
- 168 Римський статут, ст. 8(2)(b)(i) (криміналізує умисне спрямування нападів проти цивільного населення).
- 169 AP I Art. 52(1).
- 170 Там само.
- 171 AP I Art. 52(2).
- 172 Там само.
- 173 Там само.
- 174 ICRC Commentary (1987), AP I Art. 52. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-52/commentary/1987> (дата звернення: 05.02.2026).
- 175 Там само.
- 176 Там само.
- 177 Там само.
- 178 Кабінет Міністрів України (2023). *Порядок утворення та функціонування пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони*. П. 9. Верховна Рада України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.02.2026).
- 179 Там само. П. 11.
- 180 Там само.
- 181 Там само. ПП. 6-8.
- 182 Розділ дослідження 5; Див.: Інтерв'ю з RE-020; Наприклад: GoogleMaps (2026). *Укриття для населення м. Києва*. URL: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=Inv3QreO1QSS_AmRRNLHXu7u99sKJ6JRR&ll=50.40136449034026%2C30.51365240979856&z=18 (дата звернення: 19.02.2026).
- 183 Розділ дослідження 5; Див.: Пункт незламності, URL: <https://nezlamnist.gov.ua/> (дата звернення: 15.02.2026).
- 184 Кодекс цивільного захисту України, Ст. 10. Територіальні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту, їх ланки та субланки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#n165> (дата звернення: 18.02.2026).
- 185 Кабінет Міністрів України (2013). *Критерії утворення державних пожежно-рятувальних підрозділів (частин) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту в адміністративно-територіальних одиницях*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-2013-%D0%BF#n10> (дата звернення: 18.02.2026).
- 186 Підрозділ дослідження 2.3.
- 187 Підрозділ дослідження 2.3; Див.: Горпінченко, Настя (2022). *Місто у вогні: як працюють рятувальники у Бахмуті*. Слідство.інфо, URL: <https://www.slidstvo.info/warnews/misto-u-vogni-yak-pracuyut-ryatuvальnyky-u-bahmuti/> (дата звернення: 15.02.2026).
- 188 Підрозділ дослідження 2.3; Див.: Пункт незламності, URL: <https://nezlamnist.gov.ua/> (дата звернення: 15.02.2026); Інтерв'ю з RE-020; Горпінченко, Настя (2022). *Місто у вогні: як працюють рятувальники у Бахмуті*. Слідство.інфо, URL: <https://www.slidstvo.info/warnews/misto-u-vogni-yak-pracuyut-ryatuvальnyky-u-bahmuti/> (дата звернення: 15.02.2026).
- 189 AP I Art. 57(2)(a)(i).
- 190 AP I Art. 52(1).
- 191 RS Art. 8(2)(b)(iii).
- 192 ICRC. *Rule 2. Violence aimed at spreading terror among the civilian population*. Customary International Humanitarian Law Database, URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule2> (дата звернення: 15.02.2026).
- 193 AP Art. 51(2).
- 194 ICTY (2003). *Prosecutor v. Stanislav Galić, Case No. IT-98-29-T, Trial Judgement, 5 December 2003*. Para. 133; AP I Art. 52(1).
- 195 ICRC Commentary (1987), AP I Art. 51. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-51/commentary/1987> (дата звернення: 05.02.2026).
- 196 Там само.
- 197 Там само.
- 198 Там само.
- 199 ICTY (2003). *Prosecutor v. Stanislav Galić, Case No. IT-98-29-T, Trial Judgement, 5 December 2003*. Para. 137.
- 200 ICTY (2007). *Prosecutor v. Dragomir Milosevic, Case No. IT-98-29/1-T, Trial Judgement*. Para. 885.
- 201 Logan, Gavin; Coble, Kevin S. (2025). *Ukraine Symposium – Terrorizing Civilians and the Law of Armed Conflict*. Lieber Institute, URL: <https://lieber.westpoint.edu/terrorizing-civilians-law-armed-conflict/> (дата звернення: 16.02.2026).
- 202 Там само.
- 203 ICTY (2007). *Prosecutor v. Dragomir Milosevic, Case No. IT-98-29/1-T, Trial Judgement*. Para. 879.
- 204 ICTY (2016). *Prosecutor v. Radovan Karadžić. Case No. IT-95-5/18-T. Judgment*. Para. 460.
- 205 Там само.
- 206 AP I Art. 51(2).
- 207 Кабінет Міністрів України (2023). *Порядок утворення та функціонування пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони*. П. 11. Верховна Рада України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.02.2026).
- 208 Міністерство внутрішніх справ України (2018). *Статут дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-18#Text> (дата звернення: 24.02.2026).
- 209 ICTY (2016). *Prosecutor v. Radovan Karadžić. Case No. IT-95-5/18-T. Judgment*. PP. 1862-1868. URL: https://www.icty.org/x/cases/karadzic/tjug/en/160324_judgement.pdf (дата звернення: 24.02.2026).
- 210 Truth Hounds (2025). *Кілзона: як російські дрони спустошують правобережжя Дніпра*. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kilzona-yak-rosijski-drony-sputoshuyut-pravoberezhzhya-dnipra/> (дата звернення: 24.02.2026); Logan, Gavin; Coble, Kevin S. (2025). *Ukraine Symposium – Terrorizing Civilians and the Law of Armed Conflict*. Lieber Institute, URL: <https://lieber.westpoint.edu/terrorizing-civilians-law-armed-conflict/> (дата звернення: 24.02.2026).
- 211 Truth Hounds (2025). *Останнє заселення: російські атаки на готелі в Україні та як*

вони впливають на роботу media. URL: <https://truth-hounds.org/cases/ostannye-zaseleennyi-ostannye-zaseleennyi> (дата звернення: 24.02.2026).

212 Детальніше про «ОМДК», його історію, власника та афіліацію можна прочитати в дослідженні Truth Hounds (2025). Кілозна: як російські дрони спустошують правобережжя Дніпра. С. 43-45. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kilozna-yak-rosijski-drony-spushoshuyut-pravoberezhzhya-dnipra/> (дата звернення: 18.02.2026).

213 От Мариуполя до Карпат / Важно!!! ДСНС. Государственная служба украины по чрезвычайным ситуациям [@osvedomitell_alex], (05.07.2025). Telegram,

URL: <https://archive.ph/wu8y6> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської; Truth Hounds (2025). Кілозна: як російські дрони спустошують правобережжя Дніпра. С. 43-45. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kilozna-yak-rosijski-drony-spushoshuyut-pravoberezhzhya-dnipra/> (дата звернення: 18.02.2026).

214 Аналіз був здійснений за допомогою ручного пошуку за ключовими термінами («ДСНС», «ГСЧС», «спасатель», «пожарный», «пожарник» тощо) у базі Truth Hounds з понад 100 Telegram-каналів. Для ідентифікації додаткових джерел на фінальному етапі аналізу також був залучений Telegram-бот «TeleZir».

215 Вибірка включає лише оригінальні повідомлення. Репости не враховувалися в аналізі. Повідомлення, що повністю дублюють зміст публікацій з інших каналів, але розміщені як оригінальні дописи від імені автора, включені до вибірки.

216 До переліку ввійшли ті канали, що містили змістовні згадки про українських рятувальників, інфраструктуру та техніку рятувальників, а також про ДСНС як державну інституцію. Технічні згадки (наприклад, про ДСНС як про джерело фото чи відео руйнувань) не були включені до аналізу. Більшість проаналізованих нами каналів не містили змістовних згадок, які відповідали б критеріям вибірки. Це вказує на те, що фокус на українських рятувальниках або ДСНС характерний визначеному сегменту проросійських Telegram-каналів — переважно тим, що пов'язані або асоціюють себе з певними підрозділами російської армії. Про конкретні канали, їхню риторичу та її значення в контексті атак на рятувальників ідеться детальніше далі в цьому розділі.

217 1 вересня 2025 року Олексія Кострубицького було призначено заступником міністра Росії з питань цивільної оборони, надзвичайних ситуацій і ліквідації наслідків стихійних лих. Див.: Указ Президента Российской Федерации от 01.09.2025 № 619 «О заместителе Министра Российской Федерации по делам гражданской обороны, чрезвычайным ситуациям и ликвидации последствий стихийных бедствий». URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202509010007> (дата звернення: 18.02.2026).

218 1.infantry | Донецкая пехота / Обращение Министра МЧС ДНР генерал-лейтенанта службы гражданской защиты Кострубицкого А.А. к сотрудникам ГСЧС Украины [@infantry_1], (02.03.2022). Telegram, URL: https://web.archive.org/web/2025111120641/https://t.me/infantry_1/13293 (дата звернення: 18.02.2026).

219 338 / Минобороны России уточнило, что актуализирует статистику потерь ВСУ, НГУ и бандформирований, которым Киев дал название «войсковая часть» с номером на основе документации противоборствующей стороны — отчеты, радиоперехваты [@go338], (17.04.2022). Telegram URL: <https://archive.ph/qHf2c> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

220 338 / В последние две — три недели наблюдается существенный прирост потерь у спасателей (ГСЧС) [@go338], (25.12.2022). Telegram URL: <https://archive.ph/Kuqzq> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

221 Теза про те, що рятувальники ДСНС мають статус комбатантів, неправдива. ДСНС — не військова структура, а державна служба цивільного захисту. Її діяльність спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через міністра внутрішніх справ. Водночас рятувальники ДСНС можуть брати участь у ліквідації наслідків атак на військові об'єкти та за потреби координувати свою діяльність із військовими. Проте, за Додатковим протоколом I до Женевських конвенцій, це не позбавляє їх захисту й не робить їх легітимною ціллю.

222 Наприклад, «От Мариуполя до Карпат» / Мы предупреждаем спец. службы, которые будут задействованы в ликвидации последствий [@osvedomitell_alex], (29.10.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/egDys> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

223 Вступ.

224 Наприклад, Минобороны России / Сводка Министерства обороны Российской Федерации о ходе проведения специальной военной операции (по состоянию на 8 августа 2023 г.) [@mod_russia], (08.08.2023). Telegram, URL: <https://archive.ph/dcc4F> (дата звернення: 18.02.2026).

225 У межах дослідження були проаналізовані Telegram-канали та (або) офіційні сайти Президента Росії, Державної думи, Міністерства оборони та Міністерства з надзвичайних ситуацій.

226 Станом на 31 жовтня 2025 року аудиторія каналу складала 1,2 мільйона підписників.

227 Два майора / Справочная информация о том, какие ведомства противника относятся к сектору сил безопасности и обороны [@dva_majors], (27.05.2023). Telegram, URL: <https://archive.ph/Tumb1> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

228 338 / Пока Польша и страны Балтии только подписали с Киевом соглашение о синхронизации работы правоохранительных ведомств, подготовка пограничников и спасателей на территориях указанных стран велась полным ходом еще с марта [@go338], (07.05.2022). Telegram, URL: <https://archive.ph/uHEOf> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

229 ДСНС України / У Нікополі внаслідок влучання дрону отримали травми три рятувальника та двоє цивільних людей [@dsns_telegram], (16.07.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/53tIG> (дата звернення: 18.02.2026).

230 Там само.

231 Кувалда / Vorschlaghammer / Massette / Sledgehamm / Никопольская резня - снова

под свинорез попали хохляцкие рятувальники [DPRInfantry], (17.07.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/vdPMX> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

232 Вагнер в Telegram / Хорошо прилетело в Покровск (08.08.2023). Telegram, URL: <https://postimg.cc/gallery/zBdMTqC> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

233 Андрій Омельченко. Книга пам'яті органів системи МВС, URL: <https://memory-book.mvs.gov.ua/omelchenko-andrii-ivanovic> (дата звернення: 18.02.2026).

234 Станом на 4 листопада 2025 року доказів про присутність військових цілей на місці атаки немає. Казачья Лопань Z / Теперь самое интересное. Многие уже видели видео <https://t.me/kozacha23/27229> из Харькова с горящим гипермаркетом «Епицентр», где также были взрывы, похожие на детонацию боеприпасов [@kozacha23], (26.05.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/8PcKd> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

235 Інтерв'ю з RE-001; інтерв'ю з RE-004; інтерв'ю з RE-014; інтерв'ю з RE-017.

236 338 / Ликвидированные 26 апреля в Бахмуте канадские граждане Кайл Портер (27 лет) и Коул Зеленко (21 год) как и другие канадцы заходили на Украину по гуманитарной линии [@go338], (02.05.2023). Telegram, URL: <https://archive.ph/Qkf8Z> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

237 Fireforce Ventures Founder, HERO. Fireforce Ventures, URL: <https://www.fireforceventures.com/in-memoriain.html> (дата звернення: 18.02.2026); CIRO / It is with great sadness that we must announce the death of one of our CIRO (Canadian International Rescue Organization) members [cicrorescue], (05.05.2023). Instagram, URL: <https://www.instagram.com/p/Cr4EN4bLqts/> (дата звернення: 18.02.2026).

238 Espresso.TV / Краще я загину у війні з Росією, ніж українець, - канадський козак Рембо [EspressoTV], (27.07.2022). YouTube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5fvvLQmwRio>, timeline: 1:40 (дата звернення: 18.02.2026).

239 338 / Месяцем ранее упоминалось о тесно связанном с американскими силовыми ведомствами и командованием отдельных видов войск США фонде Romulus T. Weatherman Foundation [@go338], (22.06.2023). Telegram, URL: <https://archive.ph/dEuj2> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

240 UKRAINE mission. R. T. Weatherman Foundation, URL: <https://www.weathermanfoundation.org/ukraine-mission> (дата звернення: 18.02.2026).

241 R. T. Weatherman Foundation / Every day, RTW Foundation works where it hurts most [rtw_foundation], (05.09.2025). Instagram, URL: <https://www.instagram.com/p/DOOMdjncAJu/> (дата звернення: 18.02.2026).

242 Vavra, Shannon (2023). Americans Who Fought Putin Reveal Most 'Horrrifying' Surprises of War. The Daily Beast, URL: <https://www.thedailybeast.com/former-us-troops-reveal-most-horrifying-surprises-of-russias-war-in-ukraine/> (дата звернення: 18.02.2026).

243 Hil, Tori (2023). Emergency Blast: Rescuing those Impacted by the Kakhovka Dam Disaster. R. T. Weatherman Foundation, URL: <https://www.weathermanfoundation.org/blogs/emergency-blast-rescuing-those-impacted-by-the-kakhovka-dam-disaster> (дата звернення: 18.02.2026).

244 Там само.

245 Database. EUVSDISINFO, URL: <https://euvsdinfo.eu/disinformation-cases/> (дата звернення: 18.02.2026); повідомлення було ідентифіковано за ключовими фразами «mercenaries» і «foreign mercenaries» («найманці» та «іноземні найманці» у перекладі з англійської).

246 Наприклад, Disinfo: Four new foreign mercenaries eliminated in the Special Military Operation (2025). EUVSDISINFO, URL: <https://euvsdinfo.eu/report/four-new-foreign-mercenaries-eliminated-in-the-special-military-operation/> (дата звернення: 18.02.2026).

247 Apply for the LEGION. ILDU, URL: <https://ildu.mil.gov.ua/> (дата звернення: 18.02.2026); Join the Brave. International Legionnaires, URL: <https://www.ildu.com.ua/> (дата звернення: 18.02.2026).

248 У межах цього дослідження дегуманізаційна риторика — це висловлювання, що мають на меті позбавити певну особу або групу осіб «людських рис», а отже, зробити емпатію до них необов'язковою, а різні форми насильства — морально простими й виправданими; Volpato, Chiara; Andrighetto, Luca (2015). Dehumanization. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2nd ed., Vol. 6. Elsevier. PP. 417–423. URL: <https://www.sciencedirect-com.ezproxy.its.uu.se/science/article/pii/B978008097086824035X> (дата звернення: 18.02.2026).

249 От Мариуполя до Карпат / Важно. ДСНС [@osvedomitell_alex], (05.07.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/wu8y6> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

250 От Мариуполя до Карпат / Сообщают о сильном пожаре в районе работы артиллерии. Ждем петухов из ДСНС [@osvedomitell_alex], (10.07.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/OmQMh> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

251 От Мариуполя до Карпат / Херсон. Красная зона [@osvedomitell_alex], (14.08.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/XOWu> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

252 От Мариуполя до Карпат / Херсон. Красная зона [@osvedomitell_alex], (09.10.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/ghJxW> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

253 КОТ ДОБРОХОД | БПЛА / Несколько сотен ударов было нанесено по аэродрому в Дубно [KOT_DOBROHOD], (09.06.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/F7tuc> (дата звернення: 18.02.2026), перекладено з російської.

254 От Мариуполя до Карпат / Важно ДСНС [@osvedomitell_alex], (28.09.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/x7G4g> (дата звернення: 18.02.2026); От Мариуполя до Карпат / Важно ДСНС [@osvedomitell_alex], (23.10.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/Ff4So> (дата звернення: 18.02.2026).

- 255 ХЕРСОН: Non Fake / После 08:30 вражеские дроны атаковали Корабельный район Херсона [@kherson_non_fake], (29.07.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/pAoeT> (дата звернення: 18.02.2026); ХЕРСОН: Non Fake / Вчора окупанти опублікували кадры с очередной атакой на сотрудников ДСНС в Херсоне [@kherson_non_fake], (12.08.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/B4yT7> (дата звернення: 18.02.2026); Відділ комунікації поліції Херсонської області (2025). Трое загиблих та вісім поранених: поліція фіксує наслідки ударів російських військ по Херсонщині. Головне управління Національної поліції в Херсонській області, URL: <https://hr.npu.gov.ua/news/troie-zahyblykh-ta-visim-poranyenykh-politsiia-fiksuie-naslidky-udariv-rosiiskyykh-viisk-po-khersonshchyni> (дата звернення: 18.02.2026).
- 256 ХЕРСОН: Non Fake / После 08:30 вражеские дроны атаковали Корабельный район Херсона [@kherson_non_fake], (29.07.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/pAoeT> (дата звернення: 18.02.2026); ДСНС Херсон / Цілеспрямований удар по тих, хто рятує життя! [@dsns_kherson], (06.07.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/VfUvu> (дата звернення: 18.02.2026).
- 257 Дані онлайн-моніторингу ТН.
- 258 СВОЇ.КР / Люди, які рятують життя. Інтерв'ю з криворізьким ДСНС-ником [@svoikr], (03.04.2025). YouTube, URL: https://www.youtube.com/watch?v=LEsEbH_iv34 (дата звернення: 17.02.2026).
- 259 Відповідь ДСНС на запит Truth Hounds, 7 січня 2026 рік; інтерв'ю з Віктором Лікановим.
- 260 В основу цього розділу лягли 13 інтерв'ю з рятувальниками ДСНС, МПО та ДПО.
- 261 Edward Matthews / As Kyiv endures the harsh winter during blackouts, tents glow amongst the darkness of the night [edward.snaps], (22.01.2026). Instagram, URL: <https://www.instagram.com/p/DTztphrjTtp/> (дата звернення: 17.02.2026).
- 262 Суспільне Харків / Як війна змінила поняття «надзвичайна ситуація» — інтерв'ю з рятувальником [@SusplineKharkiv], (03.09.2022). YouTube, URL: https://www.youtube.com/watch?v=h97_Fy6Dh8o (дата звернення: 17.02.2026).
- 263 Інтерв'ю з RE-026.
- 264 Інтерв'ю з RE-002; інтерв'ю з RE-005.
- 265 Media Center Ukraine / Пожежна безпека громадян під час відключення електроенергії [ukrainemediacenter], (20.05.2024). YouTube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JoMF1xxUnc4> (дата звернення: 17.02.2026).
- 266 Михайлов, Дмитро (2024). Суха погода та обстріли: в Україні триває ліквідація 20 лісових пожеж. Суспільне Новини, URL: <https://suspline.media/838605-suha-pogoda-ta-obstrili-v-ukraini-trivae-likvidacia-20-lisovih-pozez/> (дата звернення: 17.02.2026).
- 267 Інтерв'ю з RE-004.
- 268 Відповідь ДСНС на запит Truth Hounds, 7 січня 2026 рік; Інтерв'ю з RE-003; інтерв'ю з RE-023; інтерв'ю з RE-024; інтерв'ю з RE-026.
- 269 СВОЇ.КР / Люди, які рятують життя. Інтерв'ю з криворізьким ДСНС-ником [@svoikr], (03.04.2025). YouTube, URL: https://www.youtube.com/watch?v=LEsEbH_iv34 (дата звернення: 17.02.2026).
- 270 ГУ ДСНС у Донецькій області / “Я завжди прагну робити все якісно, вкладаючи душу в кожну справу. Я вірю, що зусилля та наполегливість завжди ведуть до результату, а кожна маленька перемога – це крок до великої мети”, – Артур Тараненко, командир відділення 51 державної пожежно-рятувальної частини 9 державного пожежно-рятувального загону (м. Родинське) [@dsns_donetsk], (13.01.2025). Instagram, URL: https://www.instagram.com/p/DExPFmNqY5/?hl=en&img_index=1 (дата звернення: 17.02.2026).
- 271 Відповідь ДСНС на запит Truth Hounds, 7 січня 2026 рік.
- 272 Вакулenco, Євген (2025). “Слухати небо” та рятувати життя: історії п'яти вогнеборців про роботу у прифронтовій Костянтинівці. Вільне Радіо, URL: <https://freeradio.com.ua/slukhaty-nebo-ta-riatuvaty-zhyttia-istorii-piati-vohnobortsiv-pro-robotu-u-pryfrontovii-kostiantynivtsi/> (дата звернення: 17.02.2026).
- 273 Перший міський. Одеса / Герої без зброї: робота рятувальників під час повномасштабної війни в Україні [@pershyy], (19.03.2024). YouTube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6Q3b30IK76Q> (дата звернення: 17.02.2026); Суспільне Дніпро / «Дуже важко, коли розумієш, що є люди під завалами». Інтерв'ю з рятувальником Олексієм Зуєм [@SusplineDnipro], (17.08.2024). YouTube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dnEE7735wss> (дата звернення: 17.02.2026).
- 274 Координація рятувальників з військовими зумовлена винятковим доступом останніх до розвідувальних даних, критично важливих для захисту від збройних загроз під час виконання професійних обов'язків.
- 275 Детектори дронів належать до засобів радіоелектронної розвідки (РЕР), що забезпечують раннє виявлення повітряних загроз через фіксацію наявності радіосигналу та його частотних характеристик. Вони набули поширення в умовах зростання застосування БПЛА, а завдяки своїй відносно низькій ціні та ефективності використовуються також цивільним населенням. Наприклад, волонтери та співробітники ТЧКУ у Харкові послугуються такими детекторами у своїй роботі (інтерв'ю з RE-018).
- 276 Інтерв'ю з Віктором Лікановим; інтерв'ю з RE-014.
- 277 Інтерв'ю з RE-001; інтерв'ю з RE-002.
- 278 Радіоелектронна боротьба (РЕБ) — це комплекс технічних засобів і тактичних заходів, спрямованих на порушення чи заглушення електромагнітних каналів для позбавлення противника ефективного зв'язку, навігації чи керування БПЛА або щоб захистити власні системи. Ключовими складниками РЕБ є радіоелектронне придушення, радіоелектронна розвідка та захист від РЕБ противника. Див.: Truth Hounds (2025). Кілзона: Як російські дрони спустошують правобережжя Дніпра. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kilzona-yak-rosiyski-drony-sputoshuyut-pravoberezhzhya-dnipra/> (дата звернення: 17.02.2026).
- 17.02.2026).
- 279 Схід SOS (2025). Донати в дії: у серпні БФ «Схід SOS» спрямував 250 000 грн на системи РЕБ для ДСНС Херсонської області. URL: <https://east-sos.org/publications/donaty-v-diyi-u-serpni-bf-shid-sos-spryamuvav-250-000-grn-na-systemy-reb-dlya-dsns-hersonskoyi-oblasti/> (дата звернення: 17.02.2026); ТБІЙ КРОК (2025). Купольний РЕБ Фантом для Головного управління ДСНС України у Харківській області. URL: <https://tviykrok.com.ua/projects/zvyazok/reb-dsns/> (дата звернення: 17.02.2026); Інше ТВ (2026). Підрозділи ДСНС Миколаївщини отримали сучасні засоби РЕР і РЕБ. URL: https://inshe.tv/suspilstvo/2026-01-14/973187/#google_vignette (дата звернення: 17.02.2026); Слуга народу (2025). Захист для рятувальників: надзвичайником Криворіжжя передали засіб РЕБ. URL: <https://sluga-narodu.com/kryvyvy-rih/news/zakhyst-dlia-riatuvalnykiv-nadzvychnyukam-kryvorizhzhia-peredaly-zasib-reb/> (дата звернення: 17.02.2026); Golred (2025). Межівська громада передала рятувальникам 59-ї ДПРЧ потужний РЕБ-комплекс для протидії ворожим дронам. Межівський меридіан, URL: <https://m-merydian.com.ua/zhyttya-gromady/mezhivska-gromada-peredala-ryatuvalnykam-59-yi-dprch-potuzhnyj-reb-kompleks-dlya-protydiyi-vorozhym-dronam/> (дата звернення: 17.02.2026).
- 280 Інтерв'ю з RE-007; texty.org.ua (2025). Настав кінець епохи РЕБ? (ПОГЛЯД). URL: <https://texty.org.ua/fragments/115318/nastav-kinec-epohy-reb-pohlyad/> (дата звернення: 17.02.2026).
- 281 Інтерв'ю з Віктором Лікановим.
- 282 Головне управління ДСНС України у Донецькій області / Черговий військовий злочин: росіяни знову обстріляли евакуаційну групу «ФЕНІКС» [@DSNSDon], (25.08.2024). Facebook, URL: <https://www.facebook.com/DSNSDon/posts/> (дата звернення: 17.02.2026).
- 283 Інтерв'ю з RE-018.
- 284 Протикумулятивні решітки дають змогу збільшити дистанцію між точкою вибуху й кузовом, що послаблює кумулятивну дію удару та зменшує ймовірність пробиття поверхні автомобіля. Це, відповідно, знижує ефективність ураження. ДСНС України / #Харківщина: російські війська завдали удару по центральній частині селища Великий Бурлук Куп'янського району [@dsns_telegram], (16.12.2025). Telegram, URL: https://t.me/dsns_telegram/55002 (дата звернення: 17.02.2026).
- 285 Інтерв'ю з Віктором Лікановим.
- 286 Edward Matthews / Christmas is a holiday season that is recognised almost worldwide and is considered a time for kindness and giving [edward.snaps], (30.12.2025). Instagram, URL: https://www.instagram.com/p/DS4wk6uDF6h/?hl=en&img_index=4 (дата звернення: 17.02.2026).
- 287 Інтерв'ю з Віктором Лікановим.
- 288 Там само.
- 289 Відповідь ДСНС на запит Truth Hounds, 7 січня 2026 року.
- 290 Белякова, Катерина (2025). На Херсонщині від початку року підрозділи місцевої та добровільної пожежної охорони ліквідували 76 пожеж. Суспільне Херсон, URL: <https://suspline.media/kherson/1043151-na-hersonsini-vid-pochatku-roku-pidrozdzili-miscevoi-ta-dobrovilnoi-pozeznoi-ohoroni-likvidovali-76-pozez/> (дата звернення: 17.02.2026).
- 291 Humanitarian Media Hub | НМН / Рятувальники майбутнього. Як дрони та роботи допомагають ДСНС рятувати життя [@HumanMediaHub], (11.11.2025). YouTube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rHO75Ssa9ro&t=1s> (дата звернення: 17.02.2026).
- 292 Там само.
- 293 ДСНС України / Одещина. На місці ліквідації наслідків російських ударів активно залучається спецтехніка ДСНС [@dsns_telegram], (21.04.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/ssyTG> (дата звернення: 17.02.2026).
- 294 Відповідь ДСНС на запит Truth Hounds станом на вересень 2025 року.
- 295 Відповідь ДСНС на запит Truth Hounds, 7 січня 2026 року.
- 296 Інтерв'ю з RE-002; інтерв'ю з RE-003; інтерв'ю з RE-023.
- 297 Інтерв'ю з RE-002; інтерв'ю з RE-003; інтерв'ю з RE-004; інтерв'ю з RE-005; інтерв'ю з RE-023; інтерв'ю з RE-024.
- 298 Інтерв'ю з RE-002.
- 299 Інтерв'ю з RE-004.
- 300 Суспільне Дніпро / «Дуже важко, коли розумієш, що є люди під завалами». Інтерв'ю з рятувальником Олексієм Зуєм [@SusplineDnipro], (17.08.2024). YouTube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dnEE7735wss> (дата звернення: 17.02.2026); Суспільне Миколаїв / Інтерв'ю речниці ГУ ДСНС у Миколаївській області Ілліни Пацюк [@SusplineMykolaiv], (03.09.2022). YouTube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2a58dx8LuCoQ> (дата звернення: 17.02.2026); ГУ ДСНС у Донецькій області / “Я закоханий у свою професію та пишаюся тим, що можу допомагати людям”, – Вячеслав Пощенко, старший пожежний-рятувальник 30 ДПРЧ 12 ДПРЗ(м. Краматорськ) [@dsns_donetsk], (19.08.2024). Instagram, URL: https://www.instagram.com/p/C-2Cw_EK1mn/?hl=en&img_index=1 (дата звернення: 17.02.2026); ГУ ДСНС у Донецькій області / «Коли життя людей під загрозою, я не думаю про страх – лише про обов'язок і честь», – Вячеслав Бардус, командир відділення 45-ї Державної пожежно-рятувальної частини (м. Дружківка) [@dsns_donetsk], (26.05.2024). Instagram, URL: https://www.instagram.com/p/C7dlqFIKYaA/?hl=en&img_index=1 (дата звернення: 17.02.2026).
- 301 Інтерв'ю з Вікторією Кривопапчук.
- 302 Перший міський. Одеса / Герої без зброї: робота рятувальників під час повномасштабної війни в Україні [@pershyy], (19.03.2024). YouTube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6Q3b30IK76Q> (дата звернення: 17.02.2026).
- 303 Денис КОЛЕШНИКОВ. Книга пам'яті органів системи МВС, URL: <https://memory-book.mvs.gov.ua/kolesnikov-denis-dmitrovic> (дата звернення: 17.02.2026).

- 304 Віталій АЛИМОВ. Книга пам'яті органів системи МВС, URL: <https://memory-book.mvs.gov.ua/alimov-vitalii-oleksandrovic> (дата звернення: 17.02.2026).
- 305 Волкова, Кароліна; Васильєв, Дмитро (2024). «Вперше під час обстрілів втратив колег»: яким був удар по Одесі 15 березня очима рятувальників. Суспільне.Одеса, URL: <https://suspline.media/odesa/711920-vperse-pid-cas-obstriliv-vtrativ-koleg-akim-buv-udar-po-odesi-15-berezna-ocima-ratuvainikiv/> (дата звернення: 17.02.2026).
- 306 Село Запорізької області, окуповане Росією 30 липня 2025 року.
- 307 За даними DeepState, станом на 26 січня 2026 року за Степногірськ ведуться бої. Deep State, URL: <https://deepstatemap.live/#9/47.3425451/34.8953247> (дата звернення: 17.02.2026).
- 308 Суспільне Запоріжжя / Як працюють рятувальники ДСНС в чотирьох кілометрах від росіян [@SusplineZaporizhzhya], (22.08.2023). YouTube, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=A2Jn9ABoy48> (дата звернення: 17.02.2026).
- 309 Донецька обласна державна адміністрація (2025). Покликання Михайла Тимчака — рятувати життя. URL: <https://dn.gov.ua/news/poklykannia-mykhaila-tymchaka-riatuvaty-zhyttia> (дата звернення: 17.02.2026).
- 310 Про цю проблему регулярно згадувалося в інтерв'ю з рятувальниками, опублікованих на сторінках ГУ ДСНС України в Донецькій області в Instagram і Facebook. На цих сторінках зібрано приблизно 100 історій, кожна з яких містить опис шляху рятувальника до служби в ДСНС, найбільш пам'ятного інциденту, особистих обставин після 24 лютого 2022 року, а також розповідь про власні мрії. Саме в останній частині рятувальники часто наголошують на бажанні возз'єднатися зі своїми сім'ями після завершення війни. Див.: ГУ ДСНС у Донецькій області [@dsns_donetsk]. Instagram, URL: https://www.instagram.com/dsns_donetsk/ (дата звернення: 17.02.2026); Головне управління ДСНС України у Донецькій області [@DSNSDon]. Facebook, URL: <https://www.facebook.com/DSNSDon> (дата звернення: 17.02.2026).
- 311 Головне управління ДСНС України в Одеській області / На Одещині попрощались з рятувальником, який загинув виконуючи свою роботу [@DSNSODE], (17.03.2024). Facebook, URL: https://www.facebook.com/DSNSODE/posts/820877986745685?ref=embed_post (дата звернення: 17.02.2026).
- 312 Разумков Центр (2025). Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, оцінка проблем, що існують в українському суспільстві (листопад 2025 р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napiamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-otsinka-problem-shcho-isnuut-v-ukrainskomu-susplstvi-lystopad-2025r> (дата звернення: 17.02.2026).
- 313 У межах цього дослідження ми зосереджуємося на повторних атаках як тактиці, що має на меті завдати шкоди саме рятувальникам, які прибувають на місце події після першого удару. Історично походження цієї тактики пов'язане зі стрілецькою зброєю: такий термін застосовували до методу стрільби, коли на одну ціль спрямовували два швидкі послідовні постріли для максимального підвищення ймовірності її ураження та знищення. Таке стратегічно виправдане застосування цієї тактики виходить за межі фокусу нашого звіту.
- 314 ICTY (2003). *Prosecutor v. Stanislav Galić, Case No. IT-98-29-T, Trial Judgement, 5 December 2003*. Para. 574. URL: <https://www.icty.org/x/cases/galic/tjug/en/gal-tj031205-2.htm> (дата звернення: 19.02.2026).
- 315 Leiken, Robert S. (2009). *Jihad in Brooklyn: Radical Islam in America after 9/11*. Washington, DC: Brookings Institution Press. PP. 113, 120. Приклади таких атак: Ірак, Див.: BBC (2016). Iraq Baghdad: Islamic State claims double mosque bombing. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35662828> (дата звернення: 19.02.2026); Ірак, Див.: UN News (2021). Iraq: UN chief condemns 'horrific' double suicide bombing at Baghdad market. United Nations, URL: <https://news.un.org/en/story/2021/01/1082632> (дата звернення: 19.02.2026); Сомалі, Див.: The New Arab (2017). Dozens injured in Mogadishu 'double-tap' suicide bombing. URL: <https://www.newarab.com/news/dozens-injured-mogadishu-double-tap-suicide-bombing> (дата звернення: 19.02.2026).
- 316 Shah, Pir Zubair (2009). *25 Militants Are Killed in Attack in Pakistan*. The New York Times, URL: <https://archive.ph/0HJCW> (дата звернення: 19.02.2026); Alexander, Samuel (2017). *Double-Tap Warfare: Should President Obama Be Investigated for War Crimes?*. 69 Florida Law Review 261. P. 263. URL: <https://scholarship.law.ufl.edu/flr/vol69/iss17/> (дата звернення: 19.02.2026).
- 317 Shah, Pir Zubair (2009). *25 Militants Are Killed in Attack in Pakistan*.
- 318 Cavallaro, James; Sonnenberg, Stephan & Sarah Knuckey (2012). *Living Under Drones: Death, Injury and Trauma to Civilians from US Drone Practices in Pakistan*. Stanford: International Human Rights and Conflict Resolution Clinic, Stanford Law School; New York: NYU School of Law, Global Justice Clinic. PP. 74–76.
- 319 Shane, Scott (2012). *U.S. Drone Strikes Are Said to Target Rescuers*. The New York Times, URL: <https://www.nytimes.com/2012/02/06/world/asia/us-drone-strikes-are-said-to-target-rescuers.html> (дата звернення: 19.02.2026); Woods, Chris (2013). *Bureau investigation finds fresh evidence of CIA drone strikes on rescuers*. The Bureau of Investigative Journalism, URL: <https://www.thebureauinvestigates.com/stories/2013-08-01/bureau-investigation-finds-fresh-evidence-of-cia-drone-strikes-on-rescuers> (дата звернення: 19.02.2026).
- 320 Cavallaro, James; Sonnenberg, Stephan & Sarah Knuckey (2012). *Living Under Drones: Death, Injury and Trauma to Civilians from US Drone Practices in Pakistan*. P. 90.
- 321 The Syria Justice and Accountability Centre (2022). *When the Planes Return Double-Tap Strikes on Civilians in Syria*. P. 3. URL: <https://syriaaccountability.org/content/files/2022/08/English-Double-Tap-1.pdf> (дата звернення: 15.02.2026).
- 322 Організація «Білі шоломи» офіційно припинила діяльність у 2025 році, що пов'язано з поваленням режиму Башара аль-Асада та формуванням нового об'єднаного уряду. Більше за посиланням: The White Helmets (2025). *Statement on the Integration of the Syria Civil Defence (The White Helmets) into the Syrian Government*. URL: <https://whitehelmets.org/node/2396> (дата звернення: 19.02.2026).
- 323 White Helmets (2025). *Double-tap attacks against White Helmets volunteers*. P. 1. URL: <https://whitehelmets.org/sites/whitehelmets.org/files/2025-08/> (дата звернення: 19.02.2026).
- 324 Там само.
- 325 The Syria Justice and Accountability Centre (2022). *When the Planes Return Double-Tap Strikes on Civilians in Syria*. P. 2. URL: <https://syriaaccountability.org/content/files/2022/08/English-Double-Tap-1.pdf> (дата звернення: 15.02.2026).
- 326 Truth Hounds (2024). *Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні*. Розділ 5. Міжнародно-правова перспектива. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kaskad-zhorstokosti/> (дата звернення: 19.02.2026).
- 327 The Syria Justice and Accountability Centre (2022). *When the Planes Return Double-Tap Strikes on Civilians in Syria*. P. 2. URL: <https://syriaaccountability.org/content/files/2022/08/English-Double-Tap-1.pdf> (дата звернення: 15.02.2026); White Helmets (2025). *Double-tap attacks against White Helmets volunteers*. PP. 1-2. URL: <https://whitehelmets.org/sites/whitehelmets.org/files/2025-08/> (дата звернення: 19.02.2026).
- 328 Narang, Neil; Stanton, Jessica A. (2017). *A Strategic Logic of Attacking Aid Workers: Evidence from Violence in Afghanistan*. International Studies Quarterly 61. PP. 38–51. URL: <https://sci-hub.box/10.1093/isq/sqw053> (дата звернення: 19.02.2026).

Рятувальники ДСНС біля багатоповерхівки, пошкодженої внаслідок комбінованої російської атаки на Київ 25 листопада 2025 року. Тоді у місті постраждали 28 людей, семеро з яких загинули.

Джерело: Павло Петров, керівник пресцентру ГУ ДСНС України у Києві.

Цей звіт Truth Hounds аналізує атаки на рятувальників в Україні з 24 лютого 2022 року до 31 жовтня 2025 року. Зокрема, він окреслює закономірності нападів у просторі, часі та за типом зброї, пропонує можливі пояснення їхньої стратегічної логіки й оцінює їхній вплив на сферу цивільного захисту в Україні. Він також розглядає можливі правові кваліфікації таких атак відповідно до міжнародного гуманітарного права та, в окремих випадках, Римського статуту.